

KOCAELİ BAROSU

YIL: 2023 SAYI:12

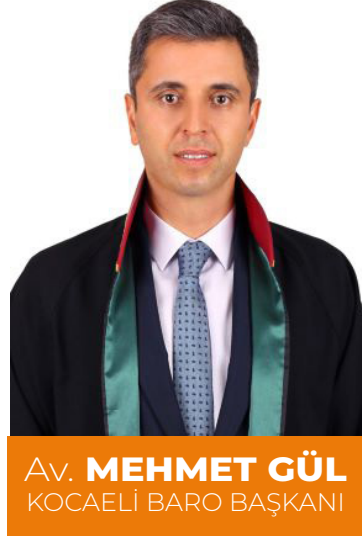
AKTUEL

HUKUK
DERGİSİ

TÜRKİYE VE DEPREM
DEPREM VE ASBEST
FAZLA ÇALIŞMA
ÇOCUK TESLİMİ
KURAK GÜNLER

“Dönecek bir evi kalmadıysa yaralarımı nasıl kapatır insan?”

Av. **MEHMET GÜL**
KOCAELİ BARO BAŞKANI

Değerli Meslektaşlarım

Baromuz Yayın Komisyonu üyelerinin emek ve özverisi ile hazırlanan Kocaeli Barosu Aktüel Dergisi'nin 12. Sayısını siz meslektaşlarımıza dijital ortamda ulaştırmanın buruk sevincini yaşıyoruz. Emeği geçen ve katkısını esirgemeyen tüm dostlarımıza baromuz mensupları adına teşekkür ediyorum.

Güzel Ülkemizin Başı Sağ Olsun

6 şubat tarihinde Kahramanmaraş merkezli iki büyük deprem yaşadık. 11 ilimizdeki yurttaşlarımız bu felaketi en acı şekilde hissetti. Resmi rakamlara göre 50.000 yurttaşımızın can verdiği, birçok yurttaşımızın ağır şekilde yaralandığı ve evsiz kaldığı deprem felaketi nedeniyle tarifsiz acılar yaşadık.

Türkiye'nin istisnasız her yerinden meslektaşlarımız, deprem felaketinin olduğu andan itibaren, ayırım gözetmeksizin felaketi yaşayan tüm yurttaşlarımızın yanında olarak, toplum ile ne derece iç içe olduklarını kanıtlarcasına dayanışmayı hat safhada gerçekleştirmişlerdir. Meslektaşlarımızın, felaket anlarında insani reflekslerini azami ölçüde gösterebilmesi, meslek örgütü temsilcileri olarak bizleri de onurlandırmıştır.

Bu dönemde Baromuz mensubu meslektaşlarımız da; üzerine düşen sorumlulukları eksiksiz olarak yerine getirmiş, birçok meslektaşımız deprem bölgesinde fiilen bulunarak bölgedeki yurttaşlarımıza insani ve hukuki desteklerini esirgememişlerdir.

Kaybettiğimiz 50.000 yurttaşımızın yanında 121 meslektaşımızın acısını da kalplerimizde hissediyoruz. Yaşamlarını ve yakınlarını yitiren; evleri, büroları enkaza dönen meslektaşlarımızı bir an bile unutmayacağız. Avukatlık cübbelerini yeniden giyebilecekleri, adliye koridorlarında adalet arayabilecekleri bir ortam sağlanana kadar bizler meslektaşlarımızın yanında olmaya devam edeceğiz.

Koşullar ne olursa olsun, başta deprem bölgesi olmak üzere, yurttaşlarımızın adalete erişim haklarının güvencesi, dün olduğu gibi bugün de meslektaşlarımız olacaktır. Biz avukatlar yurttaşlarımızın yanında yer alarak hukukun üstünlüğünü ve insan haklarını koruma, yargılamanın adil bir şekilde gerçekleşmesini sağlama görevlerini yerine getirmeye koşulların zorluğunu önemsemeksizin devam edeceğiz.

Meslektaşlarımızın sevgilerini ve emeklerini katarak özenle hazırladığı dergimizin 12. Sayısını siz kıymetli dostlarımıza sunuyoruz.

Sadece acı günlerde değil, farklılıklarımızı önemsemeksizin her daim bir arada olabildiğimiz, sevgi dilinin hakim olduğu zamanlara kavuşmak hayaliyle...

Saygılarımla...

06

Jeofizik Mühendisleri Odası
Kocaeli Şubesi 13. Dönem
Yönetim Kurulu

Türkiye ve deprem

08

Fikriye Yücesoy

“Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı”

12

Av. Recep DURSUNOĞLULARI
**Kentsel dönüşüm
sürecinde riskli yapı
tespiti ve itiraz süreci**

16

KOU Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Çiğdem ÇAĞLAYAN

Deprem ve Asbest Tehlikesi

24

Av. Merve YALÇIN DEMİR
**Çevre hakkı ve geri
dönüşüm üzerine**

30

Av. Serdar SOLAK

Fazla çalışma

37 | Av. Hilal Özel Baylan
Çocuk teslimi

42 | Av. Olgu DENİZÖĞLU
**İhtiyati hacze ilişkin
pratik bilgiler**

48 | Kocaeli Barosu Kadın Hakları Merkezi Başkanı
Av. HANDE ÖZOK
**Cinsiyet eşitliği
nasıl sağlanır?**

51 | Av. Yeşim Ezgi Köse
**Kadı
Musahipzade Celal**

54 | Av. Yeşim Ezgi Köse
**Kurak günler filminin
sansür tartışmaları ışığı-
ğında değerlendirilmesi**

57 | **Güncel
Yargı Kararları**

TÜRKİYE VE DEPREM

TMMOB | Jeofizik Mühendisleri Odası
Kocaeli Şubesi 13. Dönem Yönetim Kurulu

Yerkürenin 4,5 milyar yıl önce oluştuğu varsayılmaktadır. Dünyamız önce gaz ve toz bulutu iken zamanla küçülüp ateş topu haline gelmiştir. Bu topun dış kısmı milyarlarca yıl soğuyarak yer kabuğunu oluşturmuştur. Oluşan bu küre, içinden çıkan gazları yerçekimi nedeniyle tutması sonucunda atmosfer, atmosferin etkisiyle de okyanuslar oluşmuştur. Yaşadığımız gezegen 4,5 milyar yaşında olmasına rağmen hala hareketlilik göstermektedir. Çünkü dünyanın merkezi olan çekirdek ve üst manto (magma) çok sıcaktır (4500-6000 oC). Sıcak olan magma yüzeye doğru yükselerek soğumaya başlar. Bu döngü böylece devam eder. Bu sıcaklık, üstündeki katmanları harekete geçirir ve yarı katı yarı sıvı olan manto hareket ederken yer kabuğuna sürünür. Bu hareket kabuktaki zayıf bölgelerde kırılmalara neden olur, kırılan her bir parçaya da levha denir. Bu levhalar manto üzerinde yüzdüklerinden birbirleriyle çarpıştıklarında birbirlerinin altına dalar, uzaklaşır ve yan yana sürünürler. Tüm bu hareketlerin sonucu olarak tektonik depremler oluşur. Tektonik depremler dışında volkan patlamaları sonucu oluşan volkanik depremler ve yeraltında ki mağara ve madenlerin çökmesi ile oluşan çöküntü depremleri de vardır. Tektonik depremler en büyük hasar ve yıkıma neden olan depremlerdir.

Türkiye görüleceği üzere Anadolu Levhası üzerinde ve Arap-Afrika ve Avrasya Lehları arasında yer almaktadır. Bu da ülkemizin ne denli riskli bir yapıda olduğunu açıklamaktadır. Dünyada yedi büyük levha vardır. Bunlardan ilki Avrasya kıtasal levhasıdır. Bu levha güneydoğuya doğru bir hareket içindedir. Afrika levhasının ise kuzey ve kuzeydoğuya doğru bir hareketi vardır.

Bu iki kıtasal levhanın birbirine yaklaşması arada kalan bölgelerde tortul tabakalarda yükselmeye neden olur. Bu iki kıtasal levhanın kayması sırasında ülkemizin bulunduğu bölge kıvrılarak yükselmeye başlar. Ülkemizde Kuzey Anadolu dağları, Güney Anadolu dağları bu süreçte oluşmuştur.

Ülkemizde üç tane fay zonu vardır. Kuzey Anadolu Fay zonu (KAF), Saros Körfezin'den başlar, Marmara Denizinin güneyinden, Karadenizin güneyinden uzanıp Van Gölünün kuzeyine kadar devam eden bir zondur. Türkiye'de görülen en büyük ve en fazla can kaybına neden olan depremler bu hat üzerindedir. 27 Aralık 1939'daki Erzincan ve 17 Ağustos 1999 Marmara depremi buna örnektir. Doğu Anadolu fay zonu (DAF), Hataydan başlayıp Kahramanmaraş üzerinden geçen Bingöl'e kadar uzanan bir fay zonudur. Bu fay zonunda en son olan deprem 6 Şubat 2023'te meydana gelen ve maalesef yıkıcı etkisi çok olan 7.7 ve 7.6 büyüklüğündeki Kahramanmaraş merkezli depremlerdir. Batı Anadolu fay zonu denilen ve Ege bölgesinde var olan, blokların çökmesiyle oluşan bir fay zonudur. Bu zon yapısal olarak diğer ikisinden farklıdır.

Depremler için karıştırılan iki kavram büyüklük ve şiddettir. Büyüklük depremin aletsel ölçülebilen değeridir. Son Kahramanmaraş depremleri için bahsedilen 7.6 Mw ve 7.7 Mw değerleri büyüklük değerleridir. Şiddet ise depremin yıkım gücüdür. Aradaki ilişkiyi açıklamak gerekirse bir depremin yeryüzündeki yapılara verdiği hasar o dep-

rem şiddetidir. Buradan hareketle 2023 Kahramanmaraş depremleri yüzeye daha yakın olması, uzun bir fay kırığı oluşması gibi etkenlerle ve bina-zemin ilişkisinin iyi olmadığı yapılardan dolayı yaklaşık XII şiddetinde etki görülmüştür.

Anlaşılabileceği üzere ülkemiz aktif bir deprem kuşağında bulunmaktadır. Ne yazık ki ülkemizde sık aralıklarla yıkıcı depremler meydana gelmektedir. Yine Marmara denizinde olması beklenen deprem Kuzey Anadolu Fayının üzerinde muhtemel 7.0 Mw büyüklüğünün üstünde olması beklenmektedir. Ürkütücü olmasının baş nedeni sadece ülkemizin değil dünyanın en büyük ve önemli şehirlerinden İstanbulumuzun etkilenmesi olacaktır.

İstanbul'daki çarpık kentleşme, yoğun yapılaşma, yapı stoğunun eski ve riskli olması gibi nedenlerle hepimizin korktuğu bir gerçektir. Ve ne yazık ki son 2023 depremleri bizlere Marmara depremine hiçte hazır olmadığımız acı bir şekilde hatırlatmıştır. Bu noktada başta devletimiz olmak üzere vatandaş olarak hepimiz görevler düşmektedir. Yapılarımızın güncel Bina Deprem Yönetmeliği- 2019'a göre mevcut durumunu kontrol ettirerek gerekiyorsa güçlendirme yada belki kentsel dönüşüm marifetiyle yıkılarak yenilenmesini sağlamalıyız. Tabii burada en önemli faktör ne yazık ki ekonomik koşullardır. Gerekli yasal düzenlemeler acil olarak yapılmalı, imar planlamaları, yönetmelikler gerekli altyapı ve üstyapı düzenlemele yapılarak çözümlenmelidir.

Yeni yapılaşmalarda zemin ve temel etütleri hassasiyetle yapılmalı ve zemine uygun binalar inşa edilmelidir. Maalesef ki günümüzde dahi pek çok il ve ilçemizde hala zemin etütlerinde jeofizik mühendisliği çalışmaları aranmadan yapılan projeler vardır. Pek çok belediyede hala ve maalesef jeofizik mühendisi çalışmamaktadır. Bilimden uzak yaklaşımlarla ne yazık ki karşılaştığımız felaketler ortadadır. Klasik bir söylem olmakla birlikte "deprem öldürmez bina öldürür" gerçeğinden hareketle depreme dayanıklı bina inşa etmek en öncelikli görevimiz olmalıdır.

“Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı”

Üzerine Kısa Bir Analiz

 Fikriye Yücesoy¹

**Şu bizim imanımız
Hiçbir imana benzemez
Anlayana manadır
Tek bir imana benzemez**
-Kul Nesimi-

Bu yazıda, 9 Kasım 2022’de Resmî Gazete’de yayınlanan 112 numaralı Cumhurbaşkanî Kararnamesi’ne göre açılacak olan “Alevi-Bektaşî Kültür ve Cemevi Başkanlığı”² hukuki perspektiften değil, Aleviliğin kendi iç dinamikleri, teolojisi içersinden ve sosyolojik bir perspektiften analiz edilecektir.

Öncelikle şunu belirtiyim, kararnamede Alevi-Bektaşî ifadesinde bir sorun bulunmuyor; zira Bektaşîler günlük dilde çoğunlukla Kızılbaş Aleviler için kullanılagelen Alevi terminolojisi içerisinde tanımlanmak istemiyor. Üstelik tarihsel, dinsel ve sosyolojik yönlerden Alevi gruplarıyla farklılıklar da gösteriyorlar. Fakat bizler akademik literatürde kullanım kolaylığı açısından Alevi kelimesini sosyolojik bir kategori olarak, Bektaşîliği de kapsayan şemsiye bir kavram olarak kullanıyoruz; ben de bu yazı içerisinde böyle kullanacağımı baştan belirtmek istiyorum.

Kültürel öge olmaktan çıkarılmayan Alevilik

Söz konusu kararnamenin dikkat çeken ve tartışmaya açmak istediğim ilk yanı ilgili Başkanlığın, Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde açılmasıdır. Oysaki, açılması bile tartışmalı olan -buna daha sonra değineceğim- böyle bir kurum açılacaksa yeri burası değil, din işleri yürüten kurumlar nereye bağlıysa orası olmalıdır. Aleviliğin ve Bektaşiliğin kültürel bir öge sayılmasındaki ısrar yeni değil. Cumhuriyet tarihi boyunca mevcut hükümetin hangi partiden, ideolojiden olduğu fark etmeksizin, Alevilikten bahsedilecekse, yok saymanın dışında rastladığımız tek tanımlama ve tanıma "kültür" üzerinden gerçekleşir.

O halde öncelikle, Aleviliğin sadece kültürel ögeye indirgenmesine bakalım, bunun için de ilk olarak Başkanlığın bağlandığı Bakanlığın internet sitesinde "kültür"ün nasıl tanımlandığına dikkat edelim. "Türk Kültürü" başlığı altında şu tanımlamayla karşılaşılıyor:

*Kültür, bir toplumu diğer toplumlardan farklı kılan, geçmişten beri değişerek devam eden, kendine özgü, sanat, inançları, örf ve adetleri, anlayış ve davranışları ile onun kimliğini oluşturan yaşayış ve düşünüş tarzıdır. Toplumla bir kimlik kazandıran, dayanışma ve birlik duygusu verdiği toplumda düzeni de sağlayan maddi ve manevi değerlerin bütünüdür.*³

Herhangi bir dinin, dinî grubun, etnisitenin yukarıda bahsedilen özellikleri taşıması mümkün, yani Alevilik de yukarıda sayılan özellikleri pek tabii ki taşıyor. Üstelik farklı jeopolitik ve tarihsel koşullar altında bulunmuş ve bambaşka gruplarla etkileşim fırsatı olmuş Aleviler kendi içlerinde de birbirinden farklı kültürel özellikleri taşıyorlar. Peki bu durumda hangi Alevi grubunun kültürel özellikleri öne çıkarılacak, Alevilerin içerisindeki çeşitlilik gözetilecek mi? Bu soruların ve yazı içerisinde dile getireceğim daha birçok sorunun cevabını bilmiyorum ama bu soruları sormanın önemli olduğunu biliyorum. Yani Aleviliği sadece bir kültürel öge, "kültür mozaiğimizin bir rengi" olarak ele alsak bile cevaplanması gereken sorular bitmiyor.

Aleviliği isterseniz din, ister öğreti, ister inanç, ister kültür vb. olarak tanımlayın Aleviliğin içerisindeki dinsel unsurları silemezsiniz. Alevilerin kendi içlerinde de tanımlamaların değiştiğini belirtmek isterim. Bu yazıda Aleviliği tanımlamak gibi bir çabam ve derdim olmadığını da söylemeliyim çünkü elde edilecek yurttaşlık hakları için böyle bir tanımlamaya ihtiyacımız olduğunu düşünmüyorum. Antropolojik, sosyolojik, teolojik tartışmaların içerisinde Aleviliğin neler olduğunu elbette konuşabiliriz ama bu da bu yazının konusu değil. Aleviler cemlerinin ibadet, cemevlerinin de ibadet edilen yer olduğunu yıllardır ısrarla belirtiliyorlar, bu gayet açık ve yeterlidir.

Aleviliğin içerisindeki dinsel unsurları silemeyeceğimizi belirttim, peki Alevilik neden sadece kültürel özellikleriyle görülmesi isteniyor?⁴ Türkiye'de devletin Aleviliği dinî bir unsur olarak okumamak, salt kültürel ögeye indirgemek için verdiği çabayı, yıllardır eşit yurttaşlık mücadelesi yürüten Alevi kurumları ve aktivistleri deşifre etmektedir. Aleviliği dinle olan ilişkisinden sıyrıldığınızda ne olduğuna bakalım: Yapılan bütün ritüeller önemli gün ve kutlamalarda zeybek oy-

nanması gibi folklorik bir temsile indirgenmiş olur. Zeybek oynamak bir insanın bulunduğu dünya ile arasındaki dünyevi ve manevi bağları yönetmez. Kaldı ki böyle bir dünyevi ve manevi, kutsal ve dindışı dünya ayrımı Alevilikte bulunmaz, Alevilikte bu iki dünya iç içedir.⁵ Bir din salt kültürel öğelere indirgenemeyecek manevi bağlılıklar içerir. Din tarihçisi Mircea Eliade, dinsel bir dünya ve dindışı dünya arasındaki bakış ve anlam farklılıklarını anlattığı Kutsal ve Dindışı çalışmasında "dindar insan ancak kutsal bir dünyada yaşayabilir, çünkü sadece böyle bir dünya varlığa katılmakta, hakikaten var olmaktadır" der. Yani dindar bir insan için inandığı anlatılar, ritüeller, ritüel mekanı evrenin merkezinde durur ve dindar insan ancak burada Tanrılarla iletişim kurabilir. Dindışı dünya belirsizlikler taşıırken, dinsel dünya onun bildiği ve inandığı gibi varlığını kurmasını sağlar. Aleviliği isterseniz İslamın içinde görün isterseniz dışında onun Sünnilikten, Şiilikten, Hıristiyanlıktan, Yahudilikten vd. dinlerden farklı olduğu gerçeğini değiştiremezsiniz. Yıllık ibadet döngüleri, kutsal anlatıları, kutsal nesnelere, cenaze erkanları, lügatı, ritüellerdeki terminolojisi bütün bu dinlerden farklıdır. Bir yandan da muhakkak ki bütün bu dinlerle de paganistik inançlarla da ortaklıkları mevcuttur; tıpkı öteki dinlerin bu ortaklıkları taşıması gibi. Çünkü din eklektiktir ve etkileşimlidir.

Alevilerin ısrarla ibadet olduğunu belirttikleri dinsel pratiklerini kültürel bir öge olarak gören egemen bakış elbette ibadet edilen yerlere de kültür merkezi muamelesi etmektedir. Bu nedenle cemevlerinin ihtiyaçlarını, masraflarını koordine etme görevi de kararname ile bu Başkanlığın görevleri arasında belirtilmiştir. Başkanlığın Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde olduğunu burada bir kez daha hatırlatayım. Bir ibadet mekanını yok saymak ve ibadet için tek bir mekanı adres göstermek, yukarıda vermeye çalıştığım perspektiften hareketle yorumlarsak dünyanızı, varlığınızı yok saymaktır. Her dinsel mekana eşit muamele edilmesi, camilere uygulanan ayrıcalıkların bütün dinsel mekanlara da uygulanması gerektiği yıllardır Alevilerin taleplerinden birisi. Yani Aleviler açısından buradaki sorun kamu kaynaklarının tahsisine ilgilidir. Nitekim, kararnamenin yayınlanmasından önce Cumhurbaşkanının Şahkulu Sultan Dergahı ziyaretinde Alevi-Bektaşî Cemevi Başkanlığının haberini vermesi üzerine Alevi kurumları tarafından yapılan ortak açıklamada şu ifadeler yer verilmiştir:

Alevilerin sorunları, daha dün Hacı Bektaş deklarasyonunda ifade ettiğimiz üzere, ne cemevlerinin elektrik, su sorunu, ne imar sorunu, ne de dedelerimize ulufe diye dağıtılacak maaş sorunudur. Alevilerin sorunları, doğrudan negatif ayrımcı esaslara göre yapılandırılmış, buna göre işleyen siyasi rejimden kaynaklanan, siyasi rejimin 12 Eylül askeri faşist darbesinden beri dinselleştirilmesi ile kronik hale gelen sorunlardır. Dün olduğu gibi, bugün de Cumhurbaşkanının reform diye müjdelediği paket Alevilerin dinsel varlığını, kimliğini inkar etmekte, Aleviliği devletli Sünniliğin bir eklentisine, zenginliğine indirgemekte, dolayısıyla Alevilik kendisinden her an vazgeçilebilir, gerektiğinde malı, canı yağmalanabilir artı bir kaynak olarak konumlandırılmaktadır. (...) Nihayet Sayın Cumhurbaşkanı'nın açıklamalarına göre, isteyen

dedelerimiz bu yeni oluşturulacak kurumda kadroya alınıp maaşa bağlanacakmış! Biz Aleviler ve onların kurumları olarak, devletin hiçbir dini finanse etmesini, kamu kaynaklarını şu ya da bu dinin aleyhine peşkes çekmesini kabul etmezken, şimdi dedelerimiz üzerinden bir yağma sofrasına davet edilmekteyiz. Pir Sultan gibi, sünneleştirmeye çalıştığınız Yunus Emre gibi, kameraların karşısında övüyor gibi görünseniz de 'mezcup' diye takdim ettiğiniz Hacı Bektaş Veli gibi, yok olur, yoksul olur, aç kalır ama bir avuç buğdaya tamah etmeyiz.⁷

Başkanlıkta da "Yol bir, sürekin binbir" olacak mı?

"Cemevi Başkanlığı" gibi bir birimin neden mümkün olmayacağını şimdi bir de Aleviliğin kendi iç dinamikleriyle anlatmaya çalışacağım. Böylece umuyorum ki Başkanlığa Alevilerin de Aleviliğin de neden ihtiyacı olmadığı anlaşılır olacaktır. Öncelikle teolojik perspektiften cemevlerini anlatayım: Alevilikte mekânı kuran ibadettir. Bahsi geçen ibadette rıza esasıyla katılım sağlanır. Yani, o topluluk sizden siz onlardan razıysanız ibadet gerçekleşebilir. Biraz daha açalım: Ayn-i cemi yürüten dedelerden/babalardan, ibadetteki diğer yol hizmetlilerinden razı olunması, onların da taliplerden razı olması gerekir. Yani kimseye müsamaha bulunmaz, rıza hususunda herkes denktir, eşittir. Eğer sizin cemde anlaşılmadığınız birisi varsa veya o topluluğa uymayan bir durumunuz varsa dahil olmazsınız. Yani Alevi olmak bir ceme girmek için yeterli değildir. Bu da farklı sürekin grupları doğmasındaki etkenlerden biridir. İşte bu nedenle "Yol bir, sürekin binbir" denir; herkesin yolu sürme biçimi başkadır; herkesin gönül birleyeceği topluluk başkadır. Hiçbir sürekin de bir-

birinden üstün değildir. Cemevi Başkanlığı gibi bir kurum bu öğretiyi tam ortasından parçalar ve Aleviliğe ait olmayan bir hiyerarşi kurar. Bütün cemevleri ve cemleri bir merkeze bağlar, üstelik de bu merkezi Cumhurbaşkanının denetimine verir. Karanameye göre Başkanı ve on bir üyeden oluşacak Danışma Kurulunu Cumhurbaşkanı üç yılda bir seçecektir. Ancak tarih bize gösteriyor ki böyle bir merkezleşme deneyimi Alevilikte hiç yaşanmamıştır. Demek ki uygulamada da mümkün değil.

Şimdi de sosyolojik perspektiften cemevlerini anlatayım: Kentlerde vakıf, dernek, vb. kurum bünyesinde açılan cemevleri ayinin değil, mekanın öne çıktığı yerlerdir. Bu mekanların ilk açılma nedenleri de cenazeleri kaldırabilmektir. Bildikleri usule göre cenazelerini kaldırmak bile demiyorum dikkatinizi çekerim. Alevi oldukları için namazlarının kılınmayacağını iddia eden cami görevlilerince ortada bırakılan cenazelerini kaldırabilmek için cemevlerini kurmaya başlarlar.⁸ Daha sonra cemevleri başka kentli ihtiyaçlara da hizmet veren yerler haline gelir. Sosyalleşme ve dayanışma mekanları, bünyesinde bağlama veya İngilizce gibi çeşitli kursların verildiği, konferans-seminer gibi kültürel faaliyetlere de ev sahipliği yapan yerler haline gelir cemevleri. Öte yandan birçoğu eşit yurttaşlık hakları yürüten, yani mevcut ayrımcı uygulamalara karşı muhalefet eden ve eleştirel bilgi üreten sivil toplum kuruluşu niteliği de taşır. Hâl böyle iken Cemevi Başkanlığının "makbul" olan- olmayan cemevleri ayrımı yapmayacağına ve bütün cemevlerine eşit muamele edeceğine inanabilir miyiz? Örneğin, Madımak Katliamını anmaya giden bir cemevi bünyesine mensup insanlara polis sal-

dırısı gerçekleştiğinde bu Başkanlığın pozisyonu ne olacak? Ya da devletin çeşitli kurumlarının dilinde, mahkemelerinin verdiği kararlarda yıllardır yok sayılan katliamlar bu Başkanlığın bünyesinde de yok sayılmayacak mı?

Başkanlığın "Alevilikle ve Bektaşilikle ilgili bilimsel, akademik araştırmalar yapma, eğitim ve kültür faaliyetlerini destekleme" görevlerinin de tıpkı cemevleri için olduğu gibi Alevilikle ilgili çalışmaların, araştırmaların devlete "tâbi" hale getirilmesi olduğu düşünüyorum ki bunun da yine sadece "makbul" bilgi üretimlerini çoğaltma riski taşıdığı ortada. Öte yandan, yazının başında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın internet sitesinden alıntılıdığım kültür tanımının, Türk Kültürü başlığı altında geçtiğini belirtmiştim. O tanımın devamında Türk kültürü tanımlanıyor. Türkiye'de var olmuş ve var olan başka bir etnisite, millet ve onların kültürleri yokmuş gibi davranıldığı ortada. Bu durumun Başkanlık bünyesindeki Aleviliğe de sirayet edeceği, Aleviliğin Türkleştirileceği de ortadadır. Bu politika da yıllardır devam edegelmektedir, Alevilik Şamanlığa eşitlenmeye çalışılır. Alevilikteki İslami öğeleri yok etmeye çalışan milliyetçi bir girişimin neticesidir ve diğer bütün Aleviliği "tek bir şeye" indirgemeye çalışan yaklaşımlar gibi baştan sona hatalı ve eksiktir. Yazının girişinde yer verdiğim epigrafta bu konuyla ilgili söylenmesi gerekeni Kul Nesimi söylemiştir.

Sonuç: Yeni olan bir şey yok

Sonuç olarak, Alevilerin ihtiyaçlarını tespit etmek için böyle bir merkeze veya başkanlığa ihtiyaç bulunmadığını çeşitli perspektiflerden anlatmaya çalıştığım bu yazıda "Alevi-Bektaş Kültür ve Cemevi Başkanlığı"nın devletin Alevilikle ilgili süregelen inkâr ve yok sayma politikalarının bir parçası olduğunu görüyoruz. Alevilerin açıkça ibadet ve ibadethane tanımlamasını yok saymayı tercih eden devlet kendi Aleviliğini oluşturmak için nihai olarak bu Başkanlık girişiminde bulunmuştur. Alevilerin talepleri yıllardır çok açık ki bu talepler son olarak "Alevi açılımı" kapsamında yapılan çalıştaylarda da sonrasında da defalarca dile getirildi.⁹ Temel talepleri eşit yurttaşlık. Sadece kendileri için değil, sadece insan türü için de değil; Türkiye'de yaşayan her canlı türü ve her şey

için bu eşitliğin sürekli tesisini talep ediyorlar. Bunu talep eden gruplara destek veriyorlar. Demokratik bir yönetim ve toplum oluşumu için bariyerleri, temsilleri çoğaltmak yerine müzakerelere, diyaloglara daha çok alan açmak gerekmez mi ve hâlâ zamanı gelmedi mi? İşte bir tek bu sorunun cevabını biliyorum, zamanı çoktan geldi.

¹ MSGSÜ, Genel Sosyoloji ve Metodoloji Doktora Programı doktor adayı.

² İlgili kararname ile ilgili bilgi için bkz: <https://www.gazeteduvar.com.tr/kararname-resmi-gazetede-alevi-bektasi-kultur-ve-cemevi-baskanligi-kuruldu-haber-1588437>.

³ Kültür ve Turizm Bakanlığı internet sitesindeki "Kültür" sekmesi: <https://www.ktb.gov.tr/TR-96254/kultur.html>.

⁴ Devletin Aleviliği tanımlamasının bir dini yönetim politikası olduğunu anlatan ve soruya detaylı yanıt bulabileceğiniz bir çalışma için bkz: Berna Zengin Arslan, "Aleviliği Tanımlamak: Türkiye'de Dinin Yönetimi, Sekülerlik ve Diyanet", Mülkiye Dergisi, 39 (1), 135-158.

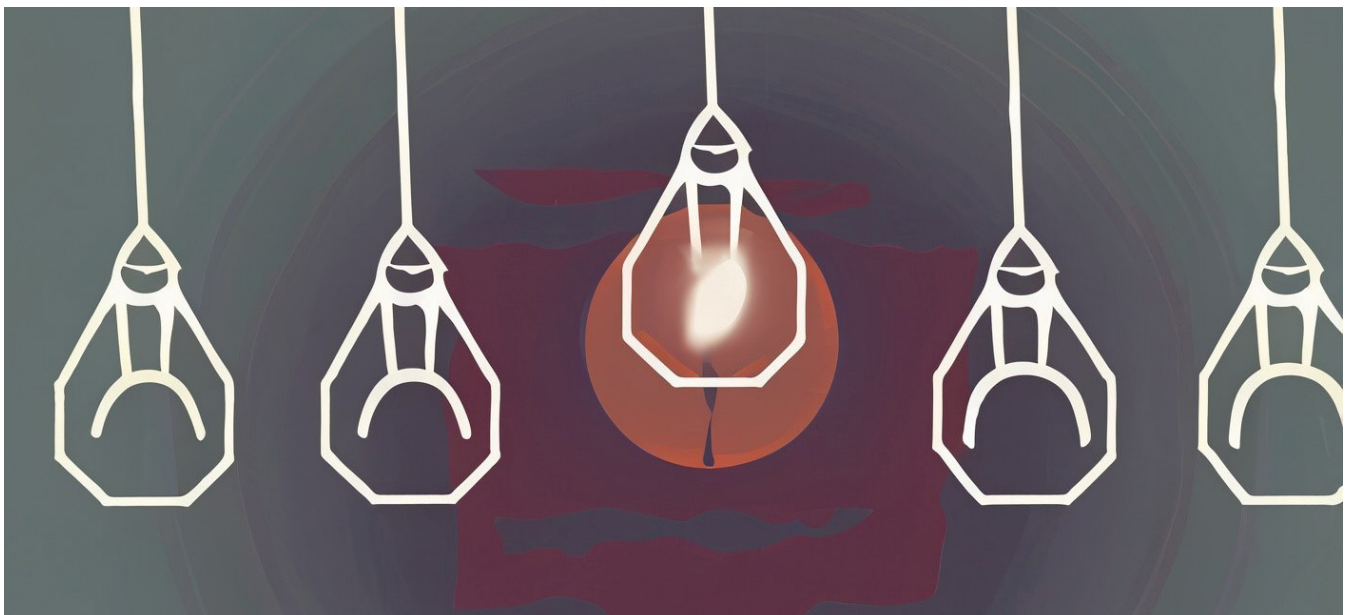
⁵ Bu konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz: Fikriye Yücesoy, Cemevinin Diferansiyel Mekan olarak Okunması: Göçmen Mahallesi Cemevi Örneği, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, s.39-42.

⁶ Mircea Eliade, Kutsal ve Dindışı, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Gece Yay., Ankara, 1991, s. 44.

⁷ Alevi kurumlarının yaptığı ortak açıklamanın tamamını okumak için bkz: <https://www.gazeteduvar.com.tr/alevi-kurumlarindan-cemevi-baskanligi-aciklamasi-ne-demokratiktir-ne-de-mujdedir-haber-1584091> . 25 Aralık 2022 tarihinde yapılan Büyük Alevi Kurultayı'nda da bu konu ele alınmıştır.

⁸ Konuyla ilgili bilgi bulabileceğiniz bir çalışma: Erhan Kurtarır, Bir Planlama Sorunsalı Olarak Kültür ve Kent, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2012.

⁹ Alevi Çalıştayları sonrasında yapılan detaylı değerlendirmeleri ve Alevilerin taleplerini okumak için bkz: Aleviler 'Artık Burada' Oturmuyor!, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı, Ankara, 2011: <http://hacibektasvakfi.web.tr/uploads/publications/aleviler-artik-burada-oturmuyor.pdf>. Bu değerlendirmenin daha kapsamlı hali Ayhan Yalçınkaya ve Pınar Ecevitöglü tarafından kaleme alınmış ve Dipnot Yayınları tarafından basılmıştır.

KENTSEL DÖNÜŞÜM SÜRECİNDE RİSKLİ YAPI TESPİTİ VE İTİRAZ SÜRECİ

Av. Recep DURSUNOĞLULARI¹

Giriş

09 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ta meydana gelen ve Kahramanmaraş dâhil Kilis, Diyarbakır, Adana, Osmaniye, Gaziantep, Şanlıurfa, Adıyaman, Malatya ve Hatay'da büyük yıkıma yol açan deprem felaketi sonrasında, ülkemiz deprem gerçeği ile tekrar yüzleşmek durumunda kalmıştır. Bu durum da bize tekrar göstermiştir ki; deprem sonrasında değil deprem olmadan önce gerekli tedbirler alınmalıdır. Alınacak bu tedbirlerin başında ise oturulmakta olan yapıların risk tespitlerinin yapılması ve depreme dayanıklı olmadığı tespit edilen bu yapıların tahliyelerinin sağlanması gelmektedir.

Bu kapsamda geçmişten günümüze bir takım yasal düzenlemeler yapıldığı görülmektedir. Bu düzenlemeler halen yürürlükte bulunmaya devam etmekte olup içlerinde en günceli 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ve 6306 sayılı Kanunun Uygulama Yönetmeliği'dir. İlgili Kanun'un amacı "*Bu Kanunun amacı; afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmeye yönelik iyileştirme, tasfiye ve yenilemelere dair usul ve esasları belirlemektir.*" şeklinde belirtilmiştir.

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un konusu; ülke ve kent ölçeğini göz önünde bulundurarak deprem (yer sarsıntısı), yangın, su baskını, yer kayması, kaya düşmesi, çığ, tasman ve benzeri afetler tehlikesi altında bulunan riskli alan ve riskli yapıları dönüştürmektir. Kanun incelendiğinde karşımıza Rezerv yapı alanı, Riskli alan ve Riskli Yapı olmak üzere 3 kavram çıkmaktadır.

Rezerv yapı alanı: Bu Kanun uyarınca gerçekleştirilecek uygulamalarda yeni yerleşim alanı olarak kullanılmak üzere, TOKİ'nin veya İdarenin talebine bağlı olarak veya resen, Maliye Bakanlığının uygun görüşü alınarak Bakanlıkça belirlenen alanları, **Riskli alan:** Zemin yapısı veya üzerindeki yapılaşma sebebiyle can ve mal kaybına yol açma riski taşıyan, Cumhurbaşkanınca kararlaştırılan alanı, **Riskli yapı** ise riskli alan içinde veya dışında olup ekonomik ömrünü tamamlamış olan ya da yıkılma veya ağır hasar görme riski taşıdığı ilmî ve teknik verilere dayanılarak tespit edilen yapıyı tanımlamaktadır. Biz bu çalışma kapsamında rezerv yapı alanı ve riskli alan tanımlarına yer vermekle birlikte riskli yapı üzerinde duracağız.

Riskli yapı tanımına bakıldığında üç çeşit riskli yapı tipi ortaya çıkmaktadır. Bunlar;

- Ekonomik ömrünü tamamlamış olan yapı,
- Yıkılma riski taşıdığı ilmî ve teknik verilere dayanılarak tespit edilen yapı,
- Ağır hasar görme riski taşıdığı ilmî ve teknik verilere dayanılarak tespit edilen yapıdır.

Riskli Yapı Tespit Yetkisi

Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği'nin 6. maddesinde riskli yapı tespitini yapacak olan kurum ve kuruluşlar şu şekilde düzen-

lenmiştir: Riskli yapılar;

- Bakanlıkça,
- İdarece,
- Bakanlıkça lisanslandırılan,
 - Kamu kurum ve kuruluşları,
 - Üniversiteler,
 - Sermayesinin en az yüzde kırkı kamu kurum ve kuruluşlarına ait olan şirketler,
 - Depremden korunma, deprem zararlarının azaltılması ve deprem mühendisliğinin gelişmesine katkıda bulunmak gibi konularda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları,
 - 29/6/2001 tarihli ve 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanuna göre Bakanlıktan izin belgesi almış yapı denetimi kuruluşları ile laboratuvar kuruluşları,
 - 27/1/1954 tarihli ve 6235 sayılı Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Kanunu uyarınca, inşaat, jeoloji ve jeofizik mühendisleri odalarına büro tescilini yaptırmış kurum ve kuruluşlar, tarafından tespit edilir. Lisanslı kurum ve kuruluşlar herhangi bir alan ile sınırlı olmaksızın Ülke genelinde riskli yapı tespiti yapabilir.

Riskli Yapıların Tespiti

Yasa koyucu her türlü yapının riskli yapı olarak tespitine izin vermemiştir. Uygulama Yönetmeliği'ne göre riskli yapı tespiti; kendi başına kullanılabilen, üstü örtülü ve insanların içine girebilecekleri ve insanların oturma, çalışma, eğlenme veya dinlenmelerine veya ibadet etmelerine yarayan yapılar ile hayvanların ve eşyaların korunmasına yarayan yapılar hakkında yapılır. Buna karşılık İnşaat halinde olup ikamet edilmeyen yapılar ile metrukluk veya başka bir sebeple statik bakımdan yapı bütünlüğü bozulmuş olan yapılar riskli yapı tespitine konu edilmez.

Riskli yapıların tespiti öncelikle yapı malikleri veya kanunî temsilcileri tarafından, masrafları kendilerine ait olmak üzere yaptırılır. Riskli yapı tespiti talebi, elektronik yazılım sistemi üzerinden yapılır (<https://kentseldonusum.csb.gov.tr/>). 23/6/1965 tarihli ve 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunu uyarınca kat irtifakı veya kat mülkiyeti kurulmadığı için arsa paylı tapu var ise, arsa üzerinde fiilen bulunan yapının riskli yapı tespiti, yapının sahibi olan arsa payı sahibince yaptırılır. Arsa üzerindeki yapının başkasına ait olması ve bunun da tapu kütüğünde belirtilmiş olması halinde, riskli yapı tespiti lehine şerh olan tarafça yaptırılır.

Bu yetki sadece maliklere tanınmış durumda değildir. İdarece de süre verilerek maliklerden veya kanunî temsilcilerinden istenebilir. Verilen süre içinde yaptırılmadığı takdirde, tespitler Bakanlıkça veya İdarece yapılır veya yaptırılır. Bakanlık, belirlediği alanlardaki riskli yapıların tespitini süre vererek İdareden de isteyebilir. Malikler tarafından yaptırılmadığı için Bakanlık veya İdare tarafından yapılan veya yaptırılan riskli yapı tespitinin masraflarından malikler hisseleri oranında sorumludur.

Riskli yapılar lisanslı kurum ve kuruluş tarafından incelenerek risk tespit raporu hazırlanır ve hazırlanan rapor incelenmek üzere ilgili idareye (Belediye) sunulur. Riskli yapı tespit raporu ilgili Belediyece incelenir ve eksik veya yanlış hazırlanmış olan raporun düzeltilmesi için lisanslı kurum veya kuruluşa iade edilir, 30 gün içinde eksikler düzeltilerek ve tamamlanarak ilgili idareye tekrar sunulur. İlgili Yönetmeliğe

uygun olarak hazırlanmış raporlar ilgili idarece sistem üzerinden (Afet Riski Altındaki Alanların Dönüşümü - ARAAD) "inceleme formu" doldurularak onaylanır.

İnceleme sonucunda riskli yapı olarak bulunan yapılar 10 iş günü içinde Tapu Müdürlüğü'nce söz konusu yapı ile ilgili olarak tapu kütüğüne "Riskli Yapı" belirtmesi işlenir. İlgili idarece verilecek süre içinde riskli yapının yıktırılması gerektiği de belirtmek suretiyle aynı veya şahsi hak sahiplerine 7201 Sayılı Tebligat Kanunu'na göre tebliği edilir ve yapılan bu tebligat yazılı olarak ve elektronik ortamda ilgili idareye bildirilir.

Riskli Yapı Tespitine İtiraz

Riskli yapı tespitine karşı malikler veya kanuni temsilcilerince on beş gün içinde riskli yapının bulunduğu yerdeki Müdürlüğe verilecek bir dilekçe ile itiraz edilebilir. Riskli yapının bulunduğu ilde itirazı değerlendirecek teknik heyetin teşkil edilmemiş olması halinde, itiraz dilekçeleri ile itiraz edilen tespite ilişkin raporlar, riskli yapının bulunduğu yerdeki Müdürlükçe, o il için yetkilendirilmiş teknik heyetin bulunduğu ildeki Müdürlüğe gönderilir. Riskli yapı tespitinin, itiraz üzerine değişmesi halinde, durum aynı şekilde ilgili tapu müdürlüğüne bildirilir.

Riskli Yapı Tespitine Karşı İptal Davası Yolu

Yetkili kurum ve kuruluşlarca hazırlanan ve Müdürlüğe gönderildikten sonra onaylanarak bir taşınmazı riskli yapı statüsüne sokan karar, bir idari işlemdir. İdari işlem niteliğinde olan riskli yapı tespitine ilişkin kararın iptali için de idari yargı düzeninde dava açılabilir. Nitekim 6306 sayılı Kanun'un 6. maddesinin 9. fıkrasında bu husus ayrıca kurala da bağlanmıştır. Anılan düzenlemeye göre, söz konusu Kanun kapsamında tesis edilen işlemlere karşı İYUK uyarınca 30 gün içinde iptal davası açılabilir. Riskli yapı tespitine ilişkin kararın konusu taşınmazlara ilişkin olduğundan yetkili mahkeme İYUK madde 34'teki özel yetki kuralı gereğince riskli yapının bulunduğu yerdeki idare mahkemesidir.

Riskli Yapıların Yıktırılması

Riskli yapı tespitine karşı yapılan itirazın reddedilmesi veya riskli yapı tespitine itiraz edilmemesi suretiyle, riskli yapı tespitinin kesinleşmesi halinde Müdürlük, gerekli tebligatların yapılmasını ve riskli yapının yıktırılmasını İdareden ister. Altmış günden az olmamak üzere süre verilerek riskli yapıların yıktırılması yapı maliklerinden istenilir. Maliklere yapılacak tebligatta, riskli yapıyı kiracı veya sınırlı aynı hak sahibi kullananlara tahliye için malik tarafından bildirim yapılması gerektiği belirtilir. Verilen bu süre içerisinde riskli yapıların yıktırılıp yıktırılmadığı mahallinde kontrol edilir ve riskli yapılar, malikleri tarafından yıktırılmamış ise, yapının idari makamlarca yıktırılacağı belirtilerek otuz günden az olmak üzere ek süre verilerek tebligatta bulunulur.

Yıkım ruhsatı; yapı maliklerinden biri veya birkaçının veya bunların vekillerinin müracaatı üzerine, yıkılacak yapının tahliye edildiğine ve elektrik, su ve doğalgaz hizmetlerinin kapatıldığına dair ilgili kurum ve kuruluşlardan alınmış belgelerin sunulmasına ve yıkım sorumlusu olarak statik fenni mesulün belirlenmesine istinaden, maliklerin muvafakati aranmaksızın altı iş günü içerisinde düzenlenir. Verilen süre-

ler içinde riskli yapıların maliklerince yıktırılmaması halinde, riskli yapılara elektrik, su ve doğal gaz verilmemesi ve verilen hizmetlerin durdurulması ilgili kurum ve kuruluşlardan istenilir ve maliklere verilen süreler içinde riskli yapıların yıktırılmadığı mülki amire bildirilir.

Maliklerce yıktırılmayan riskli yapıların tahliyesi ve yıktırma işlemleri, yıktırma masrafı öncelikle dönüşüm projeleri özel hesabından karşılanmak üzere, mahalli idarelerin de iştiraki ile mülki amirler tarafından yapılır veya yaptırılır. Riskli yapıların tespiti, tahliyesi ve yıktırma iş ve işlemlerini engelleyenler hakkında İdarece veya Müdürlükçe tutanak tutulur ve bunlar hakkında, 26.09.2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun ilgili hükümleri uyarınca Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulur.

Riskli Yapıların Güçlendirilmesi

Bu kısımda bir de "güçlendirme" seçeneğinden söz etmemiz gerekiyor. Riskli binalar için maliklerin 2/3 çoğunlukla anlaşmasıyla yıkıp yeniden yapma kararı alınabileceği gibi yıkmadan binayı güçlendirme yönünde karar da alınabilir. Güçlendirme seçeneğine karar verildiğinde binanın taşıyıcı sistemleri açısından bir güçlendirme projesi yapılarak ve bu proje uygunsuzsa belediyesinden onaylatılarak, ruhsat alınmakta ve güçlendirme inşaatı yapılmaktadır.

Binada yapılan risk tespiti sonucunda binanın güçlendirilmesinin teknik açıdan mümkün ve ekonomik açıdan uygun olması halinde, kat mülkiyeti devam ettiğinden karar yeter sayısı 634 sayılı Kanunun 19. maddesine göre beşte dört çoğunlukla belirlenecektir. Bu durumda ana yapının güçlendirilmesini kat maliklerinden her birisi diğer kat maliklerinden isteme hakkına sahip olduğu gibi bu istemin kabul edilmediği durumda dava yoluyla bu konuda hâkimin müdahalesi de talep edebilir.

Yıkım Sonrası

Riskli yapının yıktırılmasından sonra arsa haline gelmiş taşınmazın Tapu Müdürlüğü'nce tapu kütüğündeki "riskli yapı" şerhinin, ilgililerin talebi üzerine idarenin bildiri ile terkin işlemi yapılır. Riskli yapı yıkıldıktan sonra arsa haline gelen taşınmaz hakkında tapuda cins tashihi yapılır ve yapı artık kat mülkiyeti kanununa tabi olmaktan çıkar.

Yıkılarak arsa vasfına dönüşen bina malikleri bu alanın arsa olarak kalması, satılması, kiraya verilmesi, yeniden inşası gibi farklı şekilde kullanımına karar verebilir. Genellikle ve hukuken sorun yaşanmadıkça yeniden inşa sürecine gidilmektedir. Taşınmaz ile ilgili arsa sahiplerinin apartman ve/veya site fark etmeksizin %100 ile anlaşma sağlamaları ve tüm arsa sahipleri tarafından arsa payı veya kat karşılığı inşaat sözleşmesi veya eser sözleşmesi şeklinde inşaat yapım sözleşmesi imzalanması halinde 6306 prosedürüne uygun olarak Bina Ortak Karar Protokolü düzenlenmesine gerek bulunmamaktadır. Ancak apartman veya site içerisinde en az 1 arsa malikinin karara katılmaması halinde, 6306 sayılı Yasanın uygulama Yönetmeliğinin 15/2. maddesindeki süreç uygulanacaktır.

Riskli yapılarda, bu yapıların bulunduğu parsellerde; yapıların yıktırılmış olması şartı aranmaksızın ve yapının paydaşı olup olmadıkları gözetilmeksizin parsellerin tevhit edilmesine, münferit veya birleştirilerek veya imar adası bazında uy-

gulama yapılmasına, ifraz, taksim, terk, ihdas ve tapuya tescil işlemlerine, yeniden bina yaptırılmasına, payların satışına, kat karşılığı veya hasılat paylaşımı ve diğer usuller ile yeniden değerlendirilmesine, toplantı yapılması gerekmeksizin ve herhangi bir şekil şartına tabi olmaksızın sahip oldukları hisseleri oranında paydaşların en az üçte iki çoğunluğu ile karar verilir.

Bu karar, anlaşma şartlarını ihtiva eden teklif ile birlikte karara katılmayanlara noter vasıtasıyla veya 7201 sayılı Kanuna göre tebliğ edilir. Bu tebliğde, on beş gün içinde kararın ve teklifin kabul edilmemesi halinde arsa paylarının, Bakanlıkça tespit edilecek veya ettirilecek rayiç değerden az olmamak üzere anlaşma sağlayan diğer paydaşlara açık artırma usulü ile satılacağı, paydaşlara satış gerçekleştirilemediği takdirde, riskli alanlar ve rezerv yapı alanlarında rayiç bedeli Bakanlıkça ödenmek kaydı ile tapuda Hazine adına resen tescil edileceği, riskli yapılarda ise anlaşma sağlayan diğer paydaşlara veya yapılan anlaşmaya uyularak işlem yapılmasını kabul etmek şartıyla üçüncü şahıslara satılacağı bildirilir.

Hisseleri oranında paydaşların en az üçte iki çoğunluğu ile alınan karara katılmayan maliklerin arsa payları; açık artırma usulüne göre, arsa payı değeri üzerinden anlaşma sağlayan diğer paydaşlara açık artırma usulü ile satılır. Paydaşlara satış gerçekleştirilemediği takdirde riskli yapılarda, anlaşma sağlayan paydaşlara veya anlaşma sağlayan paydaşların kararı ile yapılan anlaşmaya uyularak işlem yapılmasını kabul etmek şartıyla üçüncü şahıslara satış yapılınca kadar satış işlemi tekrarlanır.

Kamulaştırma

6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun'un 6. madde 2 nolu bendine göre, üzerindeki bina yıkılmış olan arsanın maliklerine yapılan tebligatı takip eden otuz gün içinde en az üçte iki çoğunluk ile anlaşma sağlanamaması hâlinde, gerçek kişilerin veya özel hukuk

tüzel kişilerin mülkiyetindeki taşınmazlar için Bakanlık, TOKİ veya İdare tarafından acele kamulaştırma yoluna da gidilebilir. Bu Kanun uyarınca yapılacak olan kamulaştırmalar, 4/11/1983 tarihli ve 2942 sayılı Kamulaştırma Kanunu'nun 3. Maddesinin ikinci fıkrasındaki iskân projelerinin gerçekleştirilmesi amaçlı kamulaştırma sayılır.

Sonuç

Çalışma kapsamında riskli yapı tespiti ve sürecine değinilmiştir. Kentsel dönüşüm kapsamında maliklerce ortak alınacak karar ile riskli yapıların yıkılarak modern ve sağlam yapıların inşa edilmesi ileride meydana gelebilecek afetlerde gerek can gerekse mal kayıplarını en aza indirecektir. Bu Kanun'dan yararlanmak isteyenlere Devlet çeşitli yardım imkânları sunmakta ise de bunların yeterli olduğu söylenemeyecektir. En büyük korku, Kanun'da yapının riskli olduğunun tespiti durumunda idare tarafından tahliye zorlanmaktadır. İdare haklı olarak yıkılma tehlikesi bulunan bir yapının gerek maliklere gerekse çevresine vereceği zararı düşünerek yıkılmasını istemektedir. Ancak bu hallerde maliklerin yeterli yardımı görememesi ve gerekli imkânlarla ulaşamamasından dolayı tahliye gerçekleştirilememekte ve maalesef en başından bu yola çıkmayarak riskli yapı tespiti yoluna gitmemektedirler. Yapının bulunduğu arsanın büyüklüğüne oranlı olarak müteahhitlerle kat karşılığı olarak anlaşılması neticesinde maliklere bir mali yük oluşturmaması halinde bir problem ortaya çıkmamaktadır. Ancak arsa payının buna müsait olmaması durumunda tüm maliyet yükü malike yüklenmekte, malik ise bunu kaldıramayacağı düşüncesi ile bu yola hiç çıkmamaktadır. Kira yardım sürelerinin ve miktarlarının artırılması, kredi faiz oranlarının daha aşağılara çekilerek vadelerinin uzatılması veya çeşitli çalıştaylar ile yeni önerilerin sunulması durumunda bu sorunun aşılacağı kanaatindeyiz. Zira hiç bir maddi külfet vatandaşın canından daha değerli değildir.

DEPREM VE ASBEST TEHLİKESİ

KOÜ Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. Çiğdem ÇAĞLAYAN

Kocaeli Barosu Çevre ve Kent Hukuku Komisyonu üyesi
Av. Arb. Çiğdem BALOĞLU

SORU

KOÜ Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı Başkanı sayın Prof. Dr. Çiğdem ÇAĞLAYAN hocamız ile deprem ve asbest tehlikesi konulu söyleşimizi gerçekleştireceğiz. Hocam sizin çevre ve işçi sağlığı alanında çeşitli araştırma projelerinde yer aldığınızı ve alanınızda çeşitli ödüller alan sayılı bilim insanlarından olduğunuzu biliyoruz. **Okuyucularımıza biraz kendinizden ve çalışmalarınızdan bahsedebilir misiniz?**

CEVAP

KOÜ Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim dalında öğretim üyesiyim. Halk sağlığı uzmanıyım. 1988 yılında Eskişehir Anadolu Tıp Fakültesinden mezun oldum. Bu sene meslekte 35. yılım. Halk Sağlığı uzmanlık eğitimine başladığım 1997 yılından beri de Kocaeli Üniversitesindeyim. Kocaeli'de çalışan bir halk sağlığı uzmanı olarak üzerinde yoğunlaştığım iki temel alan var. Bunlar çevre ve işçi sağlığı sorunlarıdır. Çünkü Kocaeli bir sanayi kenti olmasının yanı sıra tarım, turizm, ulaşım gibi çevre sağlığı ile ilgili olabilecek birçok faktörün bir arada olduğu bir şehir. Aynı zamanda 1999 yılında Gölcük Depremi'ni yaşamış ve depremin meydana getirdiği sorunları yaşamış olan bir kenttir. Dolayısıyla Kocaeli çevre sağlığı ile ilgili tüm konuların barındığı ve bunlara yönelik çözümlerin uygulanması bir halk sağlığı uzmanı olarak en önemli uğraş alanımız olmaktadır. Aynı zamanda Kocaeli'nin işçi kenti niteliğine de sahip olması nedeniyle işçi sağlığı ve çalışan sağlığı alanı benim için önceliklidir. Bunların dışında kadın sağlığı ve sağlık politikaları gibi konularda da çalışmalarımı sürdürmekteyim.

Kocaeli kenti ile ilgili çalışmalarımızdan bahsedecek olursak Halk Sağlığı Anabilim Dalı olarak 2000'li yıllarda başladık. O zaman anabilim dalı başkanımız olan Prof.Dr. Onur Hamzoğlu ve Prof.Dr. Nilay Etiler hocalarımızla beraber Dilovası'nda ölüm nedenleri araştırmasını gerçekleştirdik. Bizim yaptığımız araştırma ortaya şunu koydu, Dilovası'nda yaşayan bir kişi 10 yıl ve üzeri bu bölgede yaşarsa kanser nedeniyle ölme olasılığı 10 yıldan az yaşayanlara göre 4 kat daha yüksekti. Bu bölgedeki kanser nedenli ölümler hem Türkiye hem Dünya ortalamasından fazlaydı. Araştırmalarımızın sonuçları basında ve halkta yankı uyandırınca TBMM araştırma komisyonu kurulmuştu. Komisyonun çalışmasından "bu bölge sanayiye doymuştur" sonucu çıkmıştı. Bölüm olarak yaptığımız diğer bir çalışmada da Kocaeli'nde bulunan başlıca sanayilerin çevreye ve insan sağlığına olan etkilerini tek tek inceledik ve bu çalışmalarımızı "Kocaeli'nde Sanayi, Doğa ve İnsan" başlıklı bir kitapta topladık. Bu çalışma 2016 yılında Nusret Fişek Araştırma İnceleme ödülünü aldı. Ortak emekle yaptığımız bu çalışmanın Halk Sağlığı biliminin ülkemizdeki öncüsü Nusret Fişek ödülünü almasından büyük bir gurur duyuyorum. Bugün Kocaeli'nin her yanı sanayi sorunu ile karşı karşıyadır. Kirlilik bir bölge ile sınırlı da kalmıyor ve maalesef bununla ilişkili birçok sağlık sorunu da yaşanmaya devam ediyor. Yine bu bölgenin sanayi yoğun olması olağandışı durumlarda endüstriyel kazalar risklerini doğuruyor. Nitekim Marmara depreminde yaşadığımız Tüpraş yangını ve Aksa'daki sızıntı ikincil bir afete neden olmuştu. İkincil felaketlerin benzeri de 6 Şubat depreminde İskenderun Limanı yangını ile yaşanmıştır. Kocaeli'nde özellikle Dilovası kimya sektörünün yoğun olduğu bir yer aynı zamanda de-

polama alanıdır. Olası bir İstanbul depreminde bu tür endüstriyel kazalar olabilir. Bizim şimdiden hazırlıklı olmamız gerekir.

Son olarak çevre konusunda akademik olarak uluslararası boyutu da olan yürütücülüğünü yaptığım bir çalışmadan da bahsedeyim. Kısa adı ÇİSİP olan "Çevre, İklim ve Sağlık için İşbirliği Projesi" olan bu projede özellikle çevre ve iklim değişikliği konularında sağlık çalışanlarının farkındalığını artırmak ve kapasite geliştirme konusunda çalışmalar yapıyoruz. Son depremde de yaşadığımız gibi sağlık sisteminin tüm kurumlarıyla ve çalışanlarıyla olağandışı durumlara hazırlıklı olması ve dirençli bir sağlık sisteminin oluşturulması için savunuculuk çalışmaları yürütüyoruz.

SORU

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş Pazarcık ve Elbistan merkezli 7.7 ve 7.6 şiddetinde depremler oldu. Bu depremlerde resmi rakamlara göre 47 bin 975 canımızı kaybettik. Öncelikle depremde hayatını kaybeden canlarımıza Allah'tan rahmet ve tüm milletimize başsağlığı diliyorum. Yakınlarını kaybedenlere sabırlar dilerim. Ülke olarak çok büyük bir travma yaşadık. **Depremle ilgili duygu ve düşüncelerinizi bizimle paylaşır mısınız?**

CEVAP

Öncelikle depremde hayatını kaybeden insanların ailelerine başsağlığı ve yaralıları geçmiş olsun diliyorum. Sabırlar diliyorum. Hepimizi üzen çok derinden sarsan bir dep-

rem yaşadık. İçimdeki acıyı tarif edemiyorum. Bir aydır o insanların acısını ne kadar yaşıyoruz bilemiyorum ama oraya dair her görüntü hele ilk birkaç günde yaşanan olumsuzluklar hepimizi derinden etkiledi. İnsanların göz göre göre 3-4 gün boyunca yardım beklemleri ve yaşadıkları olumsuzluklar çok yaralayıcı üzücü bir durumdur. Biz Marmara Depremini de yaşadık. O dönemde deprem sonrası sağlık hizmetlerinde aktif olarak görev yapmıştım. Çadır kentlerde sağlık taramaları yapmıştık, bulaşıcı hastalık salgın yönünden taramalar koruyucu çalışmalar yapmıştık. Beni bir bilim insanı olarak asıl üzen şey ise 1999'da gördüğümüz sorunların, koordinasyonsuzlukların aradan yaklaşık 24 yıl geçmesine karşın yeniden yaşanmış olmasıdır. Akıl alır bir şey değil. Önlem almadan, yaşanan acılardan ders almadan geçirilen bu zamanı üzüntüyle karşılıyorum. Marmara depreminde yaşanan sorunlara karşın arama kurtarma çalışmaları ve sonrasında sunulan sağlık hizmetleri bu son depreme göre daha etkili olduğunu düşünüyorum. Buna karşın Kahramanmaraş depremlerinde arama kurtarma çalışmalarının özellikle ilk günlerde yetersiz kaldığını söyleyebiliriz. Bu yetersizliğin bana göre birkaç sebebi var. Birincisi çok büyük bir ikiz deprem oldu. Çok geniş bir alanda ve 15 milyon insanı, 11 ili etkiledi. Bu da arama-kurtarma ekiplerinin yetersizliğine neden oldu. Ama burada esas sorunun risk yönetiminde olduğunu söyleyebiliriz. Afetle mücadele için hazırlanan her planda bu belirtilir. Afeti yönetmek istiyorsak önce riski yöneteceğiz yani riski azaltacağız. Bunun için de depremde yıkılmayan binaların yapılması gerekiyor. Binalar yıkılmayacak! İfade edilen rakamların aslında gerçek etkilenimi yansıttığını düşünmüyorum. Bu kadar deprem ülkesi olduğumuz gerçeği karşısında yaşananlar çok üzücüdür. Marmara depreminden dersler çıkartılıp daha hazırlıklı olabildik. Bu hazırlıklılık ile sadece arama kurtarma yetersizliğini kastetmiyorum. Risk azaltımı olmalıydı ve bu kadar büyük bir yıkım olmamalıydı. Çünkü bu kadar büyük yıkımın olduğu yerde krizi yönetemezsiniz. Bu nedenle o binaların yıkılmasına neden olan yapımına izin veren, planlayan, müteahhit-tabi sadece müteahhit sorunu da değil- bütün o süreçlerin sorgulanması gerekiyor ki biz bir daha aynı şeyleri yaşamayalım, pisi pisine ölümleri tekrar yaşamayalım. Hep söylenir deprem doğal bir

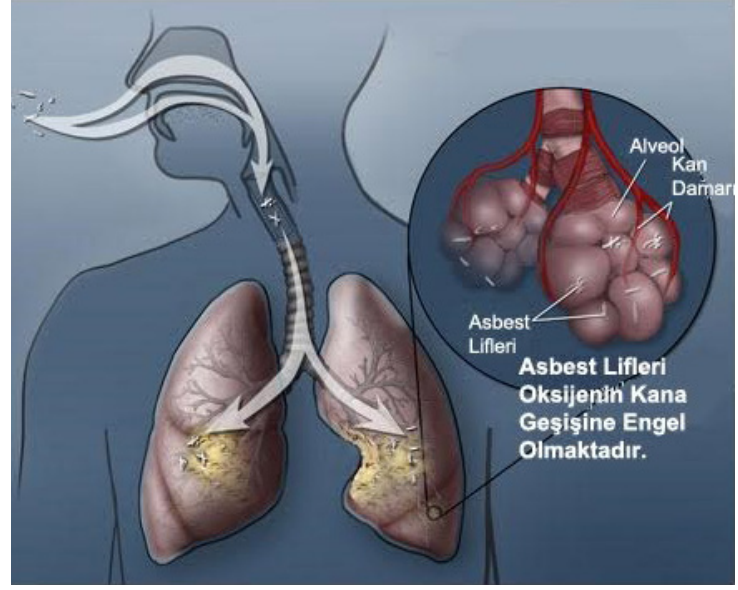
olaydır onu afete dönüştüren şey bizim ona verdiğimiz yanıtıdır dolayısıyla hazırlıktır. Türkiye bu anlamda maalesef 24 yılını boşa geçirmiştir. Şunu da not etmek lazım. Dayanışma da çok önemliydi. Marmara Depreminde de yaşadık insanımız gerçekten dayanışma duygusunun yüksek olduğunu gösterdi. Hemen bölgeye herkes katkı vermeye gitti. Yardımlar gitti. Bizim ilimizden de insanlar, gönüllüler ve tırlarca yardım gitti. İnsanımızın gösterdiği bu dayanışma refleksini de kaydetmek lazım.

SORU

Bu deprem ile ilgili olarak Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, AFAD ve İçişleri Bakanlığı verilerine göre 18 bin civarında binanın, deprem anında yıkıldığı, devamla yapılan hasar tespit çalışmalarında 830 bin 783 binadan yaklaşık 105 bin 794 binanın ağır hasarlı ve yıkılacak durumda olduğu söyleniyor. Basın ve halk arasındaki söyleme göre yine Erciyes Dağı büyüklüğünde enkaz olduğu ifade ediliyor. Yine Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yapılan basın açıklaması sırasında yıkılan binaların 2001 öncesi yapılar olduğu söylene de uydu görüntülerinin farklı tarihlerdeki durumu bize bu bilginin tartışmalı olduğunu gösteriyor. Bu konuyla ilgili hepimizin aklında çeşitli sorular oluşmaktadır. **Bu enkazların hem çevreye hem de insan sağlığına etkileri neler olacaktır?** İnşaat atıklarının asbest, cıva gibi insan sağlığına zararlı maddeler içerdiğini biliyoruz. Özellikle asbestin Dünya Sağlık Örgütü tarafından kesin kanser yapıcı maddeler arasında sayıldığı, 2010 yılında da ülkemizde yasaklandığı bilinmektedir. Ak toprak olarak da bilinen asbestin yalıtım malzemelerinde, yer kaplamalarında, gemi üretiminde, borularda, tekstil ürünlerinde yaygın kullanımı mevcuttur. **Hocam asbest nedir? İnsan sağlığına ve çevreye zararları nelerdir? Anlatabilir misiniz?**

CEVAP

Bu kadar büyük bir yıkım ile binalarda ne varsa bunlar açığa çıkarak çevreyi ve insan sağlığını etkileyecektir. Bunlar arasında; binaların yapımında kullanılan yapı malzemeleri, evlerde veya işyerlerinde olan kimyasallar, özellikle eski binalarda bulunan mantarlar küfler gibi biyolojik etkenler sayılabilir. Bu

riskler solunum, sindirim veya temas yoluyla insan sağlığını etkiler. Yıkılan binalardan açığa çıkan en önemli maddelerden biri sizin de belirttiğiniz gibi asbesttir.

Asbest insanlık tarihi kadar eski bir maddedir ve yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Asbest aslında yanmayan, aşınmayan, ısınmaya ve diğer etkenlere dayanıklı, zarar verilemeyen bir maddedir. Asbest lif demetleri halinde bulunan doğal olarak oluşan bir mineral grubudur. Asbest, **hafifliği, yüksek gerilme mukavemeti, kimyasal bozulmaya karşı dirençli ve elektrik iletkenliği** nedeniyle uzun süre mucizevi bir malzeme olarak kabul edilmiştir. Asbestin iki formu vardır. Bunlara serpantin ve amfibol deniyor. Asbest lobisi bazı asbest türlerinin zararsız olduğunu söylemekle birlikte asbestin **sağlık için güvenli hiçbir formu yoktur.**

Asbest 2000'li yıllara kadar tüm dünyada yaygın olarak kullanıldı. Özellikle Amerika Birleşik Devletlerinde 775.000 ton asbest kullanıldığı bilinmektedir. Özellikle inşaat ve gemi inşaat endüstrisinde ve yalıtım ihtiyacı olan her yerde çok fazla asbest kullanıldı. Bununla birlikte, asbest kullanan birçok tüketici ürünü de vardı. Asbest ile yaklaşık 3000 ila 4000 ürün yapılmıştır. Bunlar, tost makinelerinin içi, saç kurutma makineleri ve sanat ve zanaat malzemeleri kadar çeşitlidir. Ancak asbest sağlığa çok zararlı bir maddedir. Asbest kullanımının sağlık üzerine etkileri **kesin ve kanıta dayalıdır.** Asbest lifleri herhangi bir şekilde havaya karıştığında mikron boyutunda olduğu için havada asılı kalabilir. Havadaki asbest lifleri solunduğunda boğazda, soluk borusunda veya bronşlarda mukusa yapışabilir ve bu liflerin bazıları öksürülerek atılabilir ya da yutulur. Ancak bazı lifler akciğerlerdeki küçük hava yollarının uçlarına kadar ulaşır veya akciğerin ve göğüs duvarının dış zarına (plevra) geçer. Bu lifler buldukları yerde ciddi bir tahribat yaratır ve kanser sürecini başlatır. Asbest sindirim yoluyla da alınabilir. Bu durum asbest liflerinin suya karışması ya da gıdalarda bulunmasıyla olur. Özellikle su sistemlerinde kullanılan asbestli çimentolarla yapılmış borular bu açıdan risk oluşturabilir. Asbestli tozla kontamine olmuş bir gıdanın yenmesi de buna sebep olabilir. Sindirim yoluyla alınmış asbest de çeşitli hastalıklara neden olabilir. Asbestin en bilinen ve yaygın sağlık etkisi akciğer kanseri ve mezotelyoma (akciğer zarı kanseri)'dir. Bunların dışında, yumurtalık

kanseri, larinks kanseri ve bazı sindirim sistemi kanserlerinin türleri ile böbrek kanserlerine sebep olmaktadır. Kanser dışında plevral plak dediğimiz zararlara da sebep oluyor. Hem sigara maruziyeti hem asbest maruziyeti söz konusu ise kanser riski artmaktadır. 1950'li yıllardan itibaren asbestin mezotelyoma adı verilen akciğer zarı kanserine neden olduğunun anlaşılmasına rağmen yasaklanması uzun yıllar almıştır. Asbest sağlık etkileri nedeniyle 1975'li yıllardan bu yana çeşitli ülkelerde yasaklanmıştır. Türkiye'de de 2010 yılında yasaklandı. Ülkemizde 2011 yılından önce inşa edilmiş yapıların tavan, duvar, kirişler ve kolonları üzerinde püskürtülmüş halde veya kazan ve ısıtma borularında izolasyon kaplaması, vinil ve marley zemin kaplamaları, oluklu çatı kaplamaları gibi değişik bölümlerinde asbestin kullanıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla 2010' da yasaklanmadan önce bina yapımında çok yaygın kullanıldığı için eski binalar yıkıldığında asbestin ortaya çıkacağını öngörmek mümkündür.

Asbeste maruz kalmamız ya yaşadığımız ya da çalıştığımız ortamlarda asbest varsa mümkündür. Ülkemizde doğal olarak asbestin bulunduğu ve adına aktoprak denilen toprağın kullanıldığı bazı kırsal bölgelerimiz bulunmaktadır. Bu bölgeler arasında Eskişehir, Nevşehir gibi illerin yanı sıra Diyarbakır, Kahramanmaraş, Osmaniye ve Hatay gibi depremin etkilediği illerimiz de bulunmaktadır. Doğal asbeste maruziyet nispeten bu aktoprak denilen asbestli toprağın kullanıldığı yerlerle sınırlı kalırken daha büyük insan topluluklarının etkilendiği yerler mesleki etkilenebilir olup asbestin kullanıldığı sektörlerde çalışanlar büyük risk altındadır. Örneğin gemilerde yalıtım malzemesi olarak asbest kullanıldığı için gemi söküm işinde çalışan işçiler ve bu işlemin yapıldığı işyerlerinin etrafında yaşayanlar risk altındadır. Bunun gibi üretiminde asbestin kullanıldığı 3000'den fazla ürünün imalatında veya tamiratında çalışanlar risk altındadır. Yine çevresel olarak asbeste maruz kalabileceğimiz diğer bir konu ise kentsel dönüşüm süreçleridir. Son yıllarda birçok ilimizde başlatılan kentsel dönüşüm süreçlerinde yoğun olarak eski evler yıkılmış ama ne yazık ki bu yıkım çalışmalarında asbestten korunmaya yönelik olarak hemen hiçbir önlem alınmamıştır. Oysa eski binaların yıkımı aşamasında önce yıkılacak binada asbest bulunan yerler, asbest söküm uzmanlarınınca

DEPREM BÖLGESİNDE

ASBEST MARUZİYETİNİ ENGELLEMEK

- Enkazlar profesyonel ekiplerce kaldırılmalıdır.
- Enkaz kaldırma çalışmalarında toz kalkmaması için dikkatli olunmalı ve sulama yapılmalıdır.
- Enkaz kaldırma çalışmasına katılanlar ve yıkım bölgesindekiler "FFP2" veya "FFP3" tipi maske kullanılmalıdır.
- Hafriyatın yaşamı etkileyebilecek rastgele yerlere dökülmesi engellenmelidir.

ttb.org.tr

ttborgtr

turktabipleribirliđi

turktabipleribirliđi

turktabipleribirliđi

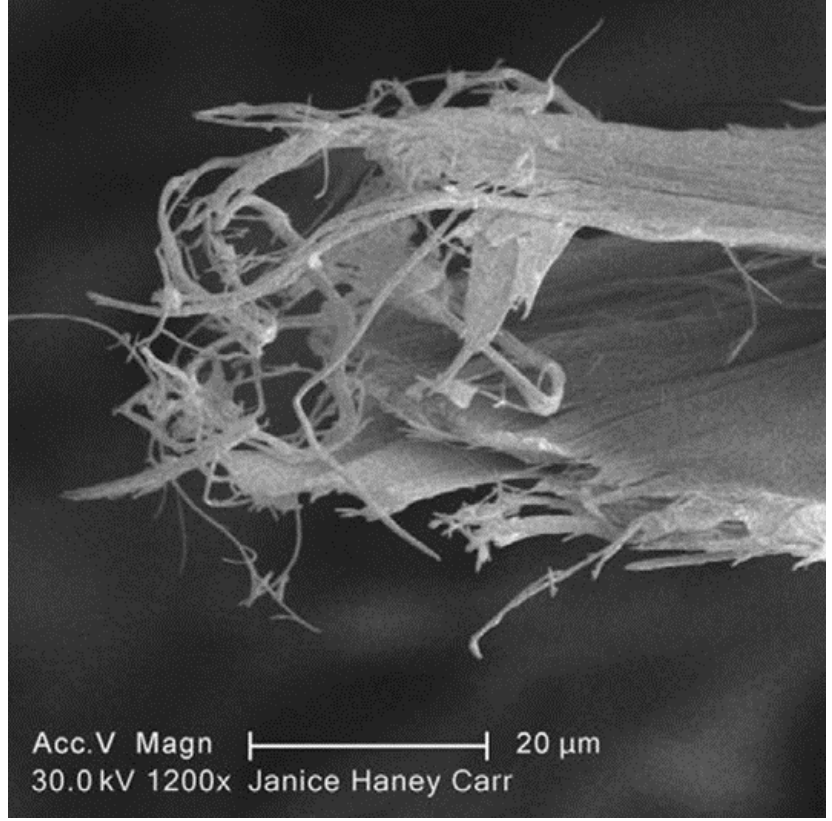
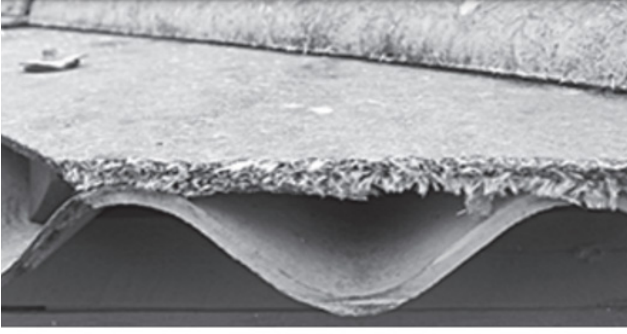
kontrol edilip çok özel çalışmalarla bina asbestten arındırılıp sonrasında yıkımın gerçekleşmesi gerekmektedir. Üstelik asbestten temizleme aşamasında çalışan asbest uzmanları bu işlemi yaparken tepeden tırnağa özel kıyafetler giyorlar ve kendilerini de asbest maruziyetinden koruyorlar. Asbestli atıklar tehlikeli atıklar olduğundan bertarafında da korunaklı şekilde taşınıp atık ünitesine götürülmesi gerekiyor. Ancak ne yazık ki 2021 yılında çıkarılan yönetmeliğe kadar asbest barındıran binalar kentsel dönüşüm süreçlerinde asbestten arındırılmadan kontrol edilmeden yıkıldı. Şimdi de depremin meydana getirdiği devasa yıkım tıpkı kontrolsüz yıkımlar gibi asbest tehlikesini yeniden gündeme getirmiş oldu.

SORU

Ülkemizde özellikle Eskişehir- Kütahya-Nevşehir gibi illerde asbest ocakları bulunduğunu, bölge halkının veya ocaklarda çalışan insanların o madde nedeniyle kanser olduklarını uzun yıllardır biliyoruz. Özellikle 2017 yılında Ankara'daki hava gazı fabrikasının yıkımında, 2021 yılında İzmir depreminde, geçen sene söküme için İzmir'e gelmek üzere yola çıkan Nae Sao Paulo isimli gemi haberinde ve süregelen şekilde kentsel dönüşüm çalışmaları sırasında ortaya çıkan atıklar konusunda asbest tehlikesi her zaman gündemimizde olmuştur. Kentsel dönüşüm sırasında da bölgede yaşamaya devam eden insanlarımızın maruz kalacağı bir sessiz tehlike olarak karşımızdadır. **Hocam asbeste maruz kalma ihtimalinde neler yapılmalıdır? Özellikle deprem bölgesinde enkaz kaldırma çalışmaları sırasında oluşan toz emisyonu karşısında bölge halkı ve gönüllüler asbeste maruz kalırsa nasıl tedbir alınmalıdır?**

CEVAP

Sizin de belirttiğiniz gibi hem arama-kurtarma çalışmaları sırasında hem de enkazın kaldırılması aşamasında asbest maruziyeti yaşanma riski vardır ve mutlaka önlem alınmalıdır. Öncelikle yıkılmış binaların ve enkazlarının bulunduğu alanlara özellikle çocukların, insanlarımızın yaklaşması engellenmelidir. Etkilenimi azaltmak için bir koruma bandı bulunmalıdır. Bu alanlarda sadece görevliler bulunmalı ve çalışan herkesin kişisel koruyucu donanımlar ile donanmış olarak çalışması gerekiyor. Bu koruyucu donanımlar arasında en önemlisi FFP 2-FFP 3 (N95-N99) dediğimiz maskelerin takılması gerekiyor. Bu maskelerin özelliği havada bulunan parçacıkların %95-99'unu tutabilmeleridir. Bu kapsamda günlük hayatta kullandığımız cerrahi maskeler etkili değildir. Ayrıca enkaz kaldırma sırasında çalışan görevlilerin kıyafetlerine de asbest tozu bulaşabileceğinden bu kıyafetlerin değiştirilmesi ve temizlenebilmeleri için duş alma imkânı olmalıdır. Yapılan araştırmalar asbestle çalışan kişilerin kıyafetleriyle eve geldiklerinde ev halkının özellikle çocukların etkilendiğini göstermektedir. Tek bir asbest lifi bile kanser riski için yeterli olabiliyor. Alınması gereken diğer bir önlem de yıkım veya enkaz kaldırma sırasında toz çıkmasını engelleyecek şekilde ıslak çalışma yapılmasıdır. ıslak çalışma için çeşitli yöntemler vardır. Uygun depolama alanlarına taşınıncaya kadar depolama alanlarına kadar asbestli atıklar sızdırmaz kapalı varil veya kaplarda kapalı şekilde taşınmalıdır. Ayrıca kaldırılan enkazın döküleceği yerler doğru ve merkezi bir planlama ile belirlenmelidir, rastgele hafriyat dökülmesi engellenmelidir. Enkaz kaldırmada çalışan kişilerin asbestle ilgili eğitilmeleri ve donatılmaları gerekiyor. Bence asbest maruziyeti afet-

le mücadele planlarında önemli bir başlık olarak yer almalı ve bununla ilgili talimatlar hazırlanmalıdır. Eski binalar yıkıldığında asbest tehlikesinin açığa çıkacağını ön görüyorsak buna karşı da hazırlıklı olmamız gerekiyordu. Ancak ne yazık ki bilginin hayata yansımaları ile ilgili sıkıntılar var. Deprem ülkesi gerçeğine uygun hazırlanmamız ve yaşamamız lazım.

SORU

Binaların yıkımında ya da enkaz kaldırma çalışmaları sırasında toz emisyonu oluşması, atıkların ayrılması, bertaraf edilmesi veya atıkların depolanması gibi işlemler karşımıza çıkmaktadır. Planlı şekilde binaların yıkım faaliyetlerinin çevre ve insan sağlığı ile güvenliğine zarar vermeyecek şekilde gerçekleştirilmesine ilişkin 2021 tarihli Binaların Yıkılması Hakkında Yönetmelik mevcuttur. Bu yönetmeliğe göre "seçici yıkım" esasları uygulanmalıdır. Ancak afet durumlarında yıkılmış olan binaların enkaz kaldırılması bakımından "Hafriyat toprağı, İnşaat ve Yıkıntı Atıklarının Kontrolü Yönetmeliğı" uygulanmaktadır. Bu yönetmeliğe göre de yine madde 5/e hükmüne göre "seçici yıkım" esasları uygulanmalıdır. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının yaptığı açıklamaya göre bu esaslara uyulmaktadır. Ancak basın dan takip ettiğimiz kadarıyla depremin en çok yıkım olan bölgelerinden Kahramanmaraş'ta Sır Barajını besleyen dere yataklarına enkaz döküldüğü, yine aynı şekilde Hatay bölgesinde koruma altında bulunan Milleyha Sulak Alanı bölgesine enkaz dökümünün yapıldığı Bakanlıkça da kabul edilmiştir. **Bu minvalde idarenin organizasyonunda uygulama hataları var mıdır? Yoksa mevzuat eksikliğimiz mi söz konusudur?** Devamla HTİYAK yönetmeliğı madde 13/1'e göre atıkların denizlere, göllere, akarsulara, tarım arazilerine dökülmesi yasaktır. **Ancak mevcut durum döküldüğü yönünde olduğuna göre bu atıkların çevre ve insan sağlığına**

kısa ve uzun vadede ne gibi zararları olacaktır? Kimleri etkileyecektir?

CEVAP

Ben basından ve sosyal medyadan yaşananları takip edebildim. Bölgeye gidemedim ancak gerek televizyonlardan gerekse TTB, TMMOB gibi meslek örgütlerinin raporlarından anladığımız kadarıyla enkaz kaldırılması ve taşınması sırasında yukarıda saymış olduğum önlemlerin alınmadığını ya da yetersiz alındığını söylemek mümkün. Mevzuat sorunuza gelince sizin de belirttiğiniz gibi 2021 yılında çıkarılan yönetmeliğe kadar eksiklerimiz vardı. Ancak 2021 yılında çıkarılan Binaların Yıkılması Hakkında Yönetmelik bu işlemleri düzenleyen önemli bir gelişmedir. Bu yönetmeliğe kadar biraz önce de bahsettiğim gibi özellikle kentsel dönüşüm süreçlerindeki yıkımlarda seçici yıkım yapılmadığını biliyoruz. Kadıköy gibi bazı belediyelerin uygulamada yıkım izni vermeden önce asbestten binaların arındırılması koşulunu getirdiklerine dair yerinde uygulama örnekleri olmasına karşın mevzuatta olmayınca genel olarak hiçbir yerde asbeste yönelik bir çalışma yapılmadı. Birkaç popüler olay Ankara'daki havagazı fabrikası, Neo Sao paulo gemi olayı olmasa insanların asbest konusunda farkındalıkları da yüksek değildi ve soran da yoktu. Bir gün bakacağız ki mezotelyoma olmuşuz. Asbestli enkaz tozuna maruz kalanlar ve atıkların atıldığı bölgelerde yaşayanlar elbette sağlık açısından risk altındadır. Eğer uygun olarak bertaraf yapılmadıysa havaya, toprağı, yeraltı sularına asbest karışabilir ve bunun sonucunda da asbestle ilişkili hastalıkların bu bölgelerde yaşayanlarda ortaya çıkacağını söylemek mümkündür. Asbeste maruz kalma durumunda kanserleşme süreci için en az 15- 20 yıl gibi bir zaman gerektiriyor. Türkiye'de kırsal alanda doğal asbeste maruziyet sonucunda yılda her yüz bin kişide ortalama 150-200 kişi as-

beste bağlı kanser olabiliyor. Türkiye Asbest Kontrolü Stratejik planına göre ülkemizde 2012 yılı itibariyle asbest ile kırsal alanda temas etmiş 1.000 000'a yakın insanın yaşadığı ve bu popülasyonun 332.600'ü asbest nedenli hastalıklar gelişecek ölçüde asbest ile temas ederek risk almış bulunmaktadır. Planda ayrıca 2013 yılı sonrasında yirmi yıl boyunca 7.638 mezotelyoma, 2.984 akciğer kanseri olgusu beklenmektedir. Bu bilgilerden hareketle deprem bölgesinde yaşayan nüfusun 15 milyon olduğu dikkate alındığında bu nüfusun ne kadarının asbestten etkilenmiş olabileceği ile ilişkili olarak 20 yıl sonra bu vakaları görmeye başlayabiliriz. ABD'de yapılan bir çalışmada 11 Eylül terör saldırısından sonra çıkan yangında 400 ton asbest dumanı ortaya çıktığı, 90 bini itfaiyeci, ilk yardım görevlisi ve temizlik personeli olmak üzere 410000-525000 civarında kişinin maruz kaldığı saptanmıştır. Saldırdan 20 yıl sonra 1366 kişide akciğer kanseri ve diğer kanserler gelişmiş olup bu vakaların %19'u itfaiyeciler ve diğer kurtarma görevlileridir. Dolayısıyla arama kurtarma görevlileri veya uzun süre enkaz altında kalanlarda risk daha yüksek olmakla birlikte etkilenen herkes risk altındadır. İkincil bir felaket diyebiliriz bunlara. Bu nedenle korumak ve maruziyeti önlemek tercih edilmesi gereken bir durumdur.

SORU

Enkazlar dolayısıyla asbest veya civalı ürünler yine plastik atıkları gibi maddeler nedeniyle toprağın, suyun kirlenmesi söz konusu olduğunda veya solunması nedeniyle insan sağlığına zarar verdiğinde oluşan bu zarardan devletin sorumluluğu söz konusudur. Özellikle devletin düzenlemesi, kontrol etmesi veya izlemesi gereken faaliyetler nedeniyle oluşan hem çevresel zararlardan hem de insan sağlığını etkileyen zararlardan devletin pozitif yükümlülüğü vardır. Tazminat yükümü doğurmaktadır. T.C. Anayasası madde 56 hükmüne göre herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir Anayasa bize bu konuda doğrudan koruma sağlamaktadır. Yine Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi de doğrudan çevre hakkını düzenlemese de yaşam hakkı, konut hakkı, özel hayata saygı hakkı, mülkiyet hakkı kapsamında çevre hakkını değerlendirmektedir. **Bu bağlamda zarar gören bir vatandaş devlete karşı hakkını aramak istediğinin**

de bu zararın depremdaki enkaz kaldırma çalışmalarından veya enkaz döküm çalışmalarından kaynaklandığını nasıl ispat edebilir, bu zararın tespiti mümkün müdür?

CEVAP

Bu enkazlardan tozlardan örnek alınması ve asbest liflerinin gösterilmesi gerekebilir. Bölgede bu konuda yapılan bazı çalışmalar olduğunu biliyoruz. Bazı bilim insanları hava kirliliği tozun yarattığı kirlilik ile ilgili olarak bu konuda ağır metal olsun, asbest olsun bu tür ölçümler yapmak için harekete geçti. Hukuksal boyutunu veya kanıt değeri ne olur bilemiyorum ama orada tek bir tozun bile kanser yapabileceğini biliyorken oradaki molozlarda asbest tespit edilmişse, bakanlık kendisi kabul ediyorsa olabilir diye düşünüyorum. Çevre hukuku gelişmekte olan bir alan. Ancak bazı örnekler var. Hava kirliliği nedeniyle AİHM de yargılanan devletler var. İngiltere'de 2 yıl önce Ella-KissiDebrah isimli 9 yaşındaki bir kız çocuğunun hava kirliliği nedeniyle öldüğü kanıtlandı ve devletin sorumluluğu olduğuna karar verildi. Asbestin varlığı tespiti söz konusu ise bir tane lif bile sebep olabileceğinden bu illiyet bağı kurulabilir. Binaların yapım tarihi değerlendirildiğinde de genel bir kabul söz konusu olabilir. Ayrıca Temiz Hava Hakkı Platformunun yayınlamış olduğu Kara Raporda AİHM'nin içtihatlarında sağlık zararlarının kanıtlanması şartının aranmadığı belirtiliyor. Bununla birlikte binaların yıkımından kimlerin sorumlu tutulacağı konusunda bile kanıt aranıyor ve TBB inşaatlardan örnek almaya çalışıyor. Buradan bile bakıldığında uygulamada sorunlar olduğu anlaşılabilir. Meslek hastalıklarında da aynı durum söz konusu. İlliyet bağı bakımından yargının bakış açısının değerlendirmesi gerekmektedir. Ortam ölçümünü bu anlamda önemsiyorum. AİHM'nin 8. Maddesinin uygulanabilmesi açısından AİHM içtihatlarında sağlık zararlarının kanıtlanması şartı aramazken ulusal hukuk sisteminde genellikle davacının sağlık durumu ile zarar verici olayın arasındaki nedenselliğin güçlü bir şekilde ortaya konulmasını gerektirmektedir. Çevre davalarında problemin ispat sorunu olduğu söylenebilir. Çünkü dava konusu olabilecek hastalıklar 20 yıl gibi uzunca bir süre sonra ortaya çıkmakta, başka maruziyetler

yaşanabilmektedir. Ayrıca inşaatlardan örnek alınması gibi bir durum bireyden alınmadığı için bu tür davalarda sağlık zararının kanıtlanmasını güçleştirmektedir. Bu nedenle ülkemizde çevre hukukunun gelişmesi için hukukçular ile sağlıkçılar birlikte çalışmalıdır.

SORU

Asbest tehlikesi her ne kadar bu büyük, yıkıcı deprem ile yeniden gündemimize girmiş olsa da kentsel dönüşüm ve olması beklenen İstanbul Depremi nedeniyle her zaman gündemimizde kalması gereken bir konudur. **Felaketin felaket doğurması nasıl önlenabilir? Özellikle mevcut binalarda asbestli ürünlerin arındırılması çalışması gibi çalışmalar yapılmalı mıdır? Veya başka hangi çalışmalar yapılmalıdır?**

CEVAP

İlk koşul asbesti kullanmamalıyız. Mevcut ürünlerde insana ulaşmasını önlemeliyiz. Bina yıkımlarında yıkımdan önce binalar asbestsiz hale getirilmelidir. Seçici yıkım denilen işlem yapılmalıdır. Islak yıkım, asbest söküm uzmanlarına müracaat edip arındırılmalı ve bertaraf edilmesine dikkat edilmelidir. Bertarafında da mutlaka sızdırmayan yerlerde depolanmalı veya muhafaza edilmelidir. Bilinmeyen bir konu değil. Bilimsel kurallara uygun hareket edilmelidir.

SORU

Ülkemizde Avrupa Birliğine uyum süreci ve taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeler nedeniyle yasal düzenlemeler yapıldığı bir gerçektir. Bu çerçevede Tehlikeli Atıkların Sınırlar Ötesi Taşınması ve Bertaraf Edilmesinin Kontrolüne İlişkin BASEL Sözleşmesi'nin uygulanması için Atık Yönetimi Yönetmeliği çıkarıldığı bilinmektedir ve yine cıva konusunda Minamata Sözleşmesi 13 Ağustos 2022 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. **Size göre ulusal mevzuatımız insan sağlığı ve çevrenin korunmasında uluslararası hukuk standartlarına uygun mudur? Ülkemizde yaşanan çevre sorunlarının ve insan sağlığını etkileyen uygulamaların kaynağı eksik mevzuat mıdır yoksa uygulamalardaki hatalar mıdır?**

CEVAP

Avrupa Birliğine uyum süreci kapsamında pek çok mevzuat uyarlandı. Hava kalitesi, sanayi atıkları ve diğer konularda da pek çok düzenleme yapıldı. Ülkemizde çevre mevzuatı açısından genellikle uluslararası hukuk ile uyumlu olduğunu söyleyebiliriz ancak ben esas sorununun mevzuatın hayata geçirilmesinde, uygulamada ve denetimde sorunlar olduğunu düşünüyorum. Bunun yanı sıra içinde yaşadığımız kapitalist sistem nedeniyle bizim gibi çevre kapitalist ülkelerde çevre mevzuatının varlığına rağmen çevre koruma uygulamaları bir maliyet unsuru olarak görüldüğünden hukuk göz ardı ediliyor. Diğer bir konu da bazı konularda uluslararası hukukta da eksikler olabiliyor. Buna örnek olarak hava kirliliği mevzuatını gösterebiliriz. Dünya Sağlık Örgütü'nün sağlığın korunması açısından önerdiği sınır değerlerine göre PM2.5 kirleticisinin yıllık ortalama değerinin 5 µg/m³ altında tutulması gerekmektedir. Ancak AB üyesi ülkeler (İngiltere dahil) yıllık PM2.5 yıllık ortalama sınır değerini 2015'ten beri 25 µg/m³ olarak kabul ediyorlar. Görüldüğü gibi AB ülkele-

rinde bile limit değerler sağlık için olması gerekenden daha yüksek. Bizim mevzuatımızda ise hava kirleticisi maddelerden en büyük sağlık tehdidi oluşturan PM 10 için Türkiye'deki mevcut değer DSÖ'nün 2021 yılı öncesi için belirlediği değerlerin bile 2 katıyken, PM 2.5 için ise bir limit değer bulunmuyor. Türkiye'de, geçtiğimiz yıl AB Müktesebatına uyum çerçevesinde hazırlanan ve henüz taslak aşamasında olan yeni yönetmelik de ihtiyaçları karşılamaktan uzaktır. Henüz yürürlüğe girmemekle birlikte taslak mevzuatta PM2.5 sınır değerinin 2021'de yıllık 30 µg/m³ olması azalarak 2029 için 25 µg/m³'e ulaşması hedefleniyor. Bu değerler DSÖ'nün yıllık 5 µg/m³ olarak belirlediği yeni sınır değerinin neredeyse beş altı kat üzerinde.

Bu örneklerde görüldüğü gibi mevzuat geliştirme de dinamik bir süreç olarak karşımıza çıkıyor. Yeni bilimsel bulgular ışığında DSÖ hava kalitesi limit değerlerini daha da aşağılara çekerken hem ülkemizde hem de diğer ülkelerde mevzuatların bu bilgiye göre güncellenmesi gerekiyor. Bilimle hukuk elele verdiği bir süreç bu. Hukuk da o bilimsel gelişmelere yanıt vermek zorunda. O yüzden dinamik bir süreç. Bilimsel çalışmalardan elde edilen bilgiler ışığında toplum yaşantısını düzenleyen, halk sağlığını koruyan kurallar geliştirilmesi, bu doğrultuda mevzuat oluşturulması gerekiyor. Bilimsel yönetim anlayışı bunu gerektirir. Diğer yandan tek başına mevzuatın bulunması yetmez, bu kuralların hayata geçirilmesi ve denetlenmesi de gereklidir. Ülkemizde genellikle mevzuatımız yeterli ancak sorun uygulamada. Kurumların ve atamaların liyakatli olmaması, kuralsızlık, denetimsizlik, boşvermişlik, kadercilik yasaların ve bilimin uygulanmasını engelleyen şeyler.

Sonuçta insanların korunması, sağlığın öncelenmesi bir bakış açısı ve bunun için bir mücadele gerekiyor. Bu anlamda geniş halk kesimleri mağduriyetlerini dile getirmeli ve hem yasaları değiştirebilmeli hem de uygulamaları değiştirebilmeli bunu içinde katılımcılık, demokrasi ve sesini duyurabilmeleri çok önemlidir.

Sevgili Hocam bizleri bilgilendirdiğiniz için çok teşekkür ediyoruz. Umarız bu söyleşimiz asbeste maruz kalma ihtimali olan herkes için farkındalık yaratacaktır. Deprem ülkesi olarak deprem gerçeğini kabul eden, oluşabilecek tüm risklere karşı hazırlıklı, bilimsel bilgiyi kullanarak risk azaltımı konusunda faydalı işler yapabilen bir toplum olabiliriz. Yöneticilerin bu konuda liyakate, hukuka ve bilime daha fazla paye vermesi için sizin de ifade ettiğiniz gibi biz vatandaşlar olarak sesimizi çıkarabilmeli ve katılımcı olabilmeliyiz.

KAYNAKLAR

1. https://www.temizhavahakki.org/hava_kirliligi_bilgi_notu-2/
2. <https://www.temizhavahakki.org/wp-content/uploads/2021/09/KaraRapor2021.pdf>
3. <https://www.iklimhaber.org/cisip-turkiyenin-2029-hava-kirliligi-sinir-degerleri-hedefi-dso-tavsiyesinin-5-kati/>
4. <https://www.asbestos.com/world-trade-center/>

ÇEVRE HAKKI ve GERİ DÖNÜŞÜM *Üzerine*

Av. Merve YALÇIN DEMİR

"Yeryüzü basitçe insanoğlu için bir erzak deposu ve çöp kutusu değildir. Yeryüzünün felaketimiz pahasına göz ardı ettiğimiz kendi gereksinimleri ve dinamiği vardır."

(Mary Mellor)

Ekolojik döngünün milyarlarca yıldır kendi içinde yürüttüğü kusursuz sisteme verilen zarar özellikle son yüzyılda ivme kazanmış; sanayileşme, yanlış tarım uygulamaları, savaşlar, nükleer ve diğer toksik atıkların toprağa, suya ve havaya karışması ile söz konusu zarar geri dönülemez boyutlara ulaşmıştır. Temel insan hakkı olan yaşam hakkı ile sıkı sıkıya bağlı çevre hakkı en kısa hali ile; insanın sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşaması olarak tanımlanabilir. Çevre hakkı ile bağlantılı asgari şartların hayata geçirilmesi yalnızca insana bedensel ve ruhsal bir denge sağlamakla kalmayıp, fauna ve floranın da içinde bulunduğu tüm ekolojiyi koruyarak hem gelecek insan nesline hem de diğer canlılara temiz bir ortam bırakmayı amaçlar.

Sağlıklı çevrede yaşama hakkı geniş bir perspektiften bakıldığında yalnızca insana özgü olmayıp, temelde mikroorganizmalardan en gelişkin canlılara değin, onların varlıklarına ve özlerine saygı duymaktır şeklinde yorumlanabilir. Çok küçük bir bitki dahi onu besleyecek temiz bir toprağa, havaya ve suya ihtiyaç duyar. İşte bu durumda doğada bulunan, nefes alan veya almayan, mikroskobik boyuttan gelişmiş türlere değin her türlü varlığın ekoloji içerisindeki salahiyetinin sürdürülmesi çevre hakkına geniş bir perspektiften bakmakla mümkündür.

İnsanoğlunun ve diğer canlıların yeryüzündeki varlığını sürdürebilme olanağını tehdit eden çevre sorunları; uluslararası planda ortak bir dayanışmayı, bu sorunlara ortak çözümler bulmayı ve bu hakların tanınması meselesini gündeme getirmiştir. Hal böyle olunca yaşam hakkı ve diğer insan hakları araçları ile korunması yetersiz kalan çevre hakkının uluslararası belge, anayasalar ve diğer yazılı metinlerle yasalaştırılması akabinde hem dünyada hem de ülkemizde önemli ve olumlu gelişmeler kat edilmiştir.

Çevre hakkının bir kavram olarak tarihsel gelişimine göz atmak gerekirse; çevre hakkı kavramı 1972 yılında Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı'nda yayınlanan Stockholm Bildirgesi'nde insan hakkı olarak ilk defa somut hali ile yer bulmuştur. Stockholm Deklarasyonu'nun birinci maddesine göre; "İnsanın; hürriyet, eşitlik ve yeterli yaşam koşulları sağlayan onurlu ve refah içinde bir çevrede yaşamak temel hakkıdır. İnsanın bugünkü ve gelecek nesiller için çevreyi korumak ve geliştirmek için ciddi bir sorumluluğu vardır." şeklinde kendisine yer bulmuştur.

Bu tanım daha sonrasında 1992 yılında yapılan Rio Konferansı'nda tekrar gündeme getirilmiştir. 1992 yılında yapılan ve Rio de Janeiro'da gerçekleşen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı (Rio Konferansı)'nda kabul edilen ilk ilke ise; "İnsanlar sürekli ve dengeli kalkınmanın merkezindedir. Doğa ile uyum içerisinde sağlıklı ve verimli bir hayata hakları vardır." şeklindedir.

Çevre hakkı konusunda uluslararası alanda devam eden diğer bir önemli gelişme ise 2002 yılında Johannesburg'da gerçekleştirilen Dünya Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'dir. Konferansın konu ve uygulama planlarının oluşumunda yalnızca ülkeler değil çeşitli sivil toplum örgütleri ve uluslararası kuruluşlar da yer almış olup; kabul edilen uygulama planı küresel ekonomik dengeler ışığında sağlık ve sürdürülebilir kalkınma bağlamında gerçekleşmiştir. Örneğin; temiz su hizmeti alamayan kişi sayısının indirilmesi, biyolojik çeşitlilik kaybının azaltılması, kimyasalların kullanımında ve üretiminde insan sağlığı ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerin azaltılması ve diğer hususlar gibi ana başlıklar altında toplanan ve hedef yıla kadar alt yapısının hazırlanarak hayata geçirilmesi tahmin edilen uygulama planlarından anlaşılabilir ve temelde tutulan noktanın çevre hakkı olduğu açıktır.

Uluslararası alanda bu hakkın küresel gelişimine ışık tutan ve bu hakkı düzenleyen daha birçok anlaşma, konferans, araştırma ve deklarasyon bulunmasının yanı sıra çevre hakkı; temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamak ve doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımına ilişkin anayasal bir hak olarak, günümüzde dünyada altmıştan fazla ülkenin anayasasında yer bulmuştur.

Ülkemiz düzenlemelerine yer verecek olursak; 1982 Anayasasının Sağlık Hizmetleri ve Çevrenin Korunması başlıklı 56. maddesinde; "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede ya-

şama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek Devletin ve vatandaşların ödevidir. Devlet, herkesin hayatını, beden ve ruh sağlığı içinde sürdürmesini sağlamak; insan ve madde gücünde tasarruf ve verimi arttırarak, işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla sağlık kuruluşlarını tek elden planlayıp hizmet vermesini düzenler." denilmek suretiyle çevre hakkına yer verilmesinin ardından 9 Ağustos 1983 tarihinde 2872 sayılı Çevre Kanunumuz yürürlüğe girmiştir.

Çevre Kanunumuzun tanımlar başlıklı 2. maddesinde; "Çevre: Canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları biyolojik, fiziksel, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı,

Çevre korunması: Çevresel değerlerin ve ekolojik dengenin tahribini, bozulmasını ve yok olmasını önlemeye, mevcut bozulmaları gidermeye, çevreyi iyileştirmeye ve geliştirmeye, çevre kirliliğini önlemeye yönelik çalışmaların bütünü...ifade eder." demek sureti ile çevre hakkı konusundaki uluslararası ilkelere tanımlarda da yer verildiği görülecektir. 9 Ağustos 1983 tarihinde 2872 sayılı Çevre Kanunu'na 26 Nisan 2006 tarihinde 5491 sayılı kanunla getirilen değişikliklerle kanunun amacı; "Bu Kanunun amacı, bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır." şeklinde ifade edilmiştir. Bu suretle varılması hedeflenen noktanın; günümüz ve gelecek nesillere yaşanılabilir bir çevre sağlamak olarak belirlendiği; çevrenin korunmasında ise bu kuşakların yeryüzündeki varlığını sürdürebilme olanağını tehdit eden çevre sorunlarını engellemek olduğu çıkarımında bulunulabilir. Ayrıca kanunumuz çevre hakkı kapsamı ve sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik ilkeleri ışığında; kaynakların ve doğal kaynakların kullanımının verimli ve geri dönüştürülebilir tüketimi ile devamlılığının sağlanmasının hukukî ve teknik esaslara göre düzenlenmesini esas almıştır.

Ayrıca Çevre ve Şehircilik Bakanlığının 30829 sayılı 2019 tarihli Sıfır Atık Yönetmeliği'nin genel esaslar başlıklı 5. maddesi; "(1) Üretim, tüketim ve hizmet süreçlerinde kaynakların verimli kullanılması amacıyla; a) EK-2'de verilen esaslar da dikkate alınarak atık oluşumunun önlenmesi, b) Atık oluşumunun önlenmesinin mümkün olmadığı durumlarda atıkların azaltılması, c) Ürün ve malzemelerin yeniden kullanım olanaklarının değerlendirilmesi, esastır." hükmünü haizdir.

Çevre Kanunumuzun amaçlarından bir kısmını belirleyen sürdürülebilir meselesine ise yine aynı kanunun tanımlar başlıklı 2. maddesinde;

"Sürdürülebilir çevre: Gelecek kuşakların ihtiyaç duyacağı kaynakların varlığını ve kalitesini tehlikeye atmadan, hem bugünün hem de gelecek kuşakların çevresini oluşturan tüm çevresel değerlerin her alanda (sosyal, ekonomik, fizikî vb.) ıslahı, korunması ve geliştirilmesi sürecini,

Sürdürülebilir kalkınma: Bugünkü ve gelecek kuşakların, sağlıklı bir çevrede yaşamasını güvence altına alan çevresel, ekonomik ve sosyal hedefler arasında denge kurulması esasına dayalı kalkınma ve gelişmeyi...ifade eder." denilmek suretiyle bir parantez açılmıştır. Buna göre çevre hakkı insanların ve diğer canlıların içerisinde yaşayabileceği biyosferi korumakla birlikte kaynakların kullanımında verimlilik ve devamlılığını da sağlayabilmek olarak anlaşılmalıdır. Kanun

söz konusu sürdürülebilirliği yalnızca çevresel sürdürülebilirlik değil ayrıca ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik kistasına göre de uygulanabilirliğini esasına almıştır.

"Sürdürülebilirlik kavramı beraberinde döngüsel ekonomiyi de getiriyor. Döngüsel ekonomi, endüstriyel iktisatta üretim, kullanım ve imha süreci yerine dönüşümü ve yeniden dönüşümü esas almayı ifade eden bir terimdir. Bu model bir ekonomide, üreticiler yeniden kullanılabilir ürünler tasarlarlar. Burada amaç malzemeyi yeniden kullanabilmektir. Örneğin, atık camlar yeni cam yapmak için, atık kâğıtlar da yeni kâğıt yapmak için kullanılır. Elektrikli cihazlar bozulduklarında atılacak şekilde değil onarımı daha kolay olacak şekilde tasarlanırlar ve tamamen çalışmaz hale geldiklerinde ise imha yerine, ayrıştırılarak, içlerindeki hammaddeler geri kazanılır. Bu şekilde ürünler ve hammaddeler mümkün olduğu kadar tekrar kullanılır." (Kara, G.-Erenus, Y. (2020 Temmuz), Almanya'da E-Atık Geri Dönüştürme Ekosistemi ve Türkiye Açısından Çıkarımlar, İktisat ve Toplum, 117, (1))

Temiz ve sağlıklı bir çevrede yaşamayı hak ve elde etmiş birey aynı zamanda doğal kaynakların tüketiminde aşırıya kaçmadan verimli kullanımını ve devam edilebilirliğini de sağlamalıdır. Doğal kaynakların aşırı ve verimsiz kullanımında kaynağın tükenmesi ile sınırsız insan ihtiyaçlarının karşılanması mümkün olmayacak ve gelecek nesillerin söz konusu kaynaktan mahrum kalmasına sebep olunacaktır. Kısacası en kısa hali ile sürdürülebilirlik; şu anki neslin ihtiyaçlarını karşılarken, gelecek neslin ihtiyaçlarını karşılayabilme olanaklarını tehlikeye atmaması olarak tanımlanabilir. Yukarıda bahsedildiği üzere uluslararası sözleşmeler, Anayasamız ve diğer iç düzenlemeler ile bu yükümlülük temelde devletlere verilmiş gibi görünse de bireylerin bu konuda üzerlerine düşen sorumlulukları tabii ki mevcuttur.

Çevre Kanunumuzun "Bilgi Edinme ve Başvuru Hakkı" başlıklı 30. maddesinde; "Çevreyi kirleten veya bozan bir faaliyetten zarar gören veya haberdar olan herkes ilgili mercilere başvurarak faaliyetle ilgili gerekli önlemlerin alınmasını veya faaliyetin durdurulmasını isteyebilir."

Maddenin devamında "Herkes, 9/10/2003 tarihi ve 4982 sayılı Bilgi Edinme Hakkı Kanunu kapsamında çevreye ilişkin bilgilere ulaşma hakkına sahiptir." denilmek suretiyle her bireyin çevre koruma konusunda yükümlülük altında olduğunu ve bu hakkın gereklerinin sağlanmasında ilgili belge ve bilgilere ulaşma hakkına sahip olduğuna yer verilmiştir. Bu hususta bireyin şikâyet hakkı için kanunlarca özel bir şekil öngörülmemiş, idare hukuku kurallarına atıfta bulunulmuştur.

Çevre hakkı ve hukuku gibi geniş bir disiplinin uygulanışı her ne kadar öncelikle hukuka ve hukukçuya düşen bir görev olsa da bir birey ve içinde bulunduğumuz toplum olarak gelecek nesle aşılamamız gereken geri dönüşüm ve kaynakların verimli kullanımı kültürünü oluşturmak ödevimizdir. Şikâyet ve benzeri idari süreçler dışında bireysel olarak çevre koruma ve sürdürülebilirlik esasları ışığında izlenebilecek en verimli yol ise tasarruf ve geri dönüşümdür. Geri dönüşüm en salt tanımı ile yeniden değerlendirilme imkânı olan atıkların belirli işlemlere sokularak yeni bir ürüne dönüştürülme-

si, bu sayede kaynakların verimli kullanımı ve sürdürülebilirliğin sağlanmasını ifade eder. Çoğu yabancı kaynakta geri dönüşümün 7 R'si olarak adlandırılan; Yeniden Düşünme (Rethink), Reddetme (Refuse), Azaltma (Reduce), Yeniden Kullanma (Reuse), Onarma (Repair), Yeniden Amaçlandırma (Repurpose) ve Geri Dönüştürme (Recycle) kuralı izlenerek günlük hayatımızın bu alışkanlıklar çerçevesinde şekillendirilmesi gerekmektedir. Bu sayede kaynakların bireysel kullanımında hem doğaya daha az zarar verilecek, hem de bireyin kendi çevre hakkını gözetirken gelecek nesillere de faydalanılabilir kaynakları aktarması sağlanacaktır.

Gerri dönüşüm oranlarına bakıldığında Avrupa ülkeleri dünyaya öncülük etmektedir. Uygulamasına aşına olduğumuz geri dönüşüm konusu konulan cezai kurullarla, yapılan teşviklerle veya eğitimle bilinçli nesiller yetiştirilmesi suretiyle toplumda bir geri dönüşüm kültürü oluşmasına katkı sağlamıştır. Bu bağlamda Avrupa Birliği ülkeleri evsel atıkların belirlenen periyot ve yıllara göre %50'den fazlasının geri dönüşümünü hedefleyen çalışmalar yapmaktadır.

Avrupa Birliği'nin atık yönetimi yönergesi (Directive 2008/98/EC on Waste) atık yönetim prensiplerinin belirlenmesinde hem bireyler hem de ülkeler için bir rehber niteliğindedir. Özellikle geri dönüşüm uygulamaları ile topluma

bu bilinci sağlam bir şekilde yerleştiren ve örnek bir Avrupa ülkesi olan Almanya'da, tüketicileri geri dönüşüme teşvik eden bir yöntem mevcut; depozito yöntemi. Bu yöntem ile depozito uygulamalı bireysel atıkların belirli merkez ve muhitlerde bulunan kutulara atılarak para iadesi sağlanmakta ve halk bu sayede geri dönüşüme teşvik edilmektedir.

Para iadesi öngörmeyen depozitosuz ürünlerde ise atığın yanlış kutuya dahi atılması durumunda vatandaşlara ciddi para cezaları verilmekte ve caydırıcılıkla halkın geri dönüşüm kültürü ile bir bütün olması sağlanmaktadır. Renk kodlarına göre çoğu mahallede geri dönüşüm kutuları bulunmakta olup camların dahi renklerine göre sınıflandırılarak atılması zorunluluktur. Cam atıklarına ait kutuların dahi renk kodları kahverengi, yeşil ve şeffaf olarak ayrılmaktadır. Bunun yanı sıra plastik, evsel atık yağ, kağıt, elektronik atık ve biyolojik atıklar olan kompost için ayrı konteynerler, bunlar yok ise evde bu ayrımların farklı renk poşetlerle yapılarak belediye işçilerinin alması sağlanmaktadır. Böylelikle piyasaya sürülen ambalajların atık haline geldikten sonra geri dönüşüme girmesiyle çeşitli ürünlerin ikincil hammadde olarak kullanılması sağlanmakta; bu sayede hem ekonomik hem de ekolojik sürdürülebilirlik gerçekleştirilmektedir. Almanya, evsel ve diğer atıkların %65'e yakınına geri dönüştürebilen ülkeler arasında yer alarak çevre koruma ve sürdürülebilirlikte örnek teşkil etmektedir.

Çevre koruma adına birçok uluslararası sözleşmenin de tarafı olan ülkemiz, geri dönüşüm ve sürdürülebilirliğin toplumsal bir kültür haline gelmesi adına her geçen gün gelişme katetmektedir.

2018 yılı TÜİK verilerine göre; "Belediye nüfusunun %98,8'ine atık toplama hizmeti verildi. Belediye atık istatistikleri 2016 yılı sonuçlarına göre, toplam 1397 belediyeden 1390'ı atık toplama hizmeti verirken, 2018 yılında toplam 1399 belediyeden 1395'inin atık toplama hizmeti verdiği belirlendi. Belediyelerde 2016 yılında 31,6 milyon ton, 2018 yılında ise 32,2 milyon ton atık toplandığı tespit edildi. Toplanan atığın, 2016 yılında %61,2'si düzenli depolama tesislerine, %28,8'i belediye çöplüklerine, %9,3'ü diğer geri kazanım tesislerine, %0,5'i kompost tesislerine gönderilirken, %0,2'si ise diğer bertaraf yöntemleri ile bertaraf edildi; 2018 yılında ise toplanan atığın %67,2'si düzenli depolama tesislerine, %20,2'si belediye çöplüklerine ve %0,4'ü kompost tesislerine gönderilirken, %0,2'si diğer bertaraf yöntemleri ile bertaraf edildi. 2018 yılında toplanan atığın %11,9'u ise diğer geri kazanım tesislerine gönderildi."

TÜİK 2018 Belediye Atık İstatistiklerine göre; "Belediyelerde

32,2 milyon ton atık toplandı. Tüm belediyelere uygulanan 2018 yılı Belediye Atık İstatistikleri Anketi sonuçlarına göre 1399 belediyenin 1395'inde atık hizmeti verildiği tespit edildi. Atık hizmeti veren belediyelerin 32 milyon 209 bin ton atık topladığı belirlendi...Atık geri kazanım lisansı olan beraber yakma(ko-insinerasyon) tesislerinde 1,3 milyon ton atık yakılarak enerji geri kazanımı gerçekleştirildi. Kompost ve beraber yakma tesisleri hariç lisansı olan diğer atık geri kazanım tesislerinde ise toplam 47,6 milyon ton metal, plastik, kâğıt, mineral vb. atık geri kazanıldı."

Söz konusu istatistikler devletçe geri dönüşüm konusunda olumlu gelişmeler adına çaba harcadığını göstermekte olup vatandaş olarak da yükümlülüğümüz en azından evsel atıklarımızı türlerine göre ayırarak belediyelerin mahalle ve sokaklarda sağladığı atık türüne göre tasnif edilmiş konteynerlere atmaktır. Yaşanılan muhitte söz konusu konteynerlerin bulunmaması halinde ise ilgili belediye aranarak söz konusu atığın evden alınması istenebilmektedir. Evsel atıkların geri dönüşümünde tüketicinin olumlu reaksiyonlarını teşvik amacıyla www.sifiratik.gov.tr sitesinde çevre bilincinin gelişmesi, geri dönüşüm yolları ve sürdürülebilirlik adına birçok faydalı bilgi yer almaktadır. TEMA Vakfının da katılımcısı olduğu sıfır atık projesinin sitesinde bireysel geri dönüşüme

katkı sağlamak isteyen kişilere geri dönüşümün nasıl yapılacağı, ilgili birimlere ulaşma yolları ve çeşitli istatistiki bilgiler de yer almaktadır. Sitede türlerine göre kağıt, ahşap, cam, plastik, kompozit, metal, pil, organik, elektronik ve bitkisel yağ atıklarının hangi kriterlere göre geri dönüştürülebilir olduğu ve bu maddelerin geri dönüşümlerinin olmaması halinde çevre ve insan sağlığına zararları hakkında önemli ve bilgilendirici hususlar mevcuttur.

Site verilerine göre 1 ton kağıdın geri dönüşümü ile %40 enerji tasarrufu(4100Kw) sağlanmakta ve 17 adet ağaç kurtarılmaktadır. Biz hukukçuların en çok kullandığı geri dönüştürülebilir madde olan kağıdı verimli kullanmaya ve ofislerimize ilgili belediyelerden geri dönüşüm kutuları temin etmeye özen göstermemiz gerekmektedir. Geri dönüşüm, çevre hakkı ve sürdürülebilirliğe ilişkin kanunların uygulanması noktasında büyük bir role sahip olan biz hukukçular aynı zamanda bir birey olarak çevre bilincinin yerleşmesi adına vatandaşları da bu bilincin gereklilikleri konusunda uyarmalı ve haklarını hatırlatmalıyız. Çevreyi korumaya önce evimizden ve ofisimizden başlayarak gelecek nesillere sağlıklı bir çevre bırakmayı en önemli amaçlarımızdan biri haline getirmeliyiz. Yazar Marry Mellor'un da dediği gibi; "Yeryüzü basitçe insanoğlu için bir erzak deposu ve çöp kutusu değildir. Yeryüzünün felaketimiz pahasına göz ardı ettiğimiz kendi gereksinimleri ve dinamiği vardır."

"Çevre ve Kent Hukuku Komisyonu adına hazırlanmıştır."

KAYNAKÇA

- Kara, G. / Yıldız, E. (2020 Temmuz), Almanya'da E-Atık Geri Dönüştürme Ekosistemi ve Türkiye Açısından Çıkarımlar, İktisat ve Toplum, 117, (1)
- Türkiye İstatistik Kurumu, Atık İstatistikleri 2020, 23 Aralık 2021, 37198, www.tuik.gov.tr
- Türkiye İstatistik Kurumu, Çevre Koruma Harcama İstatistikleri, 2021, 26 Ekim 2022, 45520, www.tuik.gov.tr
- Akyıl L., Avrupa Birliği'nde Atık Kağıtların Geri Dönüşüm Politikası, 6. Uluslararası Matbaa Teknolojileri Sempozyumu, İstanbul Üniversitesi - Cerrahpaşa / 01-03 Kasım, 2018
- Dünyada Geri Dönüşüm ve Kağıt Geri Dönüşümü www.haypak.com.tr
- Hangi ülke ne kadar çöp üretiyor, ne kadarını dönüştürüyor?, 3 Temmuz 2019, www.bbc.com
- European Environment Agency (EEA), Waste Recycling Assessment, 2019
- Almanya'da Geri Dönüşüm Hakkında Her Şey, Aralık 15, 2021, www.sifiratiksepeti.com
- Çevre, İklim Değişikliği ve Suya Dair Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, www.mfa.gov.tr
- United Nations Conference on the Human Environment, 5-16 June 1972, Stockholm, www.un.org
- United Nations Conference on Environment and Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3-14 June 1992 www.un.org
- World Summit on Sustainable Development, 26 August-4 September 2002, Johannesburg www.un.org
- www.mevzuat.gov.tr

YARGITAY KARARLARI IŞIĞINDA

FAZLA ÇALIŞMA

Av. Serdar SOLAK

1-GENEL OLARAK

Çalışanların çoğu zaman büyük beklentiler içinde olduğu, birçok işverenin genellikle varlığını kabullenmediği ve olmadığı iddia ettiği, talepte bulunacak ve dava açacak olan meslektaşlarımızı hep tereddüt içinde bırakan, yoran, bilirkişilerin ise korkulu rüyası, adeta kâbusu diyebileceğimiz; kısacası, iş hukukunun en hayati konularından biri olan "fazla çalışma" ile ilgili yaptığımız çalışmayı sizlerle paylaşmak istedik.

Önce konuyla ilgili genel bir çerçeve çizeceğiz; fazla çalışma nedir, hangi durumlarda ortaya çıkar, dayanakları nelerdir, bunlara değineceğiz. Daha sonra yürürlükteki mevzuat ve yargı uygulamalarıyla ortaya çıkan belirli ilkeler ve kuralardan bahsedeceğiz. Son olarak konunun somutlaşması, daha anlaşılır hale gelmesi ve birçok farklı durumda yargının bakış açısını anlayabilmek için örnekleme yoluyla somut olaylar üzerinden fazla çalışmanın özellik arz eden noktalarını vurgulayarak yazımızı tamamlamış olacağız.

Bu yazının, konuya hâkim olan meslektaşlarımız için iyi bir tekrar, daha önce bu konuyu derinlemesine inceleme fırsatı bulamamış meslektaşlarımız için ise faydalı bir rehber olmasını diliyorum.

Genel olarak baktığımızda ve kavramın teknik yönüne henüz girmeden, basit bir tanımlama yapmak gerekirse; fazla ça-

lişmayı "mevzuatta ya da iş sözleşmesinde öngörülen çalışma süresinden daha fazla olan çalışmalar" şeklinde ifade etmek mümkün.

Fazla çalışma kavramı, 4857 sayılı İş Kanunu'nda ise "Kanunda yazılı koşullar çerçevesinde, haftalık kırk beş saati aşan çalışmalardır." şeklinde tanımlanmıştır. Fazla çalışılan her saat için ödenecek ücret, normal saat ücretinin yüzde elli yükseltilmesiyle ödenmelidir. (m.41/1,2)

Haftalık çalışma süresinin sözleşmede kırk beş saatin altında belirlenmesi halinde, haftalık çalışma süresini aşan ve kırk beş saate kadar yapılan çalışmalar fazla sürelerle çalışma kabul edilmektedir ve fazla sürelerle çalışmada, her bir saat ilave çalışma için verilecek ücret normal çalışma ücretinin yüzde yirmi beş yükseltilmesiyle ödenmelidir. (m.41/3)

Bunun yanında fazla çalışma, haftalık kırk beş saati aşan çalışmalarla sınırlı değildir. İş Kanunu ve diğer birçok mevzuatta çalışma sınırı belirlenmiş olan hallerde bu sınırın aşılması durumunda da "kural olarak" fazla çalışma söz konusu olmaktadır. Fazla çalışmanın en temel halleri aşağıda gösterilmiştir:

-Haftalık 45 saati aşan çalışmalar (İş K. m.41, 63)

-Günlük 11 saat çalışma üst sınırını aşan çalışmalar (İş K. m.63/II)

-Gece çalışmalarında 7,5 saati aşan çalışmalar (İş K. m.69/3.)
(23.04.2015 tarihinde eklenen cümle ile bu tarihten sonra turizm, özel güvenlik ve sağlık hizmetlerinde; 28.12.2022 tarihinden sonra ise petrol araştırma, arama ve sondaj faaliyetleri kapsamında yürütülen işlerde işçinin yazılı onayının alınması şartıyla yedi buçuk saatin üzerinde gece çalışması yaptırılabilceği düzenlenmiştir.)

-Fazla çalışma ücretinin aylık ücrete dâhil olduğuna dair sözleşme hükmü bulunması halinde, yıllık 270 saati aşan fazla çalışmalar, (İş K. m.41)

(Fazla çalışma ücretinin aylık ücrete dâhil olduğuna dair sözleşme hükmünün geçerli olabilmesi için, üzerinde anlaşılan aylık sabit ücretin en az "yıllık 270 saatlik fazla çalışmanın bir aya düşen kısmı olan aylık 22,5 saatlik fazla çalışma ücreti kadar" fazla olması gerekir. Kısaca aylık ücretin en az asgari ücret + 22,5 saatlik fazla çalışma ücreti kadar olması gerekir.)

-Deniz İş Kanunu m.26'ya göre günlük 8 saat, haftalık 48 saati aşan çalışmalar (% 25 zamlı)

-Basın İş Kanunu Ek Madde 1'e göre 8 saati aşan çalışmalar, (gündüz % 50 zamlı, gece % 100 zamlı)

Basın İş Kanunu'nun EK-1. maddesinde yer alan "Fazla çalışma ücretlerinin gününde verilmemesi halinde, her geçen gün için %5 fazlasıyla ödenir." hükmü, Anayasa Mahkemesi'nin 2019/48 E. 2019/74 K. sayılı ve 19.09.2019 tarihli kararıyla iptal edilmiş, iptal kararı 19.11.2019 tarihli resmî gazette yayımlanmıştır.

-Radyoloji çalışanlarında haftalık 35 saati aşan çalışmalar, (3153 sayılı Kanun Ek Madde.1)

-Yeraltı maden işlerinde günde 7,5 saati, haftada 37,5 saati aşan çalışmalar, (İş K. m. 63)

-Halk Sağlığı Alanında Haşerelere Karşı İlaçlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik'e göre, fiilen ilaç hazırlama ve ilaçlama işlerinde çalışanlar bakımından, günde devamlı olarak 3 saati, toplamda günlük 6 saati aşan çalışmalar,

-Sağlık Kuralları Bakımından Günde Azami Yedi Buçuk Saat Veya Daha Az Çalışması Gereken İşler Hakkında Yönetmelik'e göre, ağır ve tehlikeli işlerde (işin türüne göre 7,5 saati, bazı işlerde 6 saati, bazılarında ise 4 saati aşan) çalışmalar.

2- İLKELER / KURALLAR

Bu bölümde fazla çalışma konusuyla ilgili bilinmesi gereken, uygulamaya yön veren belirli ilke ve kurallara yer vereceğiz.

İspat Yükü: Fazla çalışma yapıldığını ispat yükü işçide, yapılan fazla çalışmanın karşılığının ödendiğini ispatlama yükümlülüğü ise işverendedir. İşveren, ödeme savunmasını yazılı delille ispatlamalıdır.

Davacı tarafın bildirdiği tanıklar bile olsa, tanık anlatımlarına göre fazla çalışma ücretlerinin ödendiği kabul edilemez; işveren tarafından yazılı delille ispatlanması gerekir. (Yargıtay 9. H.D. 2009/35624 E. 2011/47552 K. 07.12.2011 T.)

Borcu sona erdiren belgeler yargılamanın her aşamasında sunulabilir. (Bu noktada işverene karşı hakkın kötüye kullanılması savunması düşünülebileceği gibi, diğer taraftan da işçinin karşılığını aldığı hak ve alacaklarını dava ettiği gerekçesiyle bu kez işçiye karşı da aynı itiraz ileri sürülebilecektir.)

Yargıtay 9. ve 22. Hukuk Daireleri'nin birleşmesi sonrasında 9. Hukuk Dairesi tarafından 2020 Eylül ayında yapılan görüşmede alınan yeni ilke kararlarına göre konu detaylandırılmış; ödeme itirazı mahiyetindeki makbuz ve benzeri miktar içeren belgelerin "istinaf aşaması hariç" yargılamanın her aşamasında sunulabileceği, ibraname veya yıllık izin belgesi gibi borcu sona erdiren belgelerin ise temyiz aşamasında dahi sunulabileceği karara bağlanmıştır.

İspat Araçları: İşyeri kayıtları (puantaj kaydı, kart okuma/parmak izi raporları, başka kurumda iş yapılıyorsa ilgili kurum tarafından tutulan giriş çıkış güvenlik kayıtları, takograf kayıtları, araç takip sistemi kayıtları, işyerinin açılış kapanış saatleri kayıt altındaysa buna ilişkin kayıtlar, servis kullanan işçi açısından servis araç takip sistemi kayıtları, bilgisayar log kayıtları, elektronik yazışmalar, yemin, görgüye dayalı tanık beyanları vs. delil olarak kullanılabilcekse de, her bir somut olaya göre delillerin geçerliliği ve etkisi değerlendirilmelidir.

Puantaj kayıtlarının alacağın mevcudiyetini etkilemesi sebebiyle, ödeme belgeleri gibi davanın her aşamasında sunulabileceği kabul edilmektedir. (Yargıtay 22. H.D. 2017/20233)

E. 2019/3616 K. 19.02.2019 T.)

Giriş Çıkış Elektronik Kayıtları: Parmak izi okuma, kart basma gibi elektronik ortamda tutulan giriş çıkış kayıtları üzerinde kolaylıkla oynama yapılabileceği unutulmamalıdır. Sunulan kayıtları titizlikle incelemek, kayıtların içeriklerini çalışana doğrulamak gerekir. Doğruluğundan şüphe edildiğinde bilişim uzmanından, kayıtlarda müdahale olup olmadığı konusunda rapor aldırılmalıdır. (Yargıtay 22. H.D. 2016/28549 E. 2020/1001 K. 22.01.2020 T.)

Puantajı Davacının Düzenlemesi: Görevi gereği puantajı düzenleyen kişi davacı ise ve puantaj kayıtlarında başka bir yetkilinin onayı yoksa puantaj kayıtlarına itibar edilemez; sadece işçi aleyhine olan kısımları varsa bu bakımdan hesaplamada esas alınabilir. (Yargıtay 9. H.D. 2011/42917 E. 2013/15210 K. 21.05.2013 T.)

Genel Hayat Tecrübeleri: Çalışma sürelerinin ve dolayısıyla fazla çalışmanın tespitinde; mesleklere, yapılan işin niteliğine, işyerinin vasıf ve kapasitesine, mevsim koşullarına vs. dikkat edilmelidir.

Örneğin, bir fırın işyerinde genellikle gece geç saatlerde hamur tutma, hazırlama vs. işler başlamakta, farklı ürünlerin hazırlanması, pişirilmesi, temizlik işleri bittiğinde kimi zaman öğle saatlerini bulabilmektedir. Elbette ki, çalışma sürelerinin tespitinde işyerinin büyüklüğü, çıkarılan ürünlerin çeşitliliği, çalışan sayısı gibi hususların göz önünde bulundurul-

ması gerekir.

Bir başka örnek vermek gerekirse; Yargıtay, 18 dairesel bir apartmanda yapılacak işlerin fazla çalışmayı gerektirmeyeceği gerekçesiyle kapıcının fazla çalışma iddiasını yerinde görmemiştir. (Yargıtay 9. H.D. 2009/35584 E. 2012/9922 K. 26.03.2012 T.) Bunun yanında bir başka kararında, 6 blok ve 120 dairesel bir sitedeki çalışanın, kapıcılık, bahçe bakımı, tadilat ve bekçilik gibi işlerde çalıştığını kabul ederek, fazla çalışma iddiasını makul bulmuştur. (Yargıtay 9. H.D. 2017/8525 E. 2018/15721 K. 13.09.2018 T.)

Yargıtay'ın, yol ve baraj inşaatı gibi işlerde kışın havanın erken kararması ve kış şartları sebebiyle fazla çalışma yapılmayacağını benimseyen kararlarına da rastlanmaktadır. (Yargıtay 9. H.D. 2006/6397 E. 2006/27667 K. 19.10.2006 T.)

Husumetli Tanık Beyanları: Yalnızca husumetli tanık beyanlarına göre karar verilemezse de, yan delillerle desteklenmediği durumlarda husumetli tanık beyanlarının da delil değeri bulunmaktadır. (Yargıtay 9. H.D. 2017/29399 E. 2020/9540 K. 14.07.2020 T.)

Davacının tanıklığı: İşçinin bir başka dosyada tanık olarak verdiği beyanlar, kendi davasında aleyhine delil teşkil eder, bağlayıcıdır.

Bordrodaki Tahakkuklar: İmzalı bordrolar sahteliği ispat edilmedikçe kesin delil niteliğindedir. Bu nedenle imzalı

bordroda tahakkuk edilenden daha fazla çalışıldığı hususu yazılı delille ispatlanmalıdır.

İmzalı bordroda fazla çalışma tahakkuku varsa ve daha fazla çalışıldığı yazılı delille ispatlanamamışsa bu dönemler kural olarak dışlanır. İmzasız fakat banka kaydıyla uyumlu bordrolardaki tahakkuklar ise mahsup edilir. (Yargıtay 9. H.D. 2015/24628 E. 2018/21204 K. 22.11.2018 T.)

İmzalı bordrolarda fazla çalışma tahakkuku bulunmasına rağmen, alınan ücretin gerçek ücretten düşük gösterildiği ya da tahakkuk edilen fazla çalışma ücretlerinin çok düşük (sembolik) olması halinde tanık beyanlarına göre alacaklar hesaplanmalı, bordrolarda tahakkuk edilen tutarlar mahsup edilmelidir. (Yargıtay 9. H.D. 2017/6040 E. 2017/2434 K. 23.02.2017 T.)

Dışlanması Gereken Süreler: Yıllık izin, istirahat, askıda geçen süreler, devamsızlık, işyerinin kapalı olduğu (ve işyeri dışında da çalışma yapılmayan) dönemler gibi fiilen çalışılmadığı kayıtlara göre anlaşılan süreler dışlanmalıdır. Yıllık izin defteri vs. kayıtlara göre çalışılmayan sürelerin dışlandığı hallerde ayrıca hakkaniyet indirimi yapılmayacağı savunmasının yerinde olmadığı, nitekim hakkaniyet indiriminin izinde geçen sürelerin karşılığı olmadığı, birbirine karıştırılmaması gerektiği belirtilmektedir. (Yargıtay 9. H.D. 2017/19245 E. 2017/6097 K. 06.04.2017 T.)

Hakkaniyet indirimi: Çalışmalar kayıtlara dayanmıyorsa,

yazılı belgeye dayalı olmayan mazeret izni, hastalık vs. sebeplerle fiilen çalışılmayan günler dikkate alınarak fazla çalışma ücretinden hakkaniyet indirimi uygulanmalıdır. Hakkaniyet indirimi genel olarak % 30 oranında uygulanmaktadır. Ancak somut olaya göre daha yüksek indirim yapılabileceği gibi, hesaplama yapılan dönemin çok kısa olması durumunda indirim uygulanmayabilir.

Hakkaniyet indirimi sebebiyle önceden davalı taraf yararına karşı avukatlık ücretine hükmedilmekteyken, uzun süredir bu uygulamadan dönülmüş ve hakkaniyet indirimi sebebiyle reddedilen kısım için davalı taraf yararına avukatlık ücretine hükmedilmeyeceği yerleşik içtihat haline gelmiştir. (Zamanaşımı sebebiyle reddedilen kısım varsa, karşı avukatlık ücretine hükmedileceğini hatırlatalım.)

Hesaplanan fazla çalışma ücretinden mahsup edilecek kısmı ödemeler varsa, tanık beyanına göre hesaplanan tutara önce hakkaniyet indirimi uygulanmalı, sonra mahsup işlemi yapılmalıdır. (Yargıtay 22. H.D. 2017/23995 E. 2019/19581 K. 22.10.2019 T.)

Zamanaşımı sorunu varsa önce zamanaşımına uğrayan kısım dışlanmalı, sonra hakkaniyet indirimi uygulanmalıdır. (Yargıtay 9. H.D. 2017/10401 E. 2018/20684 K. 15.11.2018 T.)

Fazla Çalışma Muvafakatı: İş Kanununa ilişkin Fazla Çalışma ve Fazla Sürelerle Çalışma Yönetmeliği madde 9'a göre, fazla çalışma ve fazla sürelerle çalışma yaptırmak için işçinin

yazılı onayının alınması gerekir. Zorunlu nedenlerle veya olağanüstü durumlarda yapılan fazla çalışma ve fazla sürelerle çalışma için bu onay aranmaz. 25.08.2017 tarihi öncesinde her yıl, bu tarihten sonraki çalışmalarda ise iş akdinin başlangıcında ya da ihtiyaç olduğunda muvafakat alınmalıdır. İşçi verdiği fazla çalışma muvafakatını 30 gün önceden yazılı olarak bildirmek şartıyla geri alabilir.

İşçi fazla çalışma muvafakatı vermiş olsa bile, günlük 11 saatlik çalışma üst sınırının aşılması halinde, bir başka deyişle "yasak çalışma" yaptırılması durumunda işçiye haklı fesih imkânı tanınmaktadır.

İşçiden fazla çalışma muvafakatı alınmamışsa ya da işçi vermiş olduğu muvafakatı usulüne uygun olarak geri çekmişse, işveren, işçinin (zorunlu fazla çalışma hariç) fazla çalışmaya kalmadığı gerekçesiyle iş akdini feshedemez.

Hesaplama: Fazla çalışma ücreti alacakları aylık ya da günlük olarak değil, "kural olarak" haftalık hesaplanmalıdır. Bunun yanında unutulmamalıdır ki, günlük 11 saat üst çalışma sınırının ya da istisnalar dışında gece çalışmalarının 7,5 saati aştığı durumlarda, aşan kısmın denetlenmesi gün bazında yapılacaktır.

Hesaplama çıplak ücret üzerinden yapılır. (Yargıtay 22. H.D. 2016/15514 E. 2019/13432 K. 19.06.2019 T.)

Fazla çalışma hesabına esas ücret, her bir dönem için ilgili döneme ait ücretlerdir, yani tüm dönem hesabı son ücret üzerinden yapılmamaktadır. (Yargıtay 9. H.D. 2006/6098 E. 2006/27618 K. 18.10.2006 T.)

Bilinmeyen dönem ücretleri varsa bilinen dönem ücreti asgari ücrete oranlanarak diğer dönemlerin yasal asgari ücretine uygulanmalıdır. (Yargıtay 9. H.D. 2014/4294 E. 2015/16314 K. 05.05.2015 T.)

Puantaj kaydı, kart basma raporu, takograf kaydı gibi yazılı delil varsa hesaplamalar buna göre yapılmalıdır. Bu durumda hesaplama kayıtlar dayandığından hakkaniyet indirimine gidilemez.

Yukarıda sayılan nitelikte yazılı delil yoksa tanık beyanları, yapılan işin niteliği, işyerinin kapasitesi, işin türüne göre mevsim ve iklim koşulları, tüm dosya kapsamı ve genel hayat tecrübelerine göre "takdire" fazla çalışma süresi belirlenmelidir.

Bu noktada uygulamada yaşanan önemli bir sorundan söz etmeden geçemeyeceğiz: İşçilik alacaklarının hesaplanması için dosya hesap bilirkişiye tevdi edilirken, mahkemece hesap kriterlerinin açıkça belirlenmesi ve bilirkişi görev sınırlarının çizilmesi, bilirkişiye takdir hakkı bırakılmaması gerekmektedir. Zira hukuki niteleme ve takdir hakkı yalnızca mahkemeye ait bir yetkidir. Dolayısıyla hesap bilirkişinin dosyadaki delilleri değerlendirmesi ve hesap kriterlerini tayin ve takdir etmesi şeklindeki fiili uygulama yasal olmadığı gibi tüm iş yükünün ve sorumluluğun bilirkişilere yüklen-

mesi anlamı taşıması sebebiyle etik de değildir.

Yargıtay ve Bölge Adliye Mahkemelerinin, tanık beyanlarına sadece tanığın kendi çalışma dönemi kadar (davacıyla birlikte çalıştığı dönem kadar) itibar edileceğine ilişkin kararları bulunmaktadır. Biz bu görüşün mutlak bir şekilde uygulanmasının doğru olmadığı, tüm dosya kapsamının birlikte değerlendirilerek somut olaya göre bir sonuca ulaşılmasının yerinde olacağını düşünüyoruz.

Çalışma sürelerinin belirlenmesinde, İş Kanunu m. 68'e göre ara dinlenmeleri düşülmelidir. Başka bir deyişle ara dinlenmeleri çalışma süresinden sayılmaz. Kanunun 68. maddesine göre; dört saat veya daha kısa süreli işlerde on beş dakika, dört saatten fazla ve yedi buçuk saate kadar (yedi buçuk saat dâhil) süreli işlerde yarım saat, yedi buçuk saatten fazla süreli işlerde bir saat ara dinlenmesi düşülür. Yerleşik uygulamaya göre günlük on bir saati aşan çalışmalarda bir buçuk saat ara dinlenmesi düşülmektedir.

24 saatlik çalışmalarda; günlük fiili çalışma süresi kural olarak 14 saat olarak kabul edilir. (Yargıtay 22. H.D. 2015/16395 E. 2017/15651 K. 03.07.2017 T.) Son dönemde Yargıtay, 14 saat olarak kabul edilen halleri çalışma sırasında uyku imkânı olan hallerle sınırlandırmakta, eğer uyku ihtiyacı giderilemiyorsa 4 saat dinlenme için düştükten sonra 20 saat fiili çalışma kabul etmektedir. (Yargıtay 9. H.D. 2021/1781 E. 2021/6018 K. 11.03.2021 T.)

Hafta tatili ile iç içe, mükerrer ödeme olacak şekilde hesap yapılmamalıdır. Yani hafta tatili günü dışlanmalıdır.

Eğer iş sözleşmesinde, fazla çalışmaların ücrete dâhil olduğu yönünde bir hüküm varsa, yıllık 270 saatlik fazla çalışmanın (bir yıldan az çalışılmışsa kistelyevm olarak bulunacak saatin) toplam fazla çalışma süresinden düşülmesi gerekir. Yargıtay 9. Hukuk Dairesi'nin 04.01.2021 tarihinde aldığı ilke kararına göre, yıllık 270 saatin topluca değil, haftalık bazda 5,2 saat şeklinde mahsubu gerekmektedir. Bunun yanında; günlük 11 saati aşan çalışmalar ile gece çalışmalarında 7,5 saati aşan kısımlar yasak çalışma kabul edildiğinden bu çalışmaların yıllık 270 saat sınırı kapsamında olmadığı, mahsup yapılmaması gerektiği belirtilmektedir. (Yargıtay 9. H.D. 2016/19327 E. 2017/9169 K. 29.05.2017 T.) Aynı şekilde bu yasak çalışma kapsamındaki fazla çalışmalar denkleştirmeye de dâhil edilmemektedir.

Fazla çalışma ücretinin hesabında, fazla çalışma doğuran sebeplere/dayanaklara bakılarak (haftalık 45 saatin aşılması, günlük 11 saatin aşılması, gece 7,5 saatin aşılması vs.) hangisi en fazla ise ona göre hesaplama yapılmalıdır. Aksi halde mükerrer ödemeye yol açılmış olacaktır.

Fazla çalışma karşılığı her bir saat için kural olarak % 50 zamlı saat ücreti ödenmelidir. Yasal düzenleme, iş sözleşmesi ya da TİS hükmü varsa daha fazla olabilir. (Örn. İş K.m.41'e göre yeraltı maden işçilerinin fazla çalışma ücretleri % 100 zamlı, Basın İş K. Ek Madde1'e göre gece fazla çalışmaları % 100 zamlı ödenmelidir.)

işçi talep etmesi koşuluyla (m.41/4), yapılan fazla çalışmaların karşılığı serbest zaman olarak kullanılabilir. Bu durumda her 1 saat fazla çalışma karşılığında 1,5 saat serbest zaman tanınmalıdır.

Fazla Çalışmanın Ödenmemesi: Fazla çalışma ücret alacağı da geniş anlamda ücret kabul edildiğinden, fazla çalışma ücretlerinin ödenmemesi işçiye İş Kanunu m.24/II-(e) bendine göre sözleşmeyi haklı nedenle fesih imkânı verir. Öyle ki, fazla çalışma alacakları zamanaşımına uğramış olsa bile, fazla çalışma ücretlerinin ödenmemesi sebebiyle iş akdini fesheden işçinin feshinin haklı sebebe dayandığı ve kıdem tazminatına hak kazanacağı kabul edilmektedir. (Yargıtay 9. H.D. 2015/9336 E. 2017/7760 K. 02.05.2017 T.)

Usul: Fazla çalışma ücreti alacağına ilişkin dava, "kural olarak" belirsiz alacak davası olarak açılabilir, istisnaları olabileceğini göz ardı etmemek gerekir. Örneğin fazla çalışma alacağına esas çalışma süresinin açıkça kayıt altına alındığı, ya da işçinin açıkça toplam kaç saatlik fazla çalışma alacağı olduğunu belirtmesi halinde belirsiz alaktan söz edilemeyeceği düşüncesindeyiz.

İşleyecek Faiz: Fazla Çalışma ücreti, geniş anlamda ücret kapsamında olduğu için, İş K.m.34 gereği, (talep bulunması koşuluyla) bankalarca mevduata uygulanan en yüksek faiz işletilir. Arabuluculuk son tutanak tarihinden itibaren faiz talep edilebilmektedir. Ne var ki, belirsiz alacak olarak dava edilmesi mümkün görülen, başka bir deyişle belirlenebilir olmadığı değerlendirilen fazla çalışma alacağına son tutanak tarihinden itibaren faiz yürütülmesi eleştirilebilir.

Basın İş Kanunu olarak bilinen 5953 sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun'da faize ilişkin özel düzenleme bulunmadığından yasal faiz uygulanır.

Zamanaşımı: Fazla çalışma alacağı da geniş anlamda ücret kapsamında olduğu için, İş K.m.32 uyarınca 5 yıllık zamanaşımı süresine tabidir.

Yasal Kesintiler: Dar anlamda ücret alacağı gibi yasal kesintiler yapılmalıdır. Detaylandırmak gerekirse, % 14 oranında SGK primi, % 1 oranında işsizlik primi, % 15 ve artan oranda gelir vergisi ile %0 7,59 oranında damga vergisi kesilmelidir.

3- SOMUT OLAY / DURUMLARA GÖRE FAZLA ÇALIŞMA

Primli Çalışmalar: Daha önce farklı uygulamaların kabul edildiği ve zaman içerisinde bu uygulamaların terkedildiği primli çalışmalarla ilgili olarak, Yargıtay 9. ve 22. Hukuk Daireleri'nin birleşmesi sonrasında 9. Hukuk Dairesi tarafından 2020 Eylül ayında yapılan görüşmede yeni ilke kararları alınmıştır. Buna göre;

-Ücretin sadece primden oluştuğu hallerde, fazla çalışma ücreti ödenen primin saat tutarının sadece % 50'si olarak hesaplanmalıdır.

-Ücretin "sabit ücret + hedefe veya kotaya bağlı primden" oluştuğu durumlarda, fazla çalışma ücreti sabit ücretin % 50 artırılmasıyla hesaplanacaktır. Yani alınan prim hesaplamada etkili değildir.

-Ücretin "sabit ücret + satışa, sefer sayısına, gidilen kilomet-

reye bağlı primden" oluşması hallerinde ise fazla çalışma ücreti, sabit ücretin % 50 fazlası ile ödenen primin sadece % 50'sinin toplamı üzerinden hesaplanır.

Bahşişle Çalışma: Ücretin "sabit ücret ve buna ek olarak bahşiş" şeklinde kararlaştırıldığı durumlarda, sabit ücretin % 50 zamlı kısmı ile bahşişin sadece % 50'si alınarak hesap yapılmalıdır. (Yargıtay 22. H.D. 2018/9772 E. 2018/18234 K. 11.09.2018 T.)

Günlük Yevmiye Usulünde: Eğer işçi çalıştığı gün için ücret alıyorsa yani yevmiye usulü çalışıyorsa, fazla çalışma alacağı için sadece ücretin % 50 kısmı hesaplanır. (Yargıtay 22. H.D. 2013/12471 E. 2013/19557 K. 19.11.2013 T.)

Kardan Pay Alma (Örneğin Taksici),

Parça Başı Ücret (Örneğin okunan sayaç sayısına göre ücret alma),

Yüzde Usulü (Örneğin kestiği bilet üzerinden yüzde alma):

Bu tür çalışma şekillerinde de, zamsız kısım ücreti ödenmiş kabul edildiğinden sadece % 50 zam kısmı hesaplanır.

Üst Düzey Çalışan: Üst düzey yönetici pozisyonundaki işçinin üzerinde çalışma koşullarını düzenleyen ya da denetleyen başka bir amirinin olmaması durumunda, mesaisini kendisi belirlediğinden ve maaş düzeyi de yüksek olduğundan fazla çalışma ücretine hak kazanmayacağı kabul edilmektedir. (Yargıtay 9. H.D. 2021/11082 E. 2021/15236 K. 01.11.2021 T.)

Yargıtay'ın bazı kararlarında işletme müdürü, fabrika müdürü, genel müdür, bölge müdürü, proje müdürü, şantiye şefi, mağaza müdürü, banka müdürü üst düzey çalışan olarak değerlendirilebilmektedir. Bunun yanında, şirket yöneticilerine bağlı şekilde çalışan mağaza müdürünün üst düzey yönetici olmadığı, fazla çalışma ücretine hak kazanacağı kabul edilmiştir. (Yargıtay 9. H.D. 2017/17246 E. 2020/12280 K. 19.10.2020 T.)

Eğitim Kurumları: Sömestr ve yaz döneminde kapalı olan eğitim kurumları çalışanları açısından kural olarak fazla çalışma hesaplanamaz. Ancak bazı çalışanlar bu dönemlerde de çalışmaya devam ediyorsa ve fazla çalışma ispatlanıyorsa hesaplanacağına şüphe yoktur.

Özel eğitim kurumunda öğretmen olarak çalışan kişinin yöneticilik görevi de yoksa haftalık 45 saat dikkate alınmaz, sözleşmede belirlenen ders saatini aşır aşmadığı esas alınacaktır. Başka bir anlatımla; eğitim personelinin çalışma süresi dershanede bulunduğu saatlere göre değil, ders saatine göre belirlenmelidir. (Yargıtay 9. H.D. 2017/18593 E. 2020/17006 K. 26.11.2020 T.)

Tır Şoförü: Gerek yurt içinde gerekse yurt dışında uzun yol tır şoförü olarak görev yapan işçilerin fazla çalışma iddiasının tanık delili ile ispat edilebilmesi için tanık anlatımlarının görgüye dayalı olması aranmaktadır. (Yargıtay 9. H.D.

2022/2550 E. 2022/3399 K. 15.03.2022 T.)

Takograf Kayıtları: Dosyada takograf kayıtları varsa kural olarak tanık beyanına dayanılmaz. Sunulan takograf kayıtları makine mühendisi ya da trafik bilirkişi tarafından döküm halinde gösterilmeli, sonrasında hesap bilirkişi tarafından alacaklar hesaplanmalıdır. (Yargıtay 9. H.D. 2012/21848 E. 2014/22960 K. 02.07.2014 T.)

Bunun yanında yükleme boşaltma süreleri ile araç başında beklenen süreler varsa bu sürelerin de takograf kayıtlarındaki sürüş sürelerine eklenmesi gerekir. (Yargıtay 9. H.D. 2019/616 E. 2019/4515 K. 27.02.2019 T.) Bu şekilde yapılan hesaplamada toplam çalışma süresi; sürüş süresi + yükleme-boşaltma süresi + varsa araç başında beklenen süre toplamından oluşacaktır.

Uzaktan Çalışma: 2020 yılının ilk çeyreğinde ülkemizde de etkili olmaya başlayan ve uzun süre etkisini sürdüren Covid-19 pandemisi, birçok alışkanlığımızı değiştirdiği gibi çalışma düzenlerinin de değişmesine, iş hayatında küçük bir yer tutan atipik çalışma şekillerinin yaygınlaşmasına, özellikle uzaktan çalışmanın yoğun bir şekilde uygulanmasına yol açmıştır.

Uzaktan çalışmada, genellikle özel yaşam ile çalışma yaşamı iç içe geçtiğinden çalışma sürelerinin tespiti önem taşımaktadır. Bu konuda, işçinin kullandığı bilgisayar, telefon gibi elektronik cihazların, varsa sistem log kayıtlarının, yapılan işin türü ve niteliğinin dikkate alınarak çalışma süresi tespit edilmeye çalışılmalıdır.

4-SONUÇ

Fazla çalışma kavramı, ilk bakışta sadece haftalık 45 saat çalışma süresinin aşılması hali için akla gelse de, yukarıda belli başlılarına değinilen ve başkaca yasal düzenlemelerde belirlenen çalışma sınırlarının aşılması halinde söz konusu olmaktadır.

Fazla çalışmanın tespitinde, puantaj kayıtları gibi giriş çıkış sürelerinin tutulduğu kayıt ve belgeler, takograf kayıtları, log kayıtları, elektronik yazışmalar, yemin, görgüye dayalı tanık beyanları ve diğer deliller önem taşımaktadır. Bununla birlikte mutlaka dikkat edilmesi gereken husus, yapılan işin niteliği, işyerinin vasıf ve kapasitesi, mevsim koşulları gibi hususların genel hayat tecrübeleri çerçevesinde titizlikle değerlendirilmesidir.

Bu düşünce ve yöntemle hareket ettiğimizde görmekteyiz ki, iş hukukunun en hayati konularından biri olan fazla çalışma ile ilgili en doğru ve adil çözüme ulaşmamız hayli kolaylaşmaktadır.

Kaynaklar:

İş Hukuku Yargıtay İlke Kararları (2019-2021 Yılları), Şahin ÇİL, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021.

İşçilik Alacakları – 2. Kitap, Selma BETİN – Uğur OCAK, Ankara, 2022.

ÇOCUK TESLİMİ VE ÇOCUKLA KİŞİSEL İLİŞKİ KURULMASINA İLİŞKİN

MAHKEME KARARLARININ YERİNE GETİRİLMESİNDE YENİ DÖNEM

İcra ve İflas Kanunu ve 7343 Sayılı Kanun'un Getirdiği
Değişiklikler Çerçevesinde Değerlendirmeler

 Av. Hilal Özel Baylan

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair mahkeme kararlarının yerine getirilmesi, yeni değişiklikler nedeniyle oldukça güncel bir konudur.

İcra ve İflas Kanunu hükümleri çerçevesindeki, uzun zamandır yoğun eleştirilere uğrayan uygulama sona ermiş; Çocuk Koruma Kanunu'na ve Türk Medeni Kanunu'na eklenen yeni hükümler uyarınca çocuğun üstün yararını daha iyi gözetmesi hedeflenen yeni bir sistem geliştirilmiştir. Çocuğun bir borç, bir malvarlığı olarak görülebildiği eski sistemde çocukların da psikolojisi bu durumdan oldukça etkilenmekte ve sistem yoğun eleştirilere neden olmaktadır. Halk arasında 'Çocuk Hacı' olarak bilinen, çocuğun icra müdürü tarafından teslim alınmasında hacze ilişkin usulü takip eden, İcra ve İflas Kanunu'nun 25. maddesinde 'Taşınır Teslimi' başlığı altında düzenlenen ve çocukların bir eşya

olmadığı haklı eleştirilerine maruz kalarak, basında '90 Yıllık Ayıp' olarak tanımlanan sistem değişmiştir. Peki bu değişen sistem neleri getirmekte, 'çocuğun üstün yararına' ne derece fayda sağlamaktadır?

Çocuğun üstün yararının zarar gördüğü açık olan eski düzenleme İcra ve İflas Kanunu madde 25, madde 25/A ve madde 25/B'de düzenlenmişti. İşbu düzenlemeler 24/11/2021 tarihli 7343 sayılı İcra Ve İflas Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile İcra ve İflas Kanunu mad. 25, 25/A, 25/B maddelerinin kaldırılarak, 39'uncu maddesiyle 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 41'inci maddesinden sonra gelmek üzere "Çocuk Teslimi ve Çocukla Kişisel İlişki Kurulması" başlıklı Dördüncü Kısım eklenmesi ile gerçekleşmiştir.

Çalışmamızda, İcra ve İflas Kanunu madde 25, 25/A ve

25/B'nin uygulandığı döneme kısaca değinilecek; esasen Çocuk Koruma Kanunu'nun 41/A maddesi ve devamında yer verilen yeni düzenlemeler üzerinde durulacaktır. Bu kapsamda, eski ve yeni sistem arasındaki benzerlikler ve farklılıklar ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Ayrıca yeni düzenlemelerin zaman bakımından uygulanmasına da yer verilecektir.

1- İCRA VE İFLAS KANUNU'NDA ÇOCUK TESLİMİ VE ÇOCUKLA KİŞİSEL İLİŞKİ KURULMASINA YÖNELİK İLAMLARIN İCRASI

A. ÇOCUK TESLİMİ KAVRAMI

İcra ve İflas Kanunu'nda Çocuk Koruma Kanunu'ndan farklı olarak çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulması bir arada düzenlenmiştir.

Çocuk teslimi kavramı, evlilik birliğinin herhangi bir sebeple sona ermesi veya birlikte yaşamaya ara verilmesi neticesinde ortak çocukların velayetinin hangi eşe ait olacağına karar verilmesi, velayetin düzenlenmesi veya kaldırılması, velayetin kaldırılıp çocuğun vesayet altına alınması durumlarında ve TMK. m.282 gereğince evlat edinme hallerinde gündeme gelir. Tenfiz edilen yabancı mahkeme kararlarının uygulanması ve velayetin kaldırılması hallerinde de çocuk teslimi söz konusu olacaktır. Kişisel ilişki açısından ise boşanma ve ayrılık davaları ile düzenlenen kişisel ilişki kararlarının yanı sıra TMK m. 323 vd. maddeleri uyarınca kişisel ilişki kurulması ve kaldırılmasına yönelik dava ile de uygulama söz konusu olabilir.

İİK MADDE 25 UYGULAMASI

Çocuk teslimine dair ilamlı icrada **alacaklı ve borçlu olarak iki sıfat karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan ilki alacaklı olup; alacaklı, mahkeme kararı ile müşterek çocuğun kendisine bırakıldığı fakat müşterek çocuk kendi yanında bulunmayan kişidir. Borçlu ise mahkeme kararı ile müşterek çocuğun kendisine bırakılmayan ve müşterek çocuk kendi yanında bulunan kişidir.**

İcra ve İflas Kanunu'nun 25. maddesinin 1. fıkrasında; “Çocuk teslimine dair olan ilam icra dairesine verilince icra memuru 24'üncü maddede yazılı şekilde bir icra emri tebliği suretiyle borçluya yedi gün içinde çocuğun teslimini emreder. Borçlu bu emri tutmazsa çocuk nerede bulunursa bulunsun ilam hükmü zorla icra olunur.” Düzenlemesiyle çocuk teslimine dair ilamların icra prosedürü düzenlenmiştir.

Alacaklı taraf çocuk teslimine ilişkin mahkeme kararını yazılı veya sözlü olarak icra dairesine vererek **takip talebinde bulunabilir.** Çocuk teslimine dair ilamların icrasında alacaklı tarafından takip talebinde bulunulabilmesi için alacaklının **takip harcı** yatırması gerekmektedir. Takip talebinin bir ilâma dayanıp dayanmadığını inceledikten sonra icra müdürü bir icra emri düzenleyerek borçluya göndermek zorundadır. Çocuk teslimine dair ilamların icrasında icra emri borçluya tebliğ edildikten sonra **yedi gün içinde borçlu müşterek çocuğu alacaklıya teslim edebilir ya da borçlu, alacaklının da icra dairesinde bulunduğu sırada müşterek çocuğu icra müdürlüğünde alacaklıya teslim edebilir.** Bu şekilde icra takibi amacına ulaşmış olur ve sona erer. Ancak borçlu icra emri kendisine tebliğ edilmesinin üzerinden **yedi gün geçmesine rağmen müşterek çocuğu alacaklıya teslim etmezse alacaklı icra müdürlüğünden talepte bulunarak müşterek çocuğun kendisine teslimini talep edebilir.**

İcra İflas Kanunu madde 25'in 2. cümlesinde “*çocuk nerede bulunursa bulunsun ilam hükmü zorla icra edilir.*” şeklindeki düzenleme ile çocuğun nerede bulunduğu öneminin olmadığı açıkça vurgulanmıştır. Kanun'da belirtildiği üzere, çocuk teslimi sırasında icra müdürüne direnilmesi halinde icra müdürünün zor kullanma yetkisi vardır.

7343 sayılı Kanun ile değişiklik yapılmadan önce çocuğun teslimi bağlamında sanki hacze gidiliyormuş gibi hareket edilmekte, hacze ilişkin usul işletilmekte ve bu kapsamda tutanak düzenlenmekteydi. İlama aykırı davranışlarda bulunulması halinde icra müdürü zor kullanma yetkisine dayanarak ilam hükmünü zorla icra etmekteydi. Aşağıda değinileceği üzere yeni Kanun hükmü ile de çocuk teslimi noktasında zorla ilamın yerine getirilmesi devam etmekte ancak çocuk ile kişisel ilişki konusunda zorlama bulunmamakta, çocuğun rızası da aranmaktadır.

7343 sayılı Kanun madde 32 ile; İcra ve İflas Kanunu'nun 25, 25/A, 25/B ve 341. maddeleri kaldırılmış, çocuk teslim sistemi **Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüklerine** bırakılmıştır.

2- ÇOCUK KORUMA KANUNU ÇERÇEVESİNDE ÇOCUK TESLİMİ VE ÇOCUKLA KİŞİSEL İLİŞKİ KURULMASI

7343 sayılı Torba Kanun ile 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'na Dördüncü Kısım eklenmiştir.

Çocuk Teslimi ve Çocuk ile Kişisel İlişki Kurulmasına İlişkin Mahkeme Kararlarını yerine getirecek **yetkili ve görevli birim Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü** olmuştur. (ÇKK madde 41/A-1) Müdürlük bulunmayan yerlerde bu Kısım kapsamında yer alan görevler, Adalet Bakanlığınca belirlenen hukuk mahkemeleri yazı işleri müdürlüğü tarafından yerine getirilir.

İlam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesinde **çocuğun yerleşim yeri müdürlüğü yetkilidir.** (ÇKK madde 41/A)

Çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesi madde 41/B de düzenlenmiş iken, **çocukla kişisel ilişki kurulmasına** dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesi madde 41/C de ayrıca düzenlenmiştir.

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü sadece çocuk teslimine ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına yönelik ilamların yerine getirilmesinde değil, aynı zamanda bu yöndeki **tedbir kararlarının da yerine getirilmesinde görevli ve yetkili** kılınmıştır.

Oysa ki İİK'da çocuk teslimine ilişkin tedbir kararlarının nasıl icra edileceği konusunda bir hüküm bulunmamaktaydı. Hatta doktrinde, tedbir kararlarının ara karar olduğu, bu sebeple ilamlı icraya konu olmayacağı söylenmekteydi. Fakat 7343 sayılı Kanun ile yapılan değişikliklerle bu tartışmalara son verilmiş, hem ilam kararlarının hem de tedbir kararlarının aynı kanun maddeleri ile aynı sistem ile gerçekleştirileceği yer almıştır.

3- ÇOCUK TESLİMİ SİSTEMİ

Çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararları, **yükümlüsü tarafından rızasıyla yerine getirilmediği takdirde hak sa**

hibi, ilam veya tedbir kararının yerine getirilmesi için Müdürlüğe başvurabilir. (madde 41/B-1)

Talebi alan müdürlük, **her türlü iletişim vasıtasını kullanarak yükümlüyle irtibata geçer ve Müdürlük tarafından belirlenen gün ve saatte hak sahibine teslim edilmek üzere çocuğun belirlenen yere getirilmesini derhâl bildirir, bu bildirim yapıldığını veya yükümlüyle irtibat kurulmadığını tutanağa bağlar.** (madde 41/B-2) Burada getirilen en önemli değişikliklerden biri Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri **Müdürlüğü tarafından yükümlü** ile, her türlü iletişim vasıtası ile irtibat kurulabilmesidir. Hemen teslim emri düzenlenmemekte, öncelikle yükümlünün kendi rızası ile teslimi için Müdürlük tarafından bildirim yapılmaktadır.

Yükümlüyle irtibat kurulamaz veya yükümlü çocuğu getirmeyeceğini beyan ederse yahut **yükümlü çocuğu belirlenen yere getirmezse** Müdürlük, **derhâl yükümlüye, çocuğun teslimine dair bir teslim emri gönderir.** (madde 41/B-3)

Yükümlü, **emrin gereğini yerine getirmezse, çocuk nerede bulunursa bulunsun Müdürlük tarafından alınarak hak sahibine teslim edilir.** (madde 41/B-5)

Çocuğun üstün yararının gerektirdiği hâllerde Müdürlük, yükümlüyle irtibata geçmeye veya teslim emri tebliğine gerek olmaksızın doğrudan beşinci fıkra hükmünü uygulayabilir. Yani çocuk nerede bulunursa bulunsun Müdürlük tarafından alınacak ve hak sahibine teslim edilecektir.

4- ÇOCUK İLE KİŞİSEL İLİŞKİ KURULMASINA YÖNELİK İLAM VE TEDBİR KARARLARININ YERİNE GETİRİLMESİ

Çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararları, **yükümlüsü tarafından rızasıyla yerine getirilmediği takdirde hak sahibi, ilam veya tedbir kararının yerine getirilmesi için Müdürlüğe başvurabilir.** (madde 41/C-1) Talebi alan Müdürlük, **her türlü iletişim vasıtasını kullanarak yükümlüyle irtibata geçer.** (madde 41/C-2) Burada getirilen en önemli değişikliklerden biri çocuk tesliminde de olduğu gibi, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü tarafından yükümlü ile, **öncelikle her türlü iletişim vasıtası ile irtibat kurulmasıdır. Hemen teslim emri düzenlenmemekte,** öncelikle yükümlünün kendi rızası ile teslimi için Müdürlük tarafından bildirim yapılmaktadır. Yükümlüyle irtibat kurulamaz veya yükümlü çocuğu getirmeyeceğini beyan ederse yahut belirlenen yere getirmezse Müdürlük, derhâl yükümlüye, **çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair bir teslim emri göndermektedir.**

Burada üzerinde durulması gereken en önemli nokta, çocuk teslim emrinin (c) bendindeki düzenlemenin kişisel ilişkinin yerine getirilmesi için düzenlenen emirde olmadığıdır. ÇKK 41/B maddesi 3. Fıkrasının (c) bendindeki; *“Çocuğu getirmezse, çocuğun, uzman veya öğretmen marifetiyle gerekirse kolluktan yardım alınarak ve zor kullanılarak teslim alınacağı”* hükmü kişisel ilişki emri için söz konusu değildir. Yani kişisel ilişkinin yerine getirilmesine ilişkin ilam ve tedbir kararlarının yerine getirilmesinde çocuğun rıza göstermemesi, gitmek isteme-

mesi halinde Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü 'zorla getirmeyi' gerçekleştirmeyecektir.

Müdürlüğün belirlediği yere getirilen çocuk hak sahibine teslim edilir. (madde 41/C-4)

Hak sahibi, emrin yükümlüye tebliğinden sonraki dönemde, teslim saatinden en az **kırk sekiz saat önce çocuğu teslim almaya geleceğini** Müdürlüğe bildirmek zorundadır. Hatta uygulamada yoğunluğun önüne geçmek için, çok daha önceden mahkeme kararında belirtilen kişisel ilişki günleri için teslim alınacağı talebinin bildirilmesi önerilmektedir. Çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair işlemlerin çocuğun üstün yararını koruyacak şekilde yerine getirilebilmesi amacıyla Müdürlüğün önerisi üzerine **aile mahkemesince, çocuk, hak sahibi veya yükümlü hakkında danışmanlık tedbiri uygulanmasına karar verilebilir.**

Hak sahibi ve yükümlü arasında **6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun** uyarınca **gizlilik kararı ya da başka bir tedbire karar verilmesi hâlinde,** Kanun, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü'nün teslim işlemlerini bu kararları dikkate alarak yerine getireceğini belirtilmiş, bu durum Yönetmelikte de tekrar edilmişse de, ayrıntı verilmemesi, yolun net gösterilmemesi uygulamada sorunların yaşanması olasılığını arttırmaktadır. **Özellikle tarafların Çocuk Teslim Merkezlerinde bir araya getirilmesi halleri, örneğin, çocuğun anneden alınıp aynı merkezde babaya teslim edilmesine ilişkin** yeni sistem, tekrar tarafların bir araya getirmekte, tarafların birbirini görmesine ve sorun yaşanmasına neden olmakta, özellikle uzaklaştırmaya ilişkin alınan tedbir kararlarında uygulanmanın sıkıntılı olabileceğini akla getirmektedir.

Bu konuda uygulamada hak sahibi ve yükümlü için farklı saatlerin belirlenmesi, Kanunda mazeret için düzenlenmiş hükümlerin işbu durum için de uygulanması (madde 41/C-6), gerektiğinde çocuğun Müdürlük tarafından yükümlüden alınarak hak sahibine teslim edilmesi, adres ve iletişim bilgilerinin dosyada gizlenmesi gibi tedbirler ile çıkış yolu bulunabileceği düşünülmektedir.

Kişisel ilişkinin yerine getirilmesi noktasında Torba Kanun ile Türk Medeni Kanunu'nun 184. maddesine iki fıkra eklenerek, kişisel ilişkinin yerine getirilmemesi halinde velayetin değiştirilebileceği düzenlenmiştir.

5- ŞİKAYET VE İTİRAZ

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine ilişkin **Müdürlükçe yapılan işlemler ve verilen kararlara karşı, öğrenme veya tebliğ tarihinden itibaren bir hafta içinde, işlemi yapan Müdürlüğün bulunduğu yer Aile Mahkemesine şikâyette bulunulabilir.** Oysa ki İcra ve İflas Kanunu uygulanan yerlerde şikâyet İcra mahkemesine yapılmaktadır.

Mahkeme, yapılan işlemlerin yerine getirilmesini durdurabilir ve dosya üzerinden veya gerektiğinde ilgilileri dinlemek suretiyle ivedilikle karar verir.

Şikâyet üzerine verilen karara karşı, tebliğ tarihinden itibaren bir hafta içinde itiraz edilebilir. Mercî, itirazı yerinde gö-

rürse için esasî hakkında karar verir. İtiraz üzerine verilen karar kesindir.

6- ÇOCUK TESLİMİ VE ÇOCUKLA KİŞİSEL İLİŞKİ KURULMASINA İLİŞKİN İLAM VE TEDBİR KARARLARINA MUHALEFET

Çocuk teslimine dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine ilişkin teslim emrine aykırı hareket edenler ile emrin gereğinin yerine getirilmesini engelleyenler, bir ay içinde yapılacak şikâyet üzerine, fiil suç teşkil etse dahi, **üç aya kadar disiplin hapsi** ile cezalandırılır. (madde 41/F)

Çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine ilişkin teslim emrine aykırı hareket edenler ile emrin gereğinin yerine getirilmesini engelleyenler, bir ay içinde yapılacak şikâyet üzerine, **üç günden on güne kadar disiplin hapsiyle** cezalandırılır.

Kişisel ilişki kurulması için kendisine çocuk teslim edilen hak sahibi, ilam veya tedbir kararında belirtilen sürenin bitiminde çocuğu belirlenen yere getirmese, bir ay içinde yapılacak şikâyet üzerine, fiil suç teşkil etse dahi, **üç aya kadar disiplin hapsi** ile cezalandırılır.

Yukarıdaki fıkralar kapsamında şikâyete bakacak görevli ve yetkili mahkeme, işlemi yapan Müdürlüğün bulunduğu yer Aile Mahkemesidir. Bu kararlar kesinleştiği tarihten itibaren iki yıl geçtikten sonra yerine getirilemez. **Şikâyetten vazgeçilmesi hâlinde veya birinci ve üçüncü fıkralar bakımından çocuğun velayet hakkı sahibine teslim edilmesi durumunda dava ve bütün sonuçlarıyla beraber ceza düşer.**

7- HARÇ

Çocuk teslimi ve çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilam veya tedbir kararlarının yerine getirilmesine ilişkin yapılacak işlemler, 2/7/1964 tarihli ve 492 sayılı Harçlar Kanunu ile diğer kanunlar uyarınca alınması gereken **tüm harçlardan istisnadır**. Ayrıca bu iş ve işlemlerin yürütülmesi için **yapılacak tüm masraflar, avukatlık ücreti hariç, Adalet Bakanlığı bütçesinden karşılanır**.

İcra ve İflas Kanunu uygulamasında icra takibi ve çocuk teslimi için bir çok harç ve masraf söz konusu iken işbu Kanunun getirdiği en önemli yeniliklerden biri harçtan muaf olması noktasındadır.

8- YÜRÜRLÜK

7343 sayılı Kanun'da, bu Kanun ile getirilen değişikliklerin zaman bakımından uygulanmasına yönelik olarak iki ayrı düzenleme olup;

A. İlk düzenleme genel olarak yürürlük maddesi diyebileceğimiz 7343 sayılı Kanun'un **30.11.2021** tarihli Resmî Gazete'de yayımlanma tarihidir.

B. İkinci düzenleme, Çocuk Koruma Kanunu'na eklenen geçici madde 2'dir. Buna göre Kanun'un Dördüncü Kısımının uygulanmasına, **Adalet Bakanlığınca belirlenen il veya ilçelerde başlanacak**, hangi il veya ilçede ne zaman uygulanacağı Adalet Bakanlığının resmî internet sitesinde takip

edilecektir.

C. İkinci fıkra uyarınca Dördüncü Kısım henüz uygulanmadığı yerlerde, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun, 25, 25/A ve 25/B maddelerinin uygulanmasına devam olunacaktır.

D. Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten sonra; Üçüncü fıkra gereğince 2004 sayılı Kanunun mülga 25, 25/A, 25/B maddeleri uyarınca icra dairelerince, Dördüncü Kısım gereğince Müdürlüklerce yürütülen çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulması sürecindeki emre veya kararın yerine getirilmesine muhalefet eylemleri bakımından 41/F maddesi uygulanacaktır.

Bu nedenle iki farklı uygulama halen devam etmekte; Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğünce Çocuk Teslim Merkezlerinin açıldığı il ve ilçelerde Çocuk Koruma Kanunu gereğince çocuk teslimi yapılacak iken; Çocuk Teslim Merkezlerinin açılmadığı il ve ilçelerde mülga olmasına rağmen İİK 25, 25/A, 25/B maddeleri gereğince takip talebi açılmaya devam edecektir. İİK uygulandığı yerlerde icra müdürlüğünün yaptığı işlemlere karşı İcra Mahkemesinde şikâyet edilebilir iken, ÇKK uygulanan yerlerde şikâyet Aile Mahkemesine yapılacaktır.

Sadece 30.11.2021 tarihi sonrası çocuk teslimi veya çocukla kişisel ilişki kurulmasına dair ilamların icrası için icra daireleri nezdinde yapılacak takip işlemleri, tüm harçlardan istisna tutulmuş ve disiplin hapsi anlamında 41/F maddesinin uygulanacağı belirtilmiştir. (geçici madde 2/5-2)

Sonuç olarak; 7343 sayılı Kanun ile getirilen yeni düzenleme ile İcra ve İflas Kanunu, haciz, icra emri, harç, taşınır teslimi gibi kavramlar geride bırakılmış, çocuğun üstün yararı doğrultusunda **Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü** ile adliyelerden uzak **Çocuk Teslim Merkezleri** kurulmaya başlanmış, Çocuk Teslim Merkezleri ile çocuk teslimi ve kişisel ilişkiye yönelik mahkeme kararlarının yerine getirilerek çocuğun psikolojisi ve çocuğun üstün yararı dikkate alınarak teslimlerin uzman ekip ile sağlanması amaçlanmıştır.

Teslim sırasında **masraf ve harç alınmaması**, adliyelerde, icra araçlarıyla gerçekleştirilen ve ebeveynleri de çok yoran sisteme son verilmesi olumlu olarak nitelendirilmektedir. Ancak hali hazırda Türkiye genelinde Kanunun her il ve ilçede uygulanmaya başlanmaması da eleştiri konusu yapılmaktadır. Zira Kanun koyucu uygulanma tarihleri bakımından ülke genelinde geçerli belli bir tarih tespit etmediğinden, yeknesak bir uygulama bulunmamaktadır. Bu durumun, ülke genelinde hangi hükümlerin uygulanacağına yönelik belirsizlik yaratacağı ve uygulamada çeşitli sorunlara yol açabileceği belirtilmelidir. Ülke genelinde bazı il ve ilçelerde İcra ve İflas Kanunu uygulanmaya devam edilirken, bazı bölgelerde Çocuk Koruma Kanunu hükümleri uygulanmaktadır. 7343 sayılı Kanun'la yürürlükten kaldırılan hükümlerin (İİK m. 25, 25/A, 25/B) yürürlükten kaldırılmasına rağmen kısmen uygulanmaya devam edilecek olması da yine belirsizliğe sebep olmaktadır. Özellikle kişinin hürriyetinden mahrum kalması sonucunu doğuran ve farklı sürelerle yaptırıma bağlanan İİK mülga madde 341'deki 6 aya kadar tazyik hapsi; ÇKK madde 41/F'deki işlenen fiile göre, 3 günden 10 güne kadar disiplin hapsi veya 3 aya kadar disiplin hapsi uygulamaları için durum kafa karıştırıcıdır.

Av. Olgü DENİZÖĞLU

GENEL HATLARIYLA İHTİYATİ HACZE İLİŞKİN PRATİK BİLGİLER

İİK m.257-268 arasında düzenlenen ihtiyati haciz, uygulamada sıklıkla kullanılan hızlı, pratik, aynı zamanda borçlu üzerinde aniden oluşan kuvvetli haciz baskısının alacağı elde etmede etkili olması dolayısıyla tercih edilen, icra hukukumuzdaki geçici bir hukuki koruma önlemidir.

Peki ihtiyati haciz nedir?

İhtiyati haciz, mal kaçırma tehlikesi olan borçluya karşı, elinde genellikle kıymetli evrak niteliğini haiz çek veya senet olan ve bu belgelere dayalı olarak alacağına bir an önce ulaşmak isteyen alacaklının, klasik bir icra takibindeki takip talebi, ödeme emri, tebligat, 7 ya da 10 günlük yasal sürelerin geçmesi gibi "usulî işlemlere" takılmadan, alacağına ulaşmasının en hızlı yoludur.

Uygulamada genellikle çek ve senede dayalı alacağın tahsili için kullanılan bu yol, fatura, irsaliyeli fatura, cari hesap mutabakatı, genel kredi sözleşmesi, haksız fiilden kaynaklı tazminat istemli davalar, dava sırasında tedbir mahiyetinde ve davadan sonra ise ilama dayalı alacaklar için de kullanılmaktadır.

Ancak pratikte sık tercih edilen bu yolun pek çok ayrıntısı olduğu gibi Kanun ve yüksek yargı kararlarında da, bu ayrıntıların sıklıkla vurgulandığını belirtmekte fayda vardır.

2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu, ihtiyati haczin tanımını mutlaka **rehinle temin edilmemiş** olmak şartıyla, vadesi gelmiş ve gelmemiş alacaklar için ayırmakta ve detaylı bir şekilde incelemeye başladığı dokuzuncu babı m. 257 ile başlatmaktadır.

İhtiyati haciz şartları

İİK. Madde 257 – Rehinle temin edilmemiş ve vadesi gelmiş bir para borcunun alacaklısı, borçlunun yedinde veya üçüncü şahısta olan taşınır ve taşınmaz mallarını ve alacaklarıyla diğer haklarını ihtiyaten haczettirebilir.

(1) Vadesi gelmemiş borçtan dolayı yalnız aşağıdaki hallerde ihtiyati haciz istenebilir:

- 1 – Borçlunun muayyen yerleşim yeri yoksa;
- 2 – Borçlu taahhütlerinden kurtulmak maksadıyla mallarını gizlemeye, kaçırmaya veya kendisi kaçmaya hazırlanır yahut kaçır ya da bu maksatla alacaklının haklarını ihlâl eden hileli işlemlerde bulunursa; Bu suretle ihtiyati haciz konulursa borç yalnız borçlu hakkında muacceliyet kesbeder

1- İHTİYATİ HACİZDE PARA BORCU VE VADE KONUSU

a) İhtiyati Hacizde Para Borcu Konusu

İİK m.257 de özellikle "vadesi gelmiş para borcu" kavramı önemli olup bundan ne anlaşılması gerektiği Yargıtay kararları ile izah edilmiş, para borcuna neden vurgu yapıldığı ise madde gerekçesinde anlatılmıştır.

2004 SAYILI İCRA VE İFLAS KANUNU'NUN 257.MADDESİNDE DEĞİŞİKLİK YAPAN 4949 SAYILI İCRA VE İFLAS KANUNUNDA DEĞİŞİKLİK YAPILMASINA DAİR KANUNUN 59.MADDESİ'NİN GEREKÇESİDİR:

Tasarrufların 60. Maddesi Kanunun Yasalaşan Metninin 59. Maddesine Karşılık Gelmektedir.

MADDE 60 - Maddede genel olarak ihtiyatî haciz değil, ihtiyatî haczin şartları düzenlendiğinden, madde kenar başlığı "İhtiyati haciz şartları" olarak değiştirilmiştir. Öte yandan madde ile, ihtiyatî haciz talep edebilmek için bir "para borcunun" mevcut olması hususu açıklığa kavuşturulmuştur. Böylece ihtiyati haczin, ihtiyati tedbirden farklı olarak, sadece para alacakları için öngörülmüş bir tedbir olduğu vurgulanarak yanlış uygulamaların önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

Maddenin ikinci fıkrasının (2) numaralı bendinde "alacaklının haklarını ihlâl eden hileli işlem" yapılmasının ihtiyati haciz sebebi sayılacağı açıkça belirtilmiştir. Böylece uygulamadaki tereddütler ortadan kalkmış olacağı gibi, Kanunun benzer amaçla iflâs sebebi olarak düzenlediği 177 nci maddesinin birinci fıkrasının (1) numaralı bendi ile de uyum sağlanmıştır.

Yani Kanun gerekçesine göre, ihtiyati haciz sadece para borçları için istenebilmekte olup bu yönüyle ihtiyati tedbirden ayrılması gerektiği ifade edilmiştir.

b) İhtiyati Hacizde Vade Konusu

Yargıtay vade konusunda ise, muacceliyet kesbeden bir alacağın olması gerektiğini ifade ederken, alacağın muaccel olması için illaki borçlunun temerrüde düşürülmesi gerekmediğini de ayrıca vurgulamıştır. Buna ilişkin, kararın tamamının okunmasının konu açısından son derece faydalı olacağını düşündüğüm Yargıtay 19.Hukuk Dairesi'nin 23.01.2014 karar tarihli Esas: 2013/18723 Karar: 2014/1804 sayılı kararı, ihtiyati hacizdeki muacceliyetin ne olduğunu tam olarak açıklamaktadır:

Yargıtay 19.Hukuk Dairesi'nin karar tarihli 23.01.2014 2013/18723 E. 2014/1804 K.

İİK'nın 257. maddesinin 1. fıkrasına göre, ihtiyati haciz kararı verilebilmesi için borcun vadesinin gelmiş olması, diğer bir anlatımla muaccel olması yeterlidir. TBK'nın 90. maddesine göre, "İfa zamanı taraflarca kararlaştırılmadıkça veya hukuki ilişkinin özelliğinden anlaşılmadıkça her borç, doğumu anında muaccel olur." Bu kanun hükmüne göre muacceliyet, alacaklının alacağını talep etme yetkisini ifade etmekte olup, kural olarak her borç doğduğu anda muacceldir. TBK'nın 117. maddesinin 1. fıkrasına göre, "Muaccel bir borcun borçlusu, alacaklının ihtarıyla temerrüde düşer." Dolayısıyla ihtar, borcun muacceliyeti için değil, borçlunun temerrüde düşürülmesi için gerekli olup, İİK'nın 257. maddesine göre ihtiyati haciz kararı verilmesi için borçlunun temerrüde düşürülmesi aranmadığından, borçluya yönelik bir ihtarın bulunmaması sebebiyle de ihtiyati haciz isteminin reddedilmesi kanuna uygun değildir.

Yargıtay, her olayın durumuna göre yaptığı değerlendirmede, vadeden ne anlaşılması gerektiğini de belirlemiştir. (Örneğin alacak senet ya da çeke dayalı ise bazı istisnalar hariç vade tarihinin -ki çek görüldüğünde ödenir, çekte keşide tarihinin- gelmiş olması, kredi kartı ya da kredi sözleşmesinden kaynaklı bir borç ise borçlunun sözleşmede yazan adresine noter kanalıyla kat ihtarını gönderilmesi, haksız fiilden kaynaklı tazminat konusunda haksız fiil eylemi ile muacceliyet şartının gerçekleştiği gibi)

- Mahkemece hesap katı ihtarının borçluya tebliğ edilmediği ve sözleşmede de adres bulunmadığı gerekçesiyle talebin reddine karar verilmiştir. Bu karar alacaklı vekili tarafından süresinde temyiz edilmiştir. Dosya kapsamından anlaşıldığına göre kredi kartı borcunun ödenmemesi nedeniyle hesap kat edilmiştir. Hesabın kat edilmesi ile alacak muaccel olduğundan İİK. m. 257'de öngörülen ihtiyati haciz şartları oluşmuştur. Bu durumda ihtiyati haciz talebinin kabulüne karar verilmesi...(Yargıtay 19.Hukuk Dairesi Esas: 2017/ 3709 Karar: 2018 / 6745Karar Tarihi: 20.12.2018)

- Davacı kadının boşanma davası ile birlikte davalının başka mahkemede dosyasında olan tazminat alacağına ihtiyati haciz konulması istemini ortada kadın açısından vadesi gelmiş ya da gelmemiş bir alacağın bulunmadığı gerekçesiyle reddetmiş (Yargıtay 2.Hukuk Dairesi Esas: 2016/ 18793 Karar: 2017 / 7149 Karar Tarihi: 08.06.2017)

- Haksız fiil (ölüm) tarihi itibarıyla davacıların maddi (des-

tek) ve manevi tazminat alacakları muaccel hale gelmiştir. İhtiyati haciz talep edildiği, davanın ilk açıldığı aşamada zararın miktarının net olarak belirlenmesini beklemek hakaniyetle bağdaşmaz. Zaten davacı vekili de fazlaya ilişkin haklarını saklı tutarak dava açmıştır. İİK 257.madde; "Rehinle temin edilmemiş ve vadesi gelmiş bir para borcunun alacaklısı, borçlunun yedinde veya üçüncü şahısta olan taşınır ve taşınmaz mallarını ve alacaklarıyla diğer haklarını ihtiyaten haczettirebilir." hükmünü içermektedir. Açıklanan sebeplerle, İİK'nın 257-264. maddeleri uyarınca ihtiyati haciz kararı verilmesi gerekirken talebin tümünden reddine karar verilmesi doğru değildir. Kararın bu sebeple bozulması gerekmiştir. (Yargıtay 17.Hukuk Dairesi Esas: 2016/ 18144 Karar: 2017 / 11201 Karar Tarihi: 30.11.2017)

2. İHTİYATİ HACİZ GEREKÇESİNİN İSPATI= Yaklaşık İspat Kuralı

İhtiyati haciz kararı alınabilmesi için alacaklının elinde, vadesi gelmiş bir para alacağı olmalı ve bu alacağını yaklaşık ispat kuralı denilen kavramı karşılar şeklinde kanıtlaması gereklidir. Bu anlamda "yaklaşık ispat"ın ne olduğu da hem Yargıtay, hem de aynı yönde olacak şekilde Bölge Adliye Mahkemeleri tarafından verilen içtihatlarla tanımlanmıştır.

• Çek Ve Bono Açısından Yaklaşık İspat

Yargıtay çek ve bono açısından yaklaşık ispat kuralının gerçekleştiğini ve bir para alacağının mevcut olduğunu kabul etmekte ve hatta bazı kararlarında alacağı konu kıymetli evrakın kambiyo vasfını taşımadığı durumlarda bile buna dikkat edilmemesi, yine de alacağın mevcut olduğu, bu nedenle ihtiyati haciz kararı verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Örneğin; çekin kambiyo vasfına sahip olabilmesi için kanuni ibraz sürelerine uyularak yasal süresi içinde(TTK m.796) muhatap bankaya ibraz edilmesi zorunludur. Aksi takdirde çek, kambiyo vasfını yitirip hukuken adi havale niteliğinde yazılı delil başlangıcı olarak adlandırılabilir çok daha güçsüz bir belge haline dönüşür. Lakin Yargıtay, bu durumda bile yine de ihtiyati haciz kararı verilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Aynı duruma senet konusunda da vurgu yapılmakta olup senedin kambiyo vasfını taşımadığı durumlarda dahi yine de alacaklı açısından yaklaşık ispat kuralının gerçekleştiğini kabul etmektedir.

YARGITAY 11. HUKUK DAİRESİ E. 2005/6798K. 2005/5970T. 9.6.2005

Somut olayda, ihtiyati haciz istemine dayanak yapılan bonoda tanzim yeri gösterilmemiş, tanzim eden Z'nin ad ve soyadının altında ise sadece mahalle ismi yazılmıştır. Bu durumda, senette yasanın aradığı anlamda geçerli bir tanzim yeri bulunduğu kabul edilemez. Ancak, senet bono vasfını kaybetse de senette belli bir miktar para borcunun kayıtsız şartsız belli bir vadede senet lehdarı A. veya emrine ödeneceğinin yazılı bulunmasına ve ihtiyati haciz talebinin senette alacaklı olarak yazılı bulunan A. tarafından yapılmasına göre, mücerret borç ikrarı olarak değerlendirilmesi gereken ve vadesi geçmiş bu senede dayalı olarak verilen ihtiyati haciz kararına borçlu tarafından yapılan İtirazların İİK.'nın 265. maddesinde yazılı itiraz nedenlerine uymadığı anlaşılacak mahkemeye itirazın reddine karar verilmesi gerekirken, yazılı şekilde kabulü ile ihtiya-

ti haciz kararının kaldırılmasına karar verilmesi doğru görülmediğinden, alacaklı vekilinin temyiz itirazının kabulü ile kararın alacaklı yararına bozulmasına karar verildi.

YARGITAY 11.HUKUK DAİRESİ 2013/9608 E. VE 2013/13086 K.

..Ancak, İİK 265'de ihtiyati hacze itiraz hükme bağlanmış itiraz sebepleri belirtilmiş olup, mahkeme gerekçesinde belirtilen hususlar sayılmamıştır. Çekin arkasının yazılı olmaması veya bir ödeme protestosu bulanmaması menfi tespit davasında ileri sürülebilse de ihtiyati haciz kararı verilmesine engel değildir. Bu nedenle mahkemeye ihtiyati haciz kararının kaldırılmasına karar verilmesi doğru görülmemiş kararın bu nedenle bozulması gerekmiştir.

Bu sebeple ezkaza, çekte dayalı alacaklar açısından kanuni ibraz sürelerinin kaçırılması durumunda bile ihtiyati haciz yoluna başvurulabilir olması, alacaklı vekilleri açısından önemli bir avantajdır.

• Faturadan Kaynaklı Alacaklarda Yaklaşık İspat Sorunu
Başıktan da anlaşılacağı üzere, fatura ve cari hesaptan kaynaklı alacaklarda ihtiyati haciz kararı alınabilmesi meselesi-

ni bir sorun olarak ele alıyoruz. Çünkü bu konuda, yüksek yargıda tam bir birlik olmadığı gibi Ülkemizin farklı şehirlerindeki mahkemelerin de farklı kararlar verdiği uygulamada sıklıkla görülmektedir. Yargıtay sunulan fatura, sevk irsaliyesi ve sair belgelerin, **alacağın varlığı konusunda mahkemede kanaat oluşturması durumunu vurgulamaktadır.**

Mahkemece faturalar, yazarkasa fişleri ve mal teslimi işlerine dayalı ihtiyati haciz kararı verilebilmesi için, ibraz edilen bu belgelere göre alacağın varlığı ve muaccel olduğu konusunda mahkemece bir kanaat edinilmesi halinde ihtiyati haciz isteminin kabulüne...(Yargıtay 19. Hukuk Dairesi. 23.01.2014 T. 2013/18723 Esas ve 2014/1804 K.)
Ödeme belgeleri mal teslimine ilişkin belgeler, sevk irsaliyesi ve fatura örnekleri cari hesap ekstresi, davalının icra takibi sırasında verdiği itiraz dilekçesi tespit raporu ve davalının keşide ettiği ihtarnameye göre alacağın varlığı, miktarı ve muacceliyeti konusunda kanaate ulaşamadığından ihtiyati haciz isteminin reddine karar verilmesinin...(Yargıtay 19.Hukuk Dairesi. 19.10.2011 T. 2010/10576 Esas, 2011/12853 K.)

Alacaklının talebine dayanak belgelerin kesin vadeyi gös-

teren belgeler olmadığı, fatura ve ihtarnameye bağlı alacağın varlığının tespitinin ancak yargılama ile mümkün olabileceği gözetilerek koşulları oluşmayan ihtiyati haciz isteminin reddi gerekir.

(Yargıtay 19.Hukuk Dairesi Karar Tarihi: 12.06.2008 Esas: 2008/4717 Karar: 2008 / 6504)

3. İHTİYATİ HACİZDE TEMİNAT KONUSU

İİK m.259/1, alacaklı tarafça teminat gösterilmeden ihtiyati hacze karar verilemeyeceğini ifade etmektedir. Mahkeme teminatın cins ve miktarını belirlemekte takdir yetkisine sahip olmakla birlikte genellikle yüzde 10-20 arasında bir miktara hükmetmektedir.

İİK m.259/2 ise teminatsız olarak ihtiyat haczin sadece ilama dayalı ihtiyati haciz istemlerinde mümkün olabileceğini vurgulamakta, maddenin 3.fıkrası ise alacağın doğrudan ilama değil, ilam mahiyetine müstenid bir belgeye dayalı olması durumunda, teminat konusunun mahkemenin takdirinde olduğunu belirtmektedir.

(İhtiyati hacizde teminat için bkz....İhtiyati Haciz Talebinde Bul-

nan Alacaklının Teminat Gösterme Zorunluluğu Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi https://atif.sobiad.com/index.jsp?modul=makale-detay&Alan=sosyal&Id=AWftwKTEHDbCZb_mQ_ID

4. İHTİYATİ HACİZDE GÖREV VE YETKİ

İhtiyati hacizde görevli ve yetkili mahkemenin İİK. Mad. 258/1'de genel hükümlere göre tayin edileceği ifade edilmiştir. Uygulamada sıklıkla karşılaştığımız çek ve bonoya bağlı alacaklar için başvurulması gereken mahkeme, asliye ticaret mahkemeleridir. Bulduğumuz yargı çevresinde asliye ticaret mahkemesi yoksa genel mahkeme olan asliye hukuk mahkemeleri görevli olacaktır. İlama dayalı alacaklarda ise alacağın konusu dikkate alınarak ilamı veren görevli mahkemeye başvurulması gereklidir.(Ör; İş Mahkemesi'nde açılan alacak davasının kararına dayanılarak istenen ihtiyati haciz kararı yine İş Mahkeme'sinden istenecektir.)

Aynı şekilde yetkili mahkeme de genel yetkili mahkemelerdir. Dolayısıyla takibe yetkili icra dairesinin bulunduğu yer mahkemesidir. Kanunda özel yetki belirtildiği takdirde özel yetkili mahkemelerde ihtiyati haciz kararının alınması gerekmektedir. Uygulamada daha sık karşılaştığımız kambiyo senetlerine (poliçe, bono, çek) bağlı alacaklarda özel yetki söz konusudur. Bu tarz borçlar aranacak borç niteliğinde olması sebebiyle borcun ödeneceği yer mahkemeleri yetkilidir. Bu durumda borçlunun ikâmetgâh adresi, kambiyo senedinin keşide yeri ya da muhatap bankanın olduğu yerde ödeme yapılır ve o yargı çevresinin bağlı olduğu mahkeme/icra dairesi yetkilidir. Yargıtay bazı kararlarından çekin bankaya ibrazı ile aranacak borcun "götürülecek borç" vasfını kazandığını ve bu halde alacaklının yerleşim yerinin de yetkili olduğunu ifade etse de, konuya ilişkin aksi yönde kararlar da mevcuttur. Bu sebeple borçlunun yerleşim yeri, çekin keşide yeri veyahut muhatap bankanın bulunduğu yerin yetkili olacağının akılda tutulması daha sağlıklıdır.

5. ALACAKLI VE BORÇLU VEKİLİ OLARAK İHTİYATİ HACİZ SÜRECİNİN YÖNETİLMESİ

Alacaklı ve borçlu vekilleri açısından ihtiyati haciz sürecinin yönetilmesi birbirinden farklı olup her meslektaşın hukukumuzun izin verdiği ölçüde kendine has yöntem ve metotları uygulaması daha sağlıklıdır. Benim her iki durum için uyguladığım yol/lar ise aşağıda gibidir:

- Alacaklı Vekili Açısından İhtiyati haciz Alacaklı açısından; **ihtiyati haciz kararı alındığı tarihten itibaren on gün içinde alacaklının ihtiyati haciz kararının icrasını istemesi gerekir.** (İİK m. 261) Alacaklı, on gün içinde ihtiyati haciz kararının icrasını istemezse, ihtiyati haciz kararı kendiliğinden kalkacak ve daha sonra uygulanmayacaktır. Alacaklı, ihtiyati haciz kararının alındığı mahkemenin yargı çevresindeki icra dairesinden ihtiyati haczin icrasını istemek zorundadır. Ancak burada önemle belirtmek gereken bir nokta ise herhangi bir takip başlatılmadan veya dava açılmadan ihtiyati haciz kararı alındıysa bu karardan itibaren **yedi gün** içinde takip talebinde bulunmalı veya dava açmalıdır. Açılan bir alacak davasında ihtiyati haciz kararı alınması durumunda ise mahkemece esas hakkındaki kararın tebliğinden itibaren **1 ay içinde alacaklı takip talebinde**

bulunmaya mecburdur. (İİK m. 264/3)

Alacaklı vekili kanunun aradığı bu prosedürleri yerine getirirken aşkın haciz konusuna dikkat ederek, borçlunun tüm taşınır, taşınmaz malları ile 3.kişilerdeki hak ve alacaklarına ihtiyati haciz koyma ya da fiziken hacze çıkma konuları ile ilgilenir.

Yine bu aşamada belirtmede faydalı olduğunu düşündüğümüz bir diğer husus ise; ilama dayalı ihtiyati haczin icrasına ilişkin talep ile asıl takibe geçme işlemi hazırlanacak takip talebi ve bunların icra dairesine teslimidir. Çünkü her ne kadar UYAP sistemi üzerinde ihtiyati haciz için ayrı bir kısım olsa da; sistem tarafından ihtiyati haczi icraya koyacak meslektaş, doğrudan takip talebi hazırlamaya yönlendirilmekte, bu durumda icraya konmak istenen ihtiyati haciz kararı ile sonradan açılacak ilamlı icra takibi arasında kafa karışıklığına sebep olmaktadır. Özellikle pilot bölge uygulamasının olduğu bazı icra daireleri sistemden açılan ihtiyati haczi, ilamlı takip olarak kabul etmekte ve ilamlı takip için tekrar alacaklı tarafından hazırlanacak takip talebini kabul etmemekte, bu durumda meslektaşlar açısından ciddi sıkıntılara sebep olmaktadır. (Alacak kalemleri, alacak açıklaması, faiz, işçilik alacağına dayalı ihtiyati haczin brütten mi netten mi işleme konulduğu gibi..)

Bu sebeple kanaatimizce en sağlıklı yolun, ilama dayalı ihtiyati haciz kararı alındıktan sonra takibin normal ilamlı takip şeklinde açılması, ihtiyati haciz kararının ise takibin ekine eklenerek açılan takipte ilgili karara dayalı ihtiyati haciz talebinde bulunmak olduğunu düşünüyoruz. Böylelikle hem sürelerin kaçırılması riski hem de ihtiyati haciz ve ilamlı icra takibinin açılması arasındaki muhtemel kafa karışıklıkları giderilmiş olacaktır.

- Borçlu Vekili Açısından İhtiyati haciz Müvekkilimize karşı ihtiyati haciz kararı alındığında, genellikle aynı gün ya da ertesi gün ihtiyati haciz kararı veren mahkemenin yargı çevresindeki icra dairesinde işleme konularak, borçluya ait bütün araç ve taşınmazlara ihtiyaten haciz konulup, ayrıca bankalar ile 3.kişilerdeki hak ve alacakların yine ihtiyaten haczi için işlemler yapılır. **Yani müvekkilin bütün banka hesaplarına bloke konur, para akışı ya da o sırada yapacağı ödemeler durur, araçlarına yakalama şerhi konulabilir ve bütün bu mecazi kaos ortamında borçlu vekili meslektaşlarımız ciddi anlamda psikolojik baskı altına girebilirler.**

Bu baskıyı hafifletmenin kanaatimizce en iyi yolu; hukuk profesyonelleri olarak bizlerin müvekkili ihtiyati haczin mevcut ve muhtemel etkileri konusunda tam bilgilendirmekle başlar. Müvekkile ihtiyati haciz sebebiyle bütün banka hesaplarına haciz konulabileceği, bu sebeple ihtiyaten haczedilen banka hesaplarında herhangi bir işlem yapamayacağı, aracına yakalama şerhi işlenebileceği, taşınmaz ve araç devir işlemleri varsa bunlarda sorun yaşayabileceği, borcun tamamen ödenip dosyanın kapanması durumunda bile araç ve taşınmaz üzerindeki hacizlerin kaldırılmasının duruma göre 1- 2 günü, banka hesaplarındaki blokelerin ise -bulduğumuz şehre ve KEP sistemine göre değişmekle birlikte-en

hızlı 2-3 günde kaldırılabilceği bilgisi verilmelidir. Bu genel bilgilendirmeden sonra;

MÜVEKKİL

1.Parayı ödeyerek ya da borç miktarını karşılayan teminatı yatırarak ihtiyati hacizleri bir an önce kaldırmak

2.Karara itiraz ederek süreci durdurmak

tercihlerinden birini seçecektir.

• 1.İhtimal olan, müvekkilin borç miktarını ödemesi durumunda, alacaklı vekili ile muhtemelen baştan beri olan diyalogumuz tekrar başlayarak fek yazılarının hazırlanması ve gönderilmesi konusunda görüşmede bulunulacak, bu aşamadan sonra tebligat masrafı durumuna dikkat edilerek icra dairesindeki fek talebini işleme aldırma sürecimiz başlayacaktır.

• 2.İhtimal ise çok daha kapsamlı olup, bu ihtimalin olup olmayacağı konusunda müvekkile net bir bilgi verilmeden önce müvekkil tarafından ödeme yapılıp yapılmadığı, yapıldıysa ne şekilde yapıldığı konularında tam bilgi alınmalı, ardından mümkünse fiziken ya da UYAP tan dosyaya ulaşılmalı(ihtiyati haciz kararının verildiği dosya ile işleme konulduğu dosyalar)borcun ne olduğu ve neye dayandığı, itiraz gerekçesi olabilecek herhangi bir bilginin(yetki, teminat, borcun dayandığı sebep, istihkak durumu..gibi) olup olmadığı konusunda emin olunmalıdır.

6. İHTİYATİ HACZE İTİRAZ GEREKÇELERİ

İİK m. 265 açık ve tahdidi bir şekilde ihtiyati hacze itiraz gerekçelerini sıralamıştır:

İhtiyati haciz kararına itiraz ve temyiz

Madde 265 – (Değişik: 18/2/1965-538/105 md.) (Değişik birinci fıkra: 17/7/2003-4949/63 md.) *Borçlu kendisi dinlenmeden verilen ihtiyatî haczin dayandığı sebeplere, mahkemenin yetkisine ve teminata karşı; huzuriyle yapılan hacizlerde haczin tabiki, aksi hâlde haciz tutanağının kendisine tebliği tarihinden itibaren yedi gün içinde mahkemeye müracaatla itiraz edebilir.*

Madde metninin 1. fıkrasında da açıkça anlaşılacağı üzere ihtiyati hacze sadece **kendisi dinlenmeyen borçlu tarafından;**

- İhtiyati haczin dayandığı sebeplere,
- İhtiyati haciz kararı veren mahkemenin yetkisine,
- Teminata

karşı itiraz yapılabilir. Menfaati ihlal edilen 3.kişiler ise yetkiye değil sadece ihtiyati haczin dayandığı sebeplere ve teminata itiraz edebilirler.

İİK M.265/F.II

Menfaati ihlâl edilen üçüncü kişiler de ihtiyatî haczi öğrendiği tarihten itibaren yedi gün içinde ihtiyatî haczin dayandığı sebeplere veya teminata itiraz edebilir.

İhtiyati hacze itiraz sonrasında uygulanacak prosedür, İİK m.265/f. 4 ve 5 de belirtilmiş olup mahkeme duruşma açılmasına karar vererek genellikle tayin ettiği duruşma gününde de itirazı neticeye bağlar. Madde metninde de belirtildiği gibi, ihtiyati hacze yapılan itiraz üzerine verilen karara karşı kanun yolları açıktır.

İİK M. 265 F.4/F.5

İtiraz eden, dilekçesine istinat ettiği bütün belgeleri bağlamaya mecburdur. Mahkeme, itiraz üzerine iki tarafı davet edip gelenleri dinledikten sonra, itirazı varit görürse kararını değiştirebilir veya kaldırabilir. Şu kadar ki, iki taraf da gelmezse evrak üzerinde inceleme yapılarak karar verilir.

(Ek fıkra: 17/7/2003-4949/63 md.; Değişik:2/3/2005-5311/17 md.) İtiraz üzerine verilen karara karşı istinaf yoluna başvurulabilir. Bölge adliye mahkemesi bu başvuruyu öncelikle inceler ve verdiği karar kesindir. İstinaf yoluna başvuru, ihtiyatî haciz kararının icrasını durdurmaz.

Madde metninin ihtiyati hacze itiraz gerekçelerini sınırlandırması, ihtiyati haczin ani ve hızlı uygulanabilen bir yol olması ve en nihayetinde bulunduğumuz şehirden farklı bir ilde alınıp işleme konulabileceği ihtimallerini de değerlendirdiğimizde, incelediğimiz ya da bir şekilde bilgi edindiğimiz dosyayla ilgili olarak yukarıda sayılan itiraz gerekçelerinden biri veya birkaçı varsa hızlı şekilde kararı veren mahkemeye itiraz yapılmalıdır.

Yetki itirazı

Öncelikle kesin yetki durumları gibi istisnalar haricinde yetki, kamu düzenine ilişkin olmaması hasebiyle ihtiyati hacze karar veren mahkeme kendiliğinden yetkili olup olmadığını değerlendiremez.

İtiraza gerekçe olabilecek incelemede ilk baktığımız yer, genellikle yetki konusu olup yetkisiz mahkemeden ihtiyati haciz kararı alınmış olması durumunda sadece buna dayalı olarak bile itiraz gerekçesi oluşturulup lehe karar alınabilir. Yetki HMK'da düzenlenmiş bir konudur, ilamsız icra takiplerine kıyasen uygulanır. Bu minvalde HMK m.6 göndermesiyle ilamsız icra takibinde borçlunun yerleşim yerindeki icra dairesi yetkili iken, sözleşmeden kaynaklı para borcunun takibi için sözleşmenin ifa yerindeki icra dairesi yetkilidir.

Her olayın durumuna göre yetkili mahkeme farklı olmakla birlikte Yargıtay'ın konuya ilişkin pek çok kararı bulunmaktadır. Örneğin; ihtiyati haciz, çoğunlukla elinde kambiyo senedi olan alacaklıların tercih ettiği bir yoldur. Kambiyo senedinde yetki konusu, ihtiyati haciz kararı alınabilecek mahkeme için de geçerli olup bu hususa itiraz yapılırken dikkat edilmelidir.

Senette yetki-----keşide yeri ya da borçlunun ikametgahı, Çekte yetki-----muhatap bankanın (çekin sol üst köşesinde yazan bankanın) altında bulunan yer, çekin keşide yeri ya da borçlunun ikâmetgâhi adreslerinden biridir.

SONUÇ:

Klasik ilamsız icra takibi ya da kambiyo senedine dayalı icra takiplerine göre hem daha az zahmetli hem de daha hızlı olan ihtiyati haciz kurumunda dikkat edilmesi gereken noktaların olduğu ve alacaklı ya da borçlu vekili de olsak bu yola başlamadan/karşılaşmadan önce İİK m.257-268 arası maddelerin iyi okunması gerektiğini ve kanun maddelerinden sonra güncel yüksek yargı kararlarının somut olayımızla hangi yönde olduğuna bakmak gerektiğini nacizane vurgulayarak çalışmamızın bütün meslektaşlarımıza uygulama açısından faydalı olmasını temenni ederim.

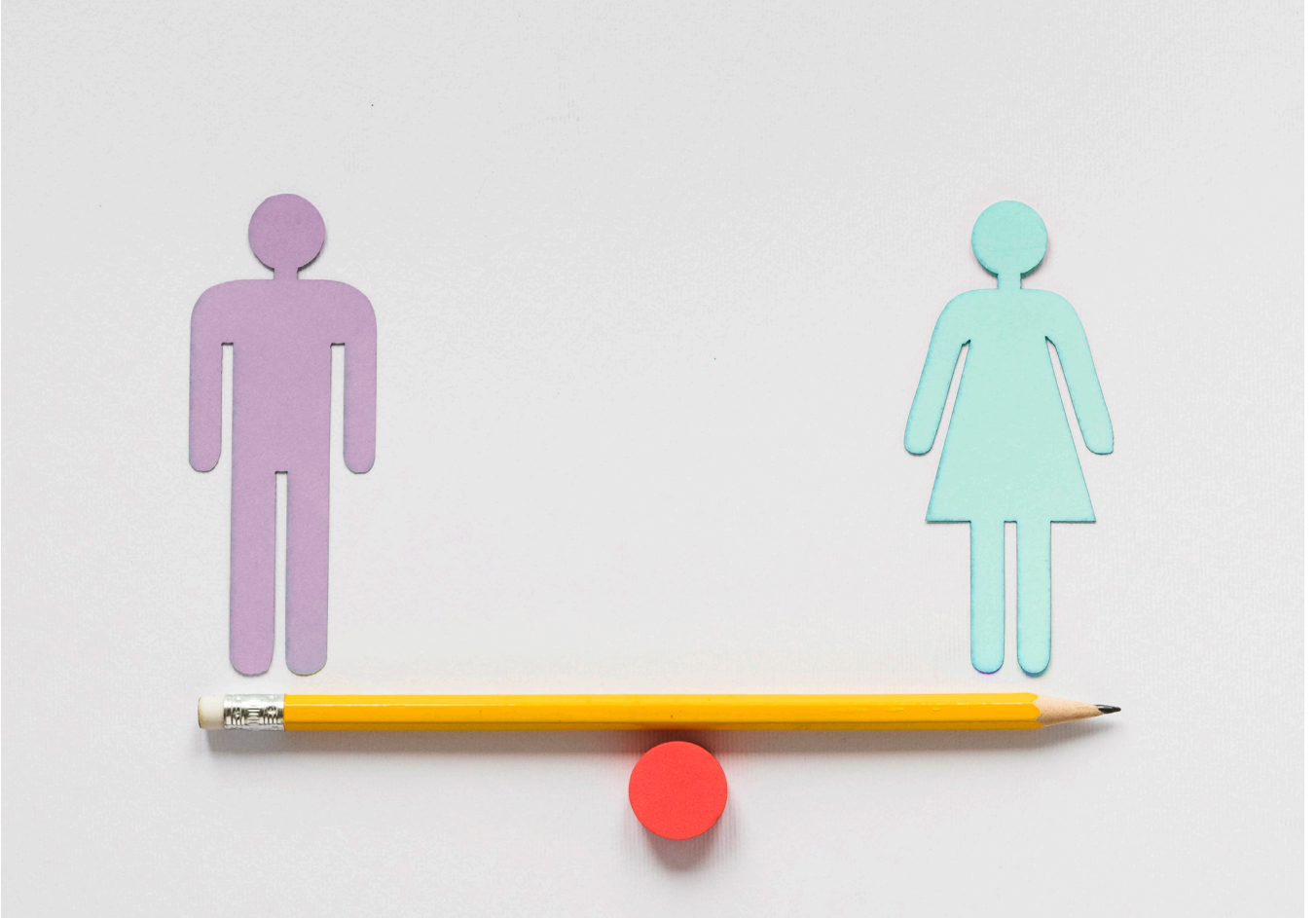
CİNSİYET EŞİTLİĞİ *nasıl sağlanır?*

"Kadını 'zayıf cins' olarak tanımlamak bir iftiradır ve erkeklerin kadınlara karşı yaptığı haksızlıktır. Eğer güçten kasdedilen kaba kuvvet ise elbette kadınlar erkeklerden daha az vahşidir. Ancak güç eğer ahlaki bir güçse, o zaman kadınlar erkeklerden tarif edilemez derecede üstündür. Kadınlar bizden daha fedakar, daha cefakar, zorluklara çok daha fazla dayanan, daha cesur insanlar değil mi? Kadınlar olmadan erkekler olabilir mi? Kim bir kadından daha fazla gönle hitap edebilir?" demiş Mahatma Gandhi.

Kocaeli Barosu Kadın Hakları Merkezi Başkanı
Av. HANDE ÖZOK

Kadınlar ve erkeklerin toplumsal yaşamın her alanına eşit katılımlarının olduğunu söylemek mümkün müdür? Eşitliği sağlamak adına neler yapılabilir? Türkiye bu eşitliği sağlamak adına hangi adımları atmıştır?

Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğinin zemini Cumhuriyet devrimleri ile atıldı. 1924 yılında kız ve erkek öğrenciler eşit haklarla eğitim görmeye başlarken, 1926 yılında kadınlara boşanma hakkı, velayet hakkı ve mallar üzerinde tasarruf hakkı tanındı. 1934 yılında kadınlara seçme ve seçilme hakkı birçok Avrupa ülkesinden önce verildi. 1936 yılında İş Kanunu ile kadınların çalışma hayatına düzenleme getirildi.

1985 yılında Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi'ni (CEDAW) imzalandı.

2004 yılında yapılan değişiklikle Anayasa'nın 10'uncu maddesine, "Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür" ifadesi eklenerek, cinsiyet eşitliğine anayasal güvence getirildi. Aynı fıkraya 2010 yılında da "Bu maksatla alınacak tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz" cümlesi eklendi.

2009 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu kuruldu ve 2012 yılında da 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun kabul edildi.

Yine 2012'de İstanbul Sözleşmesi olarak bilinen Kadına Yö-

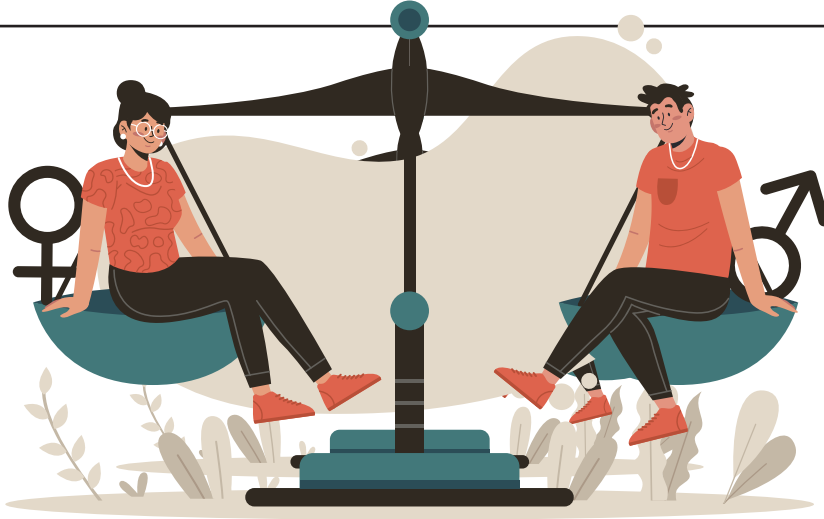
nelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi onaylanmış olsa, 20.03.2021 tarihli Cumhurbaşkanlığı Kararı ile İstanbul Sözleşmesi'nin Türkiye bakımından feshedilmesine karar verildiği bildirildi. Danıştay ise İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararına karşı açılan davalarda, Cumhurbaşkanlığı Kararının iptal istemini reddetti.

Kadınların, kadın oldukları için yaşadıkları zorluklar saymakla bitmez. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliğinin; kadınların sağlığından eğitimin düzeylerine, ekonomik durumlarından siyasetteki yerlerine kadar etkileri vardır.

Kadınlar, erkeklere oranla daha fazla yaşarlar ancak yaşam kaliteleri erkeklere göre düşük, hasta olma oranları daha fazladır. Sağlık konusunda kadınların en çok etkilendikleri dönem doğum zamanlarıdır. Doğum öncesi bakım ve doğum hizmetlerinin kullanılmaması anne ölümlerini etkilemektedir. Toplumda yerleşen güzellik algısı sebebiyle kadınlar, zayıf olmak için aşırı diyet yapmakta, erkeklere oranla daha fazla yeme bozukluğu sorunu yaşamaktadırlar.

Türkiye'de kadınların (!) yani çocukların %26'sı 18 yaşının altında evlendirilmektedir. Evlendirilen çocuklar eğitimlerine devam edememektedirler. Tüm dünyada okur-yazar olmayan kişilerin 2/3'ünü kadınlar oluşturmaktadırlar. Yine tüm dünyadaki yoksul kişilerin %70'ini de kadınlar oluşturmaktadır.

Ekonomik açıdan bakıldığında; aynı pozisyonda olan kadın ile erkek arasındaki ücret farklılığı karşılaşılan en büyük sıkın-

tlardandır. Kadınların sadece kadın oldukları için sigortasının yapılmadığı, asgari ücretin altında çalıştırıldığı durumlar vardır. Hamile olduğu için işten sebepsiz çıkarılan kadınlar, süt iznini hatta doğum iznini bile kullanamayan kadınlar varken ekonomik anlamda kadın erkek eşitliğinden bahsetmek çok yanlış olur.

Sadece ülkemizde değil tüm dünyada kadınların siyasette temsilinde cinsiyet eşitsizliği net olarak görülmektedir. Ülkemiz kadınların temsili bakımından az gelişmiş ülkeler grubuna girmekte olup, son dönemde 579 milletvekilinden sadece 100 tanesi kadındır.

Cinsiyete göre yargılamanın olmadığı bir dünya için hem her birimizin hem de hepimizin dikkat etmesi gereken unsurlar, yerine getirmesi gereken görevler vardır:

En başta kadınlar kendilerine güvenmeli ve değer vermeli. Kendini seven kadın her türlü şiddete, haksızlığa ve ayrımcılığa ses çıkarır. Günümüzde kadınlarımız yaşadığı şiddeti normalleştirerek, bir sebebe bağlamakta ve neredeyse yaşadığı şiddetten ötürü kendini sorumlu kılmaktadır. Örneğin "O mini eteği giymeseydim, kocam beni dövmezdi." derken şiddete uğradığı olayı kendinde bir kusur varmışçasına normalleştirmektedir.

Kadına, sadece kadın olduğu için uygulanan ve kadınları etkileyen cinsiyete dayalı bir ayrımcılık ile kadının insan hakları ihlaline yol açan her türlü şiddetin önüne geçmek için alınan önlemleri arttırmak cinsiyet eşitsizliğini de ortadan kaldırmak için büyük adımdır. Şiddetin hiçbir türü kabul edilmemeli, şiddet mağdurlarının ve şiddet uygulayan kişilerin destek alması teşvik edilmelidir.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçebilmek için ayrıca cinsiyetçi dilden arınmamız gerekir. Toplumsal cinsiyete duyarlı bir dil geliştirmek için ayrıştırıcı ve aşağılayıcı ifadelerden kaçınmalıyız.

• Kadını görünmez kılan, erkek olmayı insan olmak ile özdeşiren ifadeler kullanmaktan vazgeçmemiz gerekmektedir: Adam olmak, adam etmek, adamakıllı, iş adamı, bilim adamı, devlet adamı, insanoğlu gibi ifadeler her gün belki de hepimizin yapmış olduğu cinsiyet eşitsizliğine örnektir.

• Bazı mesleklerin sadece erkeklere özgü olduğu kabul edilerek, sözcüklerin başına gereksiz biçimde "kadın" vurgusu yaparak aslında ötekileştirmiyor muyuz? Kadın yönetici, kadın sürücü, kadın başbakan sadece birkaç örnek.

• "Kadın" yerine daha kibar olduğu düşünülerek "bayan, hanım, hanımefendi, kız, bacı" kullanmamak cinsiyet eşitliğini sağlamak adına atılacak adımlardandır.

• "Erkek" ifadesi kullanılacağı yerlerde karşılığı olarak "Kadın" tercih edilmelidir: Kadın öğretmen/Erkek öğretmen, Kadın Tuvaleti/Erkek tuvaleti

• Deyim ve atasözlerinde cinsiyetçi kullanımlardan kaçınmak gerekir: Kızını dövmeyen dizini döver, kadının sırtından sopayı karnından sıpayı eksik etmeyeceksin, erkek adam ağlamaz, anasına bak kızını al...

• Toplumsal cinsiyet ayrımından arınmak için, cinsiyet eşitliğine duyarlı evlatlar yetiştirmeliyiz. Çocuklar, tıpkı Anayasamızda yazdığı gibi eşlerin eşit haklara sahip olduğunu, aile içinde eşlerin birbiri ile davranışlarından görmelidir. Erkek çocuklarımızı güç sembolü benzetmelerle severken, kız çocuklarımızı naiflik, kibarlık aşılıyan benzetmelerle sevmemeliyiz. Aslan oğlum, paşa oğlum, prenses kızım, hanımefendi kızım diye severken aslında cinsiyet ayrımını küçükken onların bilinçaltına sokmaktayız. Çocuklarımızı kız/erkek ayrımı yapmaksızın yetiştirmeli, birbirleri arasında fark olmadığını göstermeliyiz. Sonrasında ilkokuldan itibaren verilecek dersler ile cinsiyet eşitliği pekiştirilmelidir.

• Medyada her yaşa ilgilendirecek şekilde eşitliği vurgulayan reklamlar dönmeli, dini topluluklarda bu konunun üstünde durulmalıdır. Ev hayatından iş hayatına tüm dengeler bu eşitlik üzerine kurulmalıdır.

• Ulu Önderimiz Mustafa Kemal ATATÜRK'ün dediği gibi "Kadınlarımız ilim ve fen sahibi olacaklar ve erkeklerin geçtikleri bütün öğretim basamaklarından geçeceklerdir. Kadınlar toplum yaşamında erkeklerle birlikte yürüyerek birbirinin yardımcısı ve destekçisi olacaklardır. Ey kahraman Türk kadını, sen yerde sürünmeye değil, omuzlar üzerinde göklere yükselmeye layıksın."

KADI MUSAHIPZADE CELAL “MÜZİKAL KOMEDİ - İKİ PERDE”

Oyun, Osmanlı'nın son dönemlerinde adalet kurumunun bozulmasını ve onu temsil edenlerin yozlaşmasını müzikli komedi olarak anlatmaktadır. Osmanlı'nın vergi uygulamaları da ustalıkla eleştirilmektedir. Oyun günümüzün paradigması ile incelenildiğinde de pozitif hukuka dair pek çok şey söylemekte olup Anayasanın vergi ödevi başlıklı 73.maddesi de gözetilerek incelenebilir.

 Av. Yeşim Ezgi Köse

MESELENİN MESELESİNİ BULAN KADININ İZİNDE

Yeşim Ezgi Köse

Musahipzade Celal'in Aynaroz kadısı oyunu Kadı ismiyle Oyun İstasyonu tarafından Kocaeli Kongre Merkezinde icra edilmiştir. Oyunu seyretmek için salona girdiğimizde salona adım atar atmaz bizi karşılayan müzik ile zamanın ruhuna teslim oluyoruz. Perdenin açık olduğu sahnede sahnenin solunda küçük bir orkestra bizi karşılıyor ve sahnenin köşelerindeki mikrofonlar oyunun müzikle harmanlandığını sezdiriyor. Oyun kadı'nın hülle yaptığı sahneyle açılır. Işık-

lar kapandığında konuşma sesleri gelir ve oyuncular sağ ve sol taraflardan seyirciler arasından geçerek sahneye çıkarlar. Oyun yine kadının başka bir vilayete sürülmesiyle devam eder. Kadı Yakup gittiği her vilayetten işleri karıştırdığı için kovulur ancak şeyhülislamın damadı olduğu için görev almaya devam eder. Görev aldığı başka bir vilayetten, yaşayan adam için veraset ilamı çıkarır ve bu ilam Milo adasına sürülmesine yol açar. Milo adasına sürülmesine yol açan olaylar metnin orijinalinde ayrıca sahne olarak yer almaz. Orijinal metinde oyun Kadı Yakup ve karısının Milo adasına sürüldükleri zaman ki konuşmasıyla başlar ve karısı Kadı Yakup'un sü-

rülme sebeplerini anlatır. 'hülle meselesi ve sağ olan adamın mallarının tereke edilme meselesi.' Bu meseleler oyunun başında ustalıkla sahnelenme ile icra edilir. Eklemlenmiş bu sahnelerden sonra orijinal metindeki ilk sahneye geçilir ve Kadı sürgün durumundan rahatsız olduğunu anlatır. Çünkü Milo adasında meselenin meselesi yoktur. Orada ne yapacaktır. Kadı umutsuzken tam istediği gibi bir mesele vuku bulur. Gümrükten bir gemi çıkamamakta olup geminin aranması için buğdayların boşaltılması gerekir ancak buğdayın boşaltılması Kavalalı Zahire tüccarı için büyük bir zayıf demek olacaktır. Boşaltma ve yükleme masrafının dışında fırtına olasılığı vardır. Elbette ki Kadı Yakup meseleyi çözer çözmesine ama mühür hakkını da fazlasıyla alır. Her bir şey için gereken para ödenir. Oyun boyunca yapılan ödemeler rüşvet olarak anılmaz mühür hakkı olarak anılır. Rüşvet olayı ironik bir biçimde eleştirilir. Hatta kadının hükmünü yazdığı sahne de hükmün anlaşılması çok zordur. Zaten oyun okunduğunda da dilinin ağır olduğu görülecektir. Kanaatimce Musahipzade şeri hukukun dilinin ağır ve ağıdalı olmasını eleştirmiştir. Oyunun sahnelenmesinde de bu husus da altı çizilmektedir. Sonuçta hakkı zayıf olan tebaa, hakkına kavuşmak için kadı huzuruna çıkıyorsa talebinin karşılanıp karşılanmadığını anlayabilmelidir. Bu sahnede görüyoruz ki tüccar ilamda ne yazıldığını anlayamasa da gümrük memurunun boşaltma işlemine izin verilmediğini vermiş olduğu mühür hakkı kapsamında anlayabilmiştir. Musahipzade oyunlarında rüşveti, vergi politikalarını; mizahın gücü ile eleştirir. Oyunu okurken de en çok vergi almak için yaptığı hile dikkatimi çekti. Kadı Yakup'un yapmış olduğu hile demokrasilerdeki kanun boşluğundan faydalanma terminolojisine denk düşmektedir. Kanunun lafzı her ne kadar bir şeyi yasaklasa da kanun boşluğundan faydalanılarak sonuçta gidilmektedir. Kadı Yakup'un vergi almak için bulduğu çözüme bakalım. Kadı Yakup vergi toplamak için adaya gider. Papaz üzümünden vergi alınamayacağını, tüm üzüm

lerin şarap yapıldığını ve şaraptan vergi alınmasının caiz olmayacağını söyler. Papaz bu söylemde bulunurken o kadar rahattır ki vergiden kurtulduğuna sevinir. Ancak sevinci uzun sürmeyecektir. Meselenin meselesini bulmakta usta olan Kadı Yakup pratik bir çözüm bulur ve kilolarca tuz ister. Papaz tuzun ne yapılacağını sorduğunda Kadı Yakup tüm şaraplara tuz katılacağını, şarap sirkeye döndüğünde de vergi alabileceğini söyler. Papaz bu duruma engel olmaya çalışır. Çünkü adanın geçimi şaraptan sağlanmaktadır. Elbette ki tüm şaraplar sirke yapılmayacaktır. Mühür hakkını (asla rüşvet demiyoruz ancak rüşvet olduğu vurgusu mimiklerle sağlanıyor.) veren, şarap ticaretine devam edebilir. Kadı adayı gezerken Venüs heykelini görür ve heykele bakmanın günah olduğunu söyleyerek heykeli örttürür. Bu sahnede meydan, meydanın ortasında heykel ve Yunan mimarisinden aşına olduğumuz sütunlar vardır. Oyun boyunca dekor çok yoğun değildir. Sadece heykelin olduğu meydanın geçtiği sahnelerde yoğun dekor kullanımı vardır. Bu dekor kullanımı metin ve sahneleme ilişkisinde amaca uygundur. Kadı meydandayken Afrodit'i'nin kendini atmakta olduğunu görür ve neden ölmek istediğini sorar. Afrodit'i'nin Hristo ile evlenmek istediğini ancak kilisenin bu evliliğe engel olduğunu, engel olmanın mesnedinin de on beş bin duka altın olduğunu anlatır. On beş bin duka altını duyan Kadı Yakup'un beyinde şimşekler çakar. Bu meseleyi çözeceğini söyler ve Afrodit'i'yi evine götürür. Kadı Yakup'ta, Kilise de Afrodit'i'den hem maddi hem de cinsel olarak faydalanmak ister ve başaramazlar. Kilisenin önündeki engel Kadı Yakup; Kadı Yakup'un önündeki engel de karısıdır. Karısı durumu tahmin ettiğinden onu yalnız bırakmaz. Her ne kadar Kadı Yakup karısını kandırarak onu sarhoş etmiş olsa da amacına ulaşamayacaktır. Papaz, Kadı Yakup'un evinden Afrodit'i'yi kaçırmaya gelir. Bu eğlenceli sahneye geçmeden önce, önceki sahnelerden kısaca söz etmek isterim. Bahsedeceğim bu sahneler orijinal metinde yoktur. Sahneleme esnasında oyuna eklenmiştir. Janjak adında bir Fransız Venüs heykelini almak için adaya gelir. Heykeli almak için Şeyhülislama mühür hakkını fazlasıyla verir. Lakin Kadı Yakup kendine vazife çıkarılmadan durur mu? Mühür ters basılmış geçersizdir diyerek o da mühür hakkını almak ister. Bu sahne de rüşvet mi mühür

hakkı mı tartışması diyalektik metotla müzik aracılığıyla icra edilir. Ayrıca metinden farklı olarak şeyhülislamın oğlu Kadı Yakup'un yanına gönderilir. Kadı Yakup'un hizmetçisi şeyhülislamın oğluna aşık olur. Genç adam korkar ve kaçır. Aralarında kovalamaca başlar. İşte gece vakti Papazlar Afrodit'i'yi kaçıracakken Venüs heykelini, Hizmetçi oğlanı kaçıracakken Afrodit'i'yi, Janjak'da oğlanı kaçırır ve birden çarpışırlar. Bu sahne komik unsurların olduğu eğlenceli bir sahnedir. Metinden bağımsız sahneleme olarak eklenmişse de metnin ve zamanın ruhuna uygundur. Ayrıca sahneleme esnasında bazı sahnelerin de yeri değiştirilmiştir. Bu değişiklikler bir bütün olarak değerlendirildiğinde metnin özülüyle uyumlu olup komedinin etkisini arttırmıştır. Kostümler de zamanın ruhunu yansıtmaktadır. Zaten Musahipzade için kostümler zamanın ruhunu yansıtmada araç olduğu için önemsenir. Musahipzade, metnin başında oyuncuların giyecekleri kostümleri detaylıca koleksiyonuna kadar açıklar. Her ne kadar sahnelemede değişiklik yapılmışsa da yapılan değişiklikler kostüm ve dekor ile uyumlu olup zamanın ruhunu beslemektedir. Oyuncular da zamanın ruhuna uygun bir şekilde rollerini icra ederler. Afrodit'i'nin saç ve makyajı, oyunculuğu da 14 yaşındaki genç bir kız çocuğunu adeta yansıtır. Afrodit'i ve Hristo ile papazlar şive kullanımında da oldukça başarılıdır. Özellikle Milo adasındaki papazın müzikli sahneleri çok keyifliydi. Şarkılarını söylerken bir anda imamların ezan okurken ki makamının parodisini yapmıştır. Bu geçiş oldukça etkiliydi. Oyunun başarısında oyunculuk seçimi büyük ölçüde etkilidir. Oyuncular jest ve mimik kullanımlarında müzikli sahnelerde başarılı oyunculuklar sergilemişlerdir. Müzikli sahneler özellikle diyalektik metotla yazılan şarkılardan oluştuğu için metnin ana fikrini etkileyici bir şekilde yansıtmıştır. Namık Kemal'in dediği gibi tiyatro eğlencelerin en faydalısıdır. Keyifli oyunu tiyatro sever herkese yeni dönemde tavsiye ederim.

VI. Vergi ödevi Madde 73 – Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülüklerin muaflik, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir.

KURAK GÜNLER FİLMİNİN

SANSÜR TARTIŞMALARI IŞIĞINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ

Av. Yeşim Ezgi Köse

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Kurak Günler filmine verilen desteğin geri alınması tartışmaları sebebiyle festival filmi vizyona girdiğinde büyük ses getirmiştir. Festival filmi olmasına karşılık ilk haftada yoğun bir ilgiyle karşılaşmıştır.

Bu yazımızda, Bakanlık tarafından filmde desteğin çekilmesi, Anayasa'nın 64. maddesi ve Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Denetlenmesi Hakkında Kanun uyarınca açıklanacaktır.

Öncelikle filmin olay örgüsü değerlendirilerek Türkiye siyasi düzeni ile ilişki kurulacaktır.

Film Savcı ve Hâkim'in obruğa bakmasıyla açılır, av töreniyle devam eder. Kasaba halkı av töreniyle eğlenmektedir. Av araçlar sürüklerken yerlerde oluşan kan izini savcı takip ederek av ortamını gözlemler ve durumdan hiç hoşlanmaz. Emniyeti arayarak durumu bildirir de genç savcının sözüne karşılık işlem yapılmaz. Malum av sahnesinin asıl aktörleri Belediye Başkanı ve avukat oğlu olunca polis de ikilemde kalır.

Belediye Başkanı sürekli savcıyı yemeğe çağırsa da, Savcı etik olmayacağı gerekçesiyle yemek teklifini kabul etmeyerek bahaneler öne sürer. Hâkime Hanım'ın "Küçük kasabalarda bu şekilde yemek davetlerinin olağan olduğunu" söylemesi ile daveti kabul eder. Aslında daveti kabul edip etmeme sadece etik olarak değil

hukuki olarak da tartışmalı düzlemdir. Çünkü Belediye Başkanının yapmış olduğu projenin obruk oluşumuna sebebiyet vermesi neticesinde Belediye aleyhine dava ikame edilmiştir. Dava taraflarının aynı masada buluşması olağan görülmemektedir. Gazeteci bu durumu olağan görmez ve sert şekilde eleştirir. Gazeteci Murat'ın düşüncelerinin kasaba halkı nezdinde hiçbir önemi yoktur. Kasabalı onun hakkında olumsuz konuşur. Savcı Emre'ye gazeteci hakkında dedikodular anlatılır.

Savcı yemekten erken ayrılacağını söylese de bir türlü erken ayrılamaz, sarhoş olur. Sarhoşluğun etkisiyle orada uyuyakalır. Yemek esnasında çingene kızı Pekmez gelir ve oradakilerle dans eder. Savcı hayal meyal çingene kızını hatırlamaktadır. Savcı sarhoş olduğu için geceyi tam anlamıyla hatırlamamaktadır. Gecenin hatırlanması önemlidir. Çünkü çingene kız cinsel saldırıya uğramıştır ve Savcı bizzat soruş-

turmayı yürütmektedir. Belediye Başkanı'nın oğlu Savcı'yı tehdit eder. Malum olay gecesi Savcı da oradadır. Savcı'nın da suçun faili olma olasılığı vardır. Film süresince o gece çingene kızına saldırıyı gerçekten kimin yaptığını öğrenemeyiz. Filmdeki karakterlerin her biri tam anlamıyla ne ak ne de karadır. Tamamen insanın tüm zaaflarıyla işlenmişlerdir. Tüm zaaflarına rağmen Savcı'yı ideal konuma getiren, ucunun kendisine dokunabileceğini bilmesine rağmen soruşturmayı inatla sürdürmesidir. Belediye Başkanına karşı yürütülen obruk davasında da bilirkişi raporlarını incelemiştir. Gazeteci Murat'ın vermiş olduğu dosyaya girmeyen raporları da inceler. Aleyhe verilen raporlar sümen altı edilmiştir. Kasabada davalar devam ederken seçim söz konusudur. Seçim sürecinde Belediye Başkanının su sorunlarına çözüm bulacağı vaadini görürüz. Yerel yönetim tüm güçlerini seçim çalışmaları için halkı manipüle etmeye ayırmıştır. Basın yoluyla halk manipüle edilmektedir.

Seçim kazanılır ve Savcı'ya rağmen av sahnesi tekrar eğlence olarak gerçekleştirilir. Bu esnada Hakim, Savcı'ya "Artık kasabada değişim başladı, sen de değişime uy ve kasabayla barış" der. Av sahnesi tekrar görünür olmuştur. Bence en çarpıcı sahne burasıdır. Değişim dedikleri şey, değişmeyen aslında. Tam da kasaba gerçeğine uygun bir biçimde rutin devam etmektedir. Halk değişimi sevmez ve yerel yönetim onlara ne sunarsa düşünmeden onu kabul eder. Yerel yönetim bir gerçeklik yaratır ve halk bu gerçeği benimser.

Gazeteci, Savcı'nın sarhoş olduğu gece içkisine hap atılmış olabileceğini söyler. Kasabada herkesin hap içtiğini anlatır. Hap meselesi aslında halkın uyuşturulmuş haline bir göstergedir. Diğer bir gösterge de savcının evine gelen çocuğun birçok yere fare zehiri koymasındadır.

Manipüle edilen halkın Savcı'nın evini bastığı sahne de Madımak Olayı'na bir gönderme niteliğindedir. Muhafız gazetinin basılarak kitapların yakılması da kitle psikolojisinin yansımasıdır adeta. Savcı, polisi arayarak evinin etrafını halkın sardığını söyler. Polisin "Hemen geliyoruz, hiçbir yere ayrılmayın" demesi trajikomiktir. Polisin yaşanan gerçeği anlamadığının ya da anlamak istemediğinin göstergesidir. Hâkim'in arayarak "Çingene kızı Pekmez'in Savcı'yı suçladığını ve kendisinin tutuklanacağını" söylemesi karşısında Savcı şaşkına döner. Pekmez'in beyanı ne anlama gelmektedir? Gerçekten savcıyı fail durumuna düşürür mü?

Pekmez'in beyanından önce çingenelerin kaldığı çadırın da yakılması sahnesine de dikkat çekmek gerekmektedir. Kasabalı çadırları yakarak adeta Yanıklar kasabasının sahiplerinin kim olduğunu hatırlatır. Malum, çingeneler kasabanın "öteki"sidir. Savcı ise görev süresi boyunca vardır, sonrasında yoktur. Bu durumda Pekmez'in kasabanın asıl sahiplerinin yanında olmasından başka bir şey beklenemez ki... Savcı da Hâkim de bu durumun farkındadır. Hâkim'in telefonda defaatle Savcı'ya en güvenli yerin nezarethane olduğunu söylemesi bu farkındalığın bir sonucudur.

Savcı ve gazeteci güruhun karşısına dimdik çıkar ve arabaya binerler. Arabaya binene kadar güruh onlara hiçbir şey yapmaz. Arabaya bindikten sonra bir şeyler atarlar. Savcı'ya do-

kunmama hali kasabanın devletçi yanını da gösterir. Savcı ve gazeteci halktan kaçarken Belediye Başkanı ile karşı karşıya gelirler ve kovalamaca başlar. Kovalamacanın görüntüleri çok etkileyicidir. Görüntüde kullanılan doğal ışık da sahneye farklı bir bakış kazandırmıştır. Müzik kullanımı da yerindedir. Türkiye gerçekliğinin kısa bir kesiti olan film festival filmlerinin yavaşlığından arındırılmıştır. Av sahneleriyle hem tansiyonu yükseltmiş hem de iktidara net vurgu yapmıştır. Film vermek istediği mesajı göstergeler ve görüntüler ile etkileyici bir biçimde seyirciye yansıtmıştır.

Yanıklar kasabası üzerinden Türkiye eleştirisi yapması karşısında filme verilen destek geri çekilmiştir. Bu karar neticesinde sansür tartışmaları yeniden gündeme gelmiştir. Bakanlığın verdiği desteği geri çekme hakkı var mıdır? Hakkın mevcut olması halinde meşru gerekçe ne olabilir? Bu soruların cevapları 5224 sayılı Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi ve Sınıflandırılması ile Desteklenmesi Hakkında Kanun'da saklıdır.

Kanun'un 7163 sayılı Kanun'un 4. maddesi ile değişen, "Destekleme" başlıklı 8. maddesinin 4. fıkrası aşağıdaki gibidir: *Kanun, yönetmelik ve destek sözleşmesinde belirtilen yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya desteğin haksız alındığının tespiti halinde destek tutarı, desteğin ödendiği tarihten geri alındığı tarihe kadar geçen süre için 21/7/1953 tarihli ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanununun 51 inci maddesine göre hesaplanacak faizi ile birlikte geri alınır. Bakanlık, geri alınmasına karar verilen destekler için, destek tutarının ve faizinin bir ay içinde ödenmesini desteği alana bildirir. Bu süre içinde ödenmeyen tutarlar Bakanlığın bildirim üzerine ilgili vergi dairesi tarafından 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre takip ve tahsil edilir. Görüldüğü üzere Bakanlığın desteği geri alma hakkı destek sözleşmesindeki yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya desteğin haksız alındığının tespiti ile mümkün olabilmektedir. Sözleşmeye aykırılığın ya da desteğin haksız alındığının tespiti için koşulların titizlikle değerlendirilmesi büyük önem arz etmektedir.*

Anayasa'nın sanat özgürlüğünü koruyan 27. maddesi ile, sanatı ve sanatçıyı koruması bakımından devlete pozitif edim yükleyen 64. maddesi birlikte değerlendirildiğinde, asıl olan sanatın ve sanatçının korunmasıdır, sınırlama ise istisnadır. Sinema Filmlerinin Değerlendirilmesi, Sınıflandırılması ile Denetlenmesi Hakkında Kanun'un, Anayasa'nın 64. maddesinin gereği olarak hazırlandığı da gözetilecek olursa denetlenmenin objektif ölçütlerle yapılması gerekliliği aşikârdır. Kurak Günler filmi için objektif koşulların oluşup oluşmadığının değerlendirilmesinin siyasi kaygıdan uzak, hukuk sınırları içerisinde, tarafsız bir şekilde yapılması gerekmektedir.

Bakanlık desteğini geri çekerken objektif ölçüleri siyasi kaygıdan âri bir şekilde değerlendirdi mi, belgeler elimizde olmadığından bilemiyoruz, ama Bakanlığın Anayasa'nın 64. maddesindeki sanatı yaymak konusunda başarılı olduğu söylenebilir. Malum desteğin iadesi kamuoyunda tartışma yaratmış ve film tartışmalar neticesinde seyircilerin ilgi odağı haline gelmiştir. Bu sayede film hak ettiği seyirci kitleyle buluşabilmiştir.

Güncel Yargı Kararları

SAKARYA BÖLGE ADLİYE MAHKEMESİ 9. HUKUK DAİRESİ

Esas No: 2020/2105 E.
Karar No: 2022/1963 K.

KURSIYER-HİZMET SÜRESİ

ÖZET: Davacının davalı iş yerinde 01.08.2015-31.12.2015 ve 03.01.2016-15.01.2018 tarihleri arasında iki dönem çalışmasının bulunduğu sabittir. Davacı davalının hizmet süresine itiraz etmiş davacının 01.08.2015-31.12.2015 tarihleri arasında kursiyer olarak çalıştığını ileri sürmüştür. Dairemizce yapılan incelemede davacının bu dönem SGK kayıtlarında işvereni olarak İŞKUR görüldüğü, davacının görevinin kursiyer olduğu belirlenmiştir. Davacının 01.08.2015-31.12.2015 tarihleri arasında kursiyer olarak İş-Kur Eğitim (iş-başı eğitimi) kapsamında davalı işyerinde çalıştığı, işbu çalışmalarının İş Kanunu'na tabi olmamasına rağmen ilk Derece Mahkemesince bu sürenin davacının hizmet süresine dahil edilmesi hatalı görülmüş, davalının itirazının kabulü ile davacının 03.01.2016-15.01.2018 davalı işyeri nezdinde çalıştığı kabul edilmiştir.

HÜKÜM: Davalının istinaf başvurusunun KABULÜNE, HMK'nin 353/1-b.2 bendi gereğince, İLK DERECE MAHKEMESİ KARARININ KALDIRILMASINA dair dosya üzerinden yapılan inceleme sonucunda; 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanunu 9. maddesi yollamasıyla, HMK'nin 362. maddesi uyarınca miktar itibarıyla KESİN olmak üzere 19/10/2022 tarihinde oy birliği ile karar verildi.

T.C. DANIŞTAY Vergi Dava Daireleri Kurulu

Esas No: 2022/2
Karar No: 2022/7
Karar Tarihi: 18.05.2022

ÖZET: Vergi ve harç istisnasına ilişkin düzenlemenin amacı, riskli yapıların yıkılarak yerine standartlara uygun yeni bina-

ların yapılmasını teşvik etmek, mükelleflere bir takım vergisel kolaylıklar sağlayarak motivasyon oluşturmak ve dönüşüm sürecini hızlandırmaktır. Kentsel dönüşümün en önemli uygulama alanlarından olan afet riski altındaki alanlarla, riskli yapıların dönüşüm sürecinde, 6306 sayılı Kanun'un amacı da göz önünde bulundurularak vergi ve harç istisnasını daraltacak yorumlardan kaçınılmalıdır. Kaldı ki, 6306 sayılı Kanun'un 7. maddesinin (9) numaralı fıkrasında, Kanun kapsamında yapılacak olan işlem, sözleşme, devir ve tesciller ile uygulamalara ilişkin hiç bir sınırlama getirilmeden geniş bir istisna tanınmış olup Yönetmeliği'nin 16. maddesinin (9) numaralı fıkrasına 10/12/2018 tarihinde eklenen (ç) bendinde yer alan düzenleme ile de dönüşüm uygulamaları sonrasında meydana gelen yeni yapıların ilk satışı, devri ve tescilli işlemlerinin de istisna kapsamında olduğu açıkça belirtilmiştir. Bu durumda, dönüşüm uygulamaları sonrasında inşa edilen yeni yapıların hak sahibi maliklerle müteahhitler tarafından üçüncü kişilere satışında tapu harcı istisnası uygulanması gerekmektedir. Ancak 6306 sayılı Kanun'un 7. maddesinin (9) numaralı fıkrasında 10/12/2018 tarihinde yürürlüğe giren 7153 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle harç istisnasının sınırları sözleşmenin tarafları yönünden daraltılmış olup harç istisnasına ilişkin olarak yukarıda varılan sonucun Kanun değişikliğinin yürürlüğe girdiği tarihten önceki tarihli satış sözleşmeleri açısından geçerli olduğunun kabulü gerekeceği açıktır. Açıklanan hukuksal nedenler ve gerekçeyle, anılan bölge idare mahkemeleri dava dairelerinin kararları arasındaki aykırılığın, 6306 sayılı Kanun'un 7. maddesinin (9) numaralı fıkrasında 10/12/2018 tarihinde yürürlüğe giren 7153 sayılı Kanunla yapılan değişiklik öncesi dönemde yapılan işlemler yönünden 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun kapsamında riskli yapı ilan edilerek dönüşüme tabi tutulduktan sonra inşa edilen yeni taşınmazın satışı aşamasında alıcı ve satıcı tarafından ödenen tapu harcının anılan Kanun kapsamında harçtan istisna olduğu yönünde giderilmesine oy çokluğuyla kesin olarak karar verilmiştir.

**Kararda karşı oylar bulunmaktadır.*